

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
**Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική &
Πολιτική»**

**Κρατικός Προϋπολογισμός και Δημοσιονομικός εκτροχιασμός στην
Ελληνική Οικονομία την περίοδο 2000-2010 και Κρίση Χρέους**

Φινδανή Μαρία

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής &
Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την
απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια
Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, 2023

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
**Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική &
Πολιτική»**

**Κρατικός Προϋπολογισμός και Δημοσιονομικός εκτροχιασμός στην
Ελληνική Οικονομία την περίοδο 2000-2010 και Κρίση Χρέους**

Φινδανή Μαρία Α.Μ.: 20079

[Επιβλέπων Καθηγητής: Στρόμπλος Νικόλαος]

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής &
Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την
απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια
Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, 2023

University of West Attica
School of Administration, Economic, and Social
Sciences
Department of Accounting & Finance
M.Sc. in Public Economics and Policy

**State Budget and Fiscal Derailment in the Greek Economy in the
Period 2000-2010 and Debt Crisis**

Findani Maria R.N.: 20079

[Supervisor: Nikolaos Stromplos]

Master Thesis submitted to the Dept. of Accounting & Finance of the
University of West Attica in partial fulfillment of the requirements for the
degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Aigaleo, Greece, 2023

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
**Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική &
Πολιτική»**

**Κρατικός Προϋπολογισμός και Δημοσιονομικός εκτροχιασμός στην
Ελληνική Οικονομία την περίοδο 2000-2010 και Κρίση Χρέους**

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής:

- 1) Νικόλαος Στρόμπλος
- 2) Αικατερίνη Δεδούλη
- 3) Χαρίκλεια Βαβούρα

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 15/06/2023

A/a	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	Νικόλαος Στρόμπλος	Διευθυντής ΕΛΣΤΑΤ	
2	Αικατερίνη Δεδούλη	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
3	Χαρίκλεια Βαβούρα	Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Μαρία Φινδανή του Περικλή με αριθμό μητρώου 20079 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημόσια Οικονομική και Πολιτική του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

*** Όνομα Επώνυμο/Ιδιότητα**

Ψηφιακή Υπογραφή

*** Ψηφιακή υπογραφή του επιβλέποντος αν έχει ζητηθεί απαγόρευση πρόσβασης στην εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα.**

Στην οικογένειά μου

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέπων καθηγητή μου, κύριο Νικόλαο Στρόμπλο, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε εξ' αρχής αναθέτοντάς μου το συγκεκριμένο θέμα, την επιστημονική του καθοδήγηση, τις πηγές που μου πρότεινε, τις υποδείξεις του και την συμπαράστασή του.

Επίσης, ευχαριστώ την κυρία Αικατερίνη Δεδούλη και την κυρία Χαρίκλεια Βαβούρα, ως μέλη της τριμελούς επιτροπής, κατά την παρουσίαση της εργασίας μου.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές και φίλους μου Χρυσή Γιαννακίδου, Περικλή Γιαννιούδη, Αικατερίνη Κυριακίδου και Μαντώ Μωραΐτη, για την συνεχή στήριξή τους και την βοήθειά τους, καθ' όλη την διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη στον σύζυγό μου, για την όλη υπομονή και στήριξή του κατά την διάρκεια των σπουδών μου, καθώς και την αγάπη προς τα παιδιά μου, που μου δίνουν κίνητρο και δύναμη να συνεχίζω να εξελίσσομαι.

Κρατικός Προϋπολογισμός και Δημοσιονομικός εκτροχιασμός στην Ελληνική Οικονομία την περίοδο 2000-2010 και Κρίση Χρέους

Περίληψη

Αντικείμενο της διεθνούς και εθνικής βιβλιογραφίας, των οικονομολόγων και των υπεύθυνων λήψης πολιτικών και οικονομικών αποφάσεων, τα τελευταία δεκαπέντε έτη είναι ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός και η κρίση χρέους της Ελλάδας. Η λήψη διορθωτικών μέτρων αλλά και αποφυγή επανάληψης ιδίων λαθών είναι απαραίτητο να στηρίζεται στην γνώση των αιτιών που οδήγησαν την χώρα σε αυτή την ιδιαίτερα δυσχερή θέση με τις τεράστιες αρνητικές συνέπειες στην κοινωνία και την διαβίωση των πολιτών. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη της δημοσιονομικής διαχείρισης της χώρας πριν την κρίση και των παθογενειών που δημιούργησαν τις συνθήκες για την κρίση χρέους της χώρας. Η έρευνα βασίστηκε στην μελέτη προγενέστερων εμπειρικών ερευνών και της βιβλιογραφίας καθώς και σε δευτερογενή δεδομένα για τα δημοσιονομικά ελλείμματα, τις δημόσιες δαπάνες, τα δημόσια έσοδα και το χρέος της χώρας την περίοδο 2000-2010. Από την ανάλυση διαπιστώθηκε ότι οι ενδογενείς παράγοντες που οδήγησαν στην κρίση χρέους, ήταν η κακή δημοσιονομική διαχείριση, η αδυναμία αύξησης των φορολογικών εσόδων, πρωτίστως από την πάταξη της φοροδιαφυγής, οι χαλαροί δημοσιονομικοί κανόνες και η αποτυχία εφαρμογής μέτρων που θα οδηγούσαν σε αύξηση της ανταγωνιστικότητας της χώρας.

Σημαντικοί Όροι: Δημόσιος προϋπολογισμός, δημοσιονομικά ελλείμματα, δημόσιες δαπάνες, δημόσια έσοδα, κρίση χρέους

State Budget and Fiscal Derailment in the Greek Economy in the Period 2000-2010 and Debt Crisis

Abstract

The subject of international and national literature, economists and those responsible for making political and economic decisions, in the last fifteen years is the fiscal derailment and the debt crisis of Greece. Taking corrective measures but also avoiding the repetition of the same mistakes is necessary to be based on the knowledge of the causes that led the country to this particularly difficult position with the enormous negative consequences for society and the living conditions of the citizens. The purpose of this research was to study the fiscal management of the country before the crisis and the pathogenesis that created the conditions for the country's debt crisis. The research was based on the study of previous empirical research and the literature as well as secondary data on the fiscal deficits, public expenditures, public revenues and debt of the country in the period 2000-2010. The analysis found that the endogenous factors that led to the debt crisis were poor fiscal management, the inability to increase tax revenues, primarily from the crackdown on tax evasion, lax fiscal rules and the failure to implement measures that would lead to an increase in competitiveness of the country.

Keywords: Public budget, fiscal deficits, public expenditures, public revenues, debt crisis

Περιεχόμενα

Κατάλογος πινάκων	xxi
Κατάλογος γραφημάτων	xxiii
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 Εισαγωγικά στοιχεία.....	1
1.2 Σκοπός και σημαντικότητα	5
1.3 Διάρθρωση εργασίας	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	9
2.1 Δημόσιος προϋπολογισμός	9
2.1.1 Το ισοζύγιο του δημόσιου προϋπολογισμού	9
2.1.2 Είδη Προϋπολογισμού	10
2.1.3 Η σημασία του δημόσιου προϋπολογισμού.....	18
2.1.4 Αρχές Κρατικού Προϋπολογισμού.....	20
2.2 Δημοσιονομική πολιτική	21
2.3 Χρέος και κρίση χρέους.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	29
3.1 Το ύψος των δημόσιων δαπανών και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.....	29
3.2 Το ύψος του δημόσιου χρέους και η αντιμετώπισή του	31
3.3 Ελλάδα: Δημοσιονομική πολιτική, δημοσιονομικά ελλείμματα και κρίση χρέους	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	47
4.1 Αντικείμενο της έρευνας.....	47
4.2 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	48
4.3 Συλλογή δεδομένων.....	48
4.4 Ανάλυση δεδομένων	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	51
5.1 Δημοσιονομικό έλλειμμα 2000-2010	51
5.2 Δημόσια έσοδα και δημόσια έξοδα 2000-2010	52
5.3 Δημόσιο χρέος 2000-2010	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	65
Βιβλιογραφία	67
Παράρτημα Α: Χρηματοοικονομικά στατιστικά κυβέρνησης	71

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1: Οικονομική ταξινόμηση κρατικού προϋπολογισμού (ανάλυση 2 ^{ου} βαθμού) - Έσοδα	12
Πίνακας 2: Οικονομική ταξινόμηση κρατικού προϋπολογισμού (ανάλυση 2 ^{ου} βαθμού) - Έξοδα.....	13
Πίνακας 3: Διοικητική ταξινόμηση κρατικού προϋπολογισμού (ανάλυση 1 ^{ου} βαθμού)	14
Πίνακας 4: Ταξινόμηση των κρατικών λειτουργιών (COFOG 1999).....	15
Πίνακας 5: Σύνοψη συμπερασμάτων εμπειρικών ερευνών βιβλιογραφικής ανασκόπησης	41
Πίνακας 6: Φορολογικά έσοδα και Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (σε εκ. € και % ΑΕΠ) 2000-2010	55
Πίνακας 7: Διάρθρωση δημόσιων δαπανών (σε εκ. € και επί του συνόλου) 2000-2010	57

Κατάλογος γραφημάτων

Γράφημα 1: Καθαρή ανάγκη για χρηματοδότηση και πρωτογενές πλεόνασμα/έλλειμμα (εκ. €) 2000-2010	51
Γράφημα 2: Καθαρή ανάγκη για χρηματοδότηση και πρωτογενές πλεόνασμα/έλλειμμα (% ΑΕΠ) 2000-2010.....	52
Γράφημα 3: Δημόσια έσοδα και έξοδα (εκ. €) 2000-2010.....	53
Γράφημα 4: Δημόσια έσοδα και έξοδα (% ΑΕΠ) 2000-2010.....	53
Γράφημα 5: Αναλογία εσόδων από φόρων και εισφορές στο σύνολο 2000-2010.....	54
Γράφημα 6: Διαχρονική εξέλιξη βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών ως % ΑΕΠ (2000-2010)	59
Γράφημα 7: Ακαθάριστο χρέος και τόκοι (σε εκ. €) 2000-2010.....	60
Γράφημα 8: Ακαθάριστο χρέος και τόκοι (% ΑΕΠ) 2000-2010.....	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγικά στοιχεία

Ο δημόσιος προϋπολογισμός είναι μια σύμβαση μεταξύ πολιτών και κράτους και το πρωταρχικό μέσο για την εφαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής και δείχνει τον τρόπο με τον οποίο το κράτος συγκεντρώνει τους πόρους του και το πώς διαθέτει αυτούς για τις ανάγκες μιας οικονομίας/κοινωνίας. Ένα υγιές σύστημα κατάρτισης του προϋπολογισμού δημιουργεί εμπιστοσύνη μεταξύ πολιτών και κράτους και αντισταθμίζει την αξιοπιστία και την ευρωστία του κράτους. Το πώς θα επιτευχθεί ένα υγιές σύστημα προϋπολογισμού έχει να κάνει με την άσκηση μιας χρηστής δημοσιονομικής διακυβέρνησης. Δηλαδή οι διαθέσιμοι πόροι του κράτους πρέπει να αποτυπώνονται με ορθότητα, και αντικειμενικότητα. Ο μέγιστος δυνατός τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι εν λόγω πόροι οφείλει να είναι αποτελεσματικός, αποδοτικός και βιώσιμος.

Για να μπορέσουν να σχεδιαστούν οι εθνικοί στόχοι και να ολοκληρωθεί η επίτευξή τους, ο προϋπολογισμός πρέπει να στηρίζεται στους βασικούς πυλώνες της δημόσιας διακυβέρνησης, που είναι η ακεραιότητα, η λογοδοσία, η συμμετοχή και η στρατηγική προσέγγιση. Μεταξύ των κρατών διαφορετικοί θεσμικοί, οικονομικοί και πολιτιστικοί παράγοντες συνεπάγονται την χρήση διαφορετικών πρακτικών για την κατάρτιση των προϋπολογισμών (OECD, 2014).

Ο προϋπολογισμός ως μέσο άσκησης της δημοσιονομικής πολιτικής αποτυπώνει τον τρόπο που μια κυβέρνηση σε συνδυασμό με τη νομισματική πολιτική, επιθυμεί να επηρεάσει την οικονομία, με απώτερο στόχο την προώθηση της ανάπτυξης και την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα. Η οικονομία επηρεάζεται όταν οι κυβερνήσεις μεταβάλλουν το επίπεδο των φόρων, καθώς και τα είδη των υφιστάμενων φόρων, την σύνθεση των δημόσιων δαπανών και την μορφή του δανεισμού. Υπάρχουν δυο είδη άσκησης της δημοσιονομικής πολιτικής. Το πρώτο είδος ονομάζεται επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, η οποία (σύμφωνα με τους υπέρμαχους των κέϋνσιανικών πολιτικών) είναι ορθό να ασκείται σε περιόδους ύπαρξης ύφεσης και χαμηλής οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι, με αυξήσεις στις δημόσιες δαπάνες και μειώσεις στους φόρους αυξάνεται η συνολική ζήτηση, χάρη στην αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος. Αντιθέτως, περιοριστική ή συσταλτική δημοσιονομική πολιτική εφαρμόζεται συνήθως για τον περιορισμό των ελλειμμάτων, μειώνοντας τις δαπάνες

ή/και αυξάνοντας τους φόρους. Ως αποτέλεσμα αυτής της πρακτικής είναι να μειώνεται η συνολική ζήτηση (Horton & El-Ganainy, 2020). Στον οικονομικό κύκλο μιας οικονομίας που έχει καταφέρει να ξεφύγει από την φάση της ύφεσης και διαγράφει την φάση της ανόδου, αρχίζουν οι ευρύτερες οικονομικές συνθήκες να βελτιώνονται. Αυτό συνεπάγεται πτώση της ανεργίας και αύξηση των μισθών και των ιδιωτικών δαπανών. Βλέποντας οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής τις οικονομικές συνθήκες να βελτιώνονται, ξεκινάνε συνήθως να αποσύρουν τα δημοσιονομικά κίνητρα, έχοντας ως βασική επιδίωξη τη μείωση του μεγέθους του ελλείμματος και ενδεχομένως τη δημιουργία δημοσιονομικού πλεονάσματος (Weinstock, 2021).

Πριν την ένταξη της Ελλάδας στην ευρωζώνη, έγιναν σημαντικές προσπάθειες για την μείωση του πληθωρισμού στην χώρα, βασική προϋπόθεση για την ένταξη στην ΟΝΕ, χωρίς παράλληλα να υπάρχει αύξηση της ανεργίας. Με την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ και τις θετικές εξελίξεις στην οικονομία, αυξήθηκε η αξιοπιστία προς τη χώρα και τονώθηκε η οικονομική συνεργασία με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και τα έσοδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι θετικές εξελίξεις της περιόδου είχαν ως συνέπεια την μείωση των επιτοκίων και την σημαντική αύξηση της ρευστότητας στο πιστωτικό σύστημα γεγονός που οδήγησε σε μεγάλη πιστωτική επέκταση (Τσάκλογλου et al., 2016).

Η περίοδος 2000-2009 καθορίστηκε από μια έντονη οικονομική ανάπτυξη, με την μέση ετήσια αύξηση του ΑΕΠ να αγγίζει το 4%, διπλάσιο ποσοστό από τις άλλες χώρες της Ευρωζώνης που η αύξηση ήταν 2%. Η εγχώρια ζήτηση αυξήθηκε κατακόρυφα, κυρίως όσον αφορά τις επενδύσεις σε κατοικίες και στην κατανάλωση. Αυτό συνδυάστηκε με μια χαλαρή δημοσιονομική πολιτική και ως αποτέλεσμα είχε να μειωθούν οι εξαγωγές ως προς το ΑΕΠ από 25% σε 19%, ρίχνοντας κατακόρυφα την εξωτερική ανταγωνιστικότητα της χώρας. Η φοροδιαφυγή είχε φτάσει στα ύψη, ενώ οι προβλέψεις της κυβέρνησης που αφορούσαν τα φορολογικά έσοδα έπεφταν έξω και ήταν μη ρεαλιστικές. Σαν αποτέλεσμα, η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της χώρας συνδυασμένη με την αδυναμία της κυβέρνησης να εισπράξει έσοδα από φόρους και την διόγκωση των δημοσίων δαπανών, οδήγησαν στην επιδείνωση του γενικού ισοζυγίου και την ανάγκη να αυξηθεί ο εξωτερικός δανεισμός. Τα παραπάνω οδήγησαν σε αύξηση του δημόσιου χρέους από 103% του ΑΕΠ που ήταν το 2000 σε αύξηση σε 115% του ΑΕΠ το 2009 (Deroose, 2010).

Τα προαναφερθέντα έθεσαν την χώρα σε ιδιαίτερα δυσχερή θέση με το ξέσπασμα της διεθνούς οικονομικής κρίσης το 2008. Η επιδείνωση στο μακροοικονομικό και δημοσιονομικό περιβάλλον έφεραν στο προσκήνιο την κακή δημοσιονομική κατάσταση της χώρας. Η υποβάθμισή της από τους ξένους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης σταδιακά περιόρισε την δυνατότητα δανεισμού της χώρας έως του σημείου δημιουργίας ασφυκτικών συνθηκών ρευστότητας, θέτοντας τη χώρα στα όρια της χρεοκοπίας (Στουρνάρας, 2020).

Το 2009 τα δημόσια έξοδα υπερέβαιναν κατά πολύ περισσότερο από άλλες χρονιές τα δημόσια έσοδα, γεγονός που σήμαινε την αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος σε 15,2% του ΑΕΠ. Την ίδια χρονιά, η διαφορά ανάμεσα στις τρέχουσες δαπάνες και τα τρέχοντα έσοδα έδωσαν μια αύξηση και του πρωτογενούς ελλείμματος στο 10,2% του ΑΕΠ. Όμως από το 2002 και μετά τα δύο ισοζύγια υπήρχαν ήδη ελλειμματικά με κορύφωσή τους το 2009. Αξιοσημείωτο είναι πως πριν το 2002 στην χώρα υπήρξε πρωτογενές πλεόνασμα, αλλά λόγω του αυξημένου κόστους εξυπηρέτησης του δανεισμού, το δημοσιονομικό ισοζύγιο ήταν αρνητικό (Τσάκλογλου et al., 2016).

Με το ξέσπασμα της κρίσης αποκαλύφθηκαν όλες οι παθογένειες της χώρας τόσο σε επίπεδο πολιτικό, κοινωνικό όσο και οικονομικό (Δερτιλής, 2016). Η παραδοσιακή άποψη για τις παγκόσμιες ανισορροπίες, τις θεωρεί ως απειλή για την χρηματοπιστωτική σταθερότητα και την παγκόσμια ισορροπία. Σύμφωνα με την άποψη του «νέου παραδείγματος» οι ανισορροπίες θα πρέπει να αφήνονται να επιλυθούν ομαλά από την κανονική λειτουργία των αγορών. Η μεγαλύτερη απειλή για την παγκόσμια χρηματοπιστωτική σταθερότητα δεν προέρχεται από τις παγκόσμιες ανισορροπίες, αυτές καθαυτές, αλλά από τις πιέσεις για προστατευτισμό που προκαλούν (Xafa, 2007). Οι παγκόσμιες τραπεζικές ροές και όχι οι ανισορροπίες καθόρισαν την πορεία της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση ήταν μια αποτυχία ρύθμισης και πειθαρχίας της αγοράς που δεν θα είχε αντιμετωπιστεί με τη διόρθωση των παγκόσμιων ανισορροπιών (Xafa, 2010).

Το 2008 με την έναρξη της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης πυροδοτήθηκε και η κρίση χρέους στην Ελλάδα (Financial Times, 2022). Η εύθραυστη χρηματοπιστωτική κατάσταση του δημόσιου τομέα, η ασταθής δομή της νομισματικής ένωσης και οι κερδοσκοπικές κινήσεις στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου, συντέλεσαν στην δημοσιονομική κρίση της χώρας. Μεταξύ Νοεμβρίου 2009 και Μάιου 2010, η απόδοση των δεκαετών κρατικών ομολόγων αυξήθηκε από 4,84% σε 7,97%. Τον Οκτώβριο του

2009 υποβαθμίστηκε η πιστοληπτική ικανότητα της χώρας, γεγονός που αποθάρρυνε τους επενδυτές για την απόκτηση ελληνικών ομολόγων, καθώς είχαν αυξημένο κίνδυνο αθέτησης. Η ραγδαία αύξηση του περιθωρίου ανταλλαγής πιστωτικής αθέτησης (CDSs) προσέφεραν την δυνατότητα για κερδοσκοπία. Η υπέρμετρη αύξηση των επιτοκίων δανεισμού της χώρας δεν άφηναν περιθώρια δανεισμού από τις αγορές, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει επαρκής ρευστότητα για την χρηματοδότηση του δημόσιου τομέα. Η βραχυπρόθεσμη λύση στο πρόβλημα δόθηκε με τη σύμβαση δανεισμού της Ελλάδας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) (Αργεΐτης et al., 2011).

Η πιθανή αθέτηση πληρωμών της Ελλάδας θα μπορούσε να δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα στο ευρωπαϊκό και το διεθνές τραπεζικό σύστημα. Με τη σύναψη της συμφωνίας δανεισμού και την παροχή της ρευστότητας τέθηκαν κάποιες προϋποθέσεις με σκοπό την δημοσιονομική εξυγίανση. Τα μέτρα στόχευαν στη σημαντική μείωση των δημόσιων δαπανών, την απορρύθμιση της αγοράς εργασίας, την αύξηση της έμμεσης φορολόγησης και στο πως να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών. Ο καθορισμός των συγκεκριμένων μέτρων έγινε από το ΔΝΤ, στο πλαίσιο της πολιτικής που έχει υιοθετήσει για την παροχή χρηματοδότησης, η οποία βασίζεται στην αύξηση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας και την αύξηση της έντασης ανταγωνισμού στην αγορά προϊόντος και όχι στην αύξηση των αναπτυξιακών επενδύσεων (Αργεΐτης et al., 2011).

Η προσφυγή στο μνημόνιο ήταν επιτακτική λόγω της απουσίας ενός δομημένου μηχανισμού στήριξης εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της άρνησής της για παροχή χρηματοδότησης προς την Ελλάδα, η οποία αδυνατούσε να δανειστεί από τις αγορές. Παράλληλα η μεγάλη εμπλοκή του ΔΝΤ σε μια χώρα με νόμισμα που δεν μπορούσε να υποτιμηθεί αλλά και λόγω εσωτερικών προβλημάτων ήταν αρνητικοί παράγοντες για την αποτελεσματική αξιοποίηση του πρώτου πακέτου στήριξης. Το δεύτερο πακέτο στήριξης ήταν μεγαλύτερο και καλύτερα δομημένο, συνοδευόμενο από το «κούρεμα» μέρους του δημόσιου χρέους και την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών της χώρας. Τα μέτρα που λήφθηκαν οδήγησαν την οικονομία σε ύφεση, που σε ένα βαθμό αυτό ήταν αναπόφευκτο. Το τρίτο μνημόνιο ακολούθησε το 2015, με την χώρα να μην έχει ακόμα πρόσβαση στις αγορές και να συνεχίζει να αντιμετωπίζει σημαντικό πρόβλημα ρευστότητας (Μουρμούρης, 2022). Το 2018 ολοκληρώθηκαν τα προγράμματα των μνημονίων και το 2022 έληξε η ενισχυμένη εποπτεία της χώρας. Στο διάστημα αυτών των 12 ετών η

οικονομία της χώρας μειώθηκε κατά το ένα τέταρτο και το διαθέσιμο εισόδημα κατά το ένα τρίτο. Το 2013 το ποσοστό της ανεργίας ήταν 27,8% και οι περικοπές σε συντάξεις του δημοσίου ήταν μεγάλες (Financial Times, 2022).

Κατά τη διάρκεια της ελληνικής κρίσης, στελέχη του ΔΝΤ παραδέχθηκαν ότι στα προγράμματα που εφάρμοσαν υπήρχαν λάθη. Τα μέτρα που αρχικά ζητήθηκαν για την δημοσιονομική εξυγίανση ήταν πολύ σκληρότερα από τα απαιτούμενα λόγω ενός λάθους σε ένα συντελεστή, γεγονός που οδήγησε σε μεγαλύτερη μείωση της εσωτερικής ζήτησης και την δημιουργία βαθιάς ύφεσης. Επίσης θεωρείται ότι η μείωση του χρέους της χώρας θα έπρεπε να γίνει από το 2010 ώστε να μην χαθεί πολύτιμος χρόνος (Κάντζου, 2019). Στον αντίποδα υπάρχει η πεποίθηση ότι η κρίση δεν ήταν απόρροια των χειρισμών του ΔΝΤ, αλλά η ύπαρξη του δημοσιονομικού ελλείμματος και του υψηλού χρέους, που αποθάρρυνε τους δανειστές της χώρας. Η πολιτική αυστηρής λιτότητας, η οποία υιοθετείται από το ΔΝΤ σε τέτοιες περιπτώσεις είναι απαραίτητη, ώστε να δημιουργηθεί πρωτογενές πλεόνασμα για την εξυπηρέτηση του χρέους. Ταυτόχρονα για την αύξηση του εισοδήματος δεν θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα αύξησης της εγχώριας ζήτησης αλλά θα πρέπει να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων στο εξωτερικό, δηλαδή να τονωθούν οι εξαγωγές (Δραγούμης, 2016).

Σημαντικό μέρος των χρημάτων που εκταμιεύτηκαν στο πλαίσιο των μνημονίων ήταν για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών ιδιωτικών τραπεζών. Τα μέτρα που επιβλήθηκαν, ώστε να βοηθήσουν την χώρα να διασωθεί από την χρεοκοπία, κατά κύριο λόγο επιδίωκαν την διασφάλιση της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους (το 92% των χρημάτων του πρώτου μνημονίου είχαν αυτό το σκοπό), χωρίς να εξετάζονται τρόποι για την ανάπτυξη συγκεκριμένων βιομηχανιών και της οικονομίας, ή ουσιωδώς οι επιπτώσεις τους στην κοινωνία και στον τρόπο διαβίωσης των πολιτών. Σε αρκετές περιπτώσεις από τους όρους των δανειακών συμβάσεων παραβιάστηκαν τα ανθρώπινα δικαιώματα που έχουν κατοχυρωθεί από το Σύνταγμα των Ελλήνων. Το χρέος της Ελλάδας κατά τη σύναψη των μνημονίων ήταν μη βιώσιμο και τα μέτρα δανεισμού, απεχθή, παράνομα και αθέμιτα (Επιτροπή Αλήθειας Δημόσιου Χρέους, 2015).

1.2 Σκοπός και σημαντικότητα

Οι εξελίξεις στην ελληνική οικονομία την περίοδο 2000-2010 εγείρουν το ενδιαφέρον για την μελέτη του δημόσιου προϋπολογισμού της Ελλάδας και συγκεκριμένα της

διαχρονικής εξέλιξης βασικών στοιχείων του, όπως το ύψος των φορολογικών εσόδων, των δημόσιων δαπανών, των τόκων εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να εξεταστεί η εξέλιξη του δημόσιου προϋπολογισμού και του δημόσιου χρέους στην Ελλάδα την περίοδο 2000-2010 και πώς αυτά συνέβαλαν στην κρίση χρέους που ακολούθησε.

Το γεγονός ότι η υστέρηση των φορολογικών εσόδων σε σχέση με τα δημόσια έξοδα, αυξάνει το δημοσιονομικό έλλειμμα και κατ' επέκταση την ανάγκη δανεισμού και την αύξηση του δημόσιου χρέους είναι δεδομένο. Από την άλλη μεριά το κόστος εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους είναι επίσης δεδομένο ότι επιδρά αρνητικά στην ικανότητα μιας χώρας να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της. Κατά συνέπεια το ενδιαφέρον πλέον εστιάζεται στην μελέτη του βαθμού επίδρασης των δύο αυτών αλληλένδετων και καθοριστικών παραγόντων για την οικονομία μιας χώρας, αλλά και της Ελλάδας συγκεκριμένα που τα δημοσιονομικά προβλήματα και η διεθνής κρίση την οδήγησαν σε σοβαρή κρίση χρέους στα όρια της χρεοκοπίας.

Η κρίση χρέους είχε σοβαρές συνέπειες για την οικονομία και την διαβίωση των πολιτών, συνέπειες που αν και σε μικρότερο βαθμό διατηρούνται έως και σήμερα. Η μελέτη της δημοσιονομικής πολιτικής που υιοθετήθηκε πριν την κρίση και ο εντοπισμός των παραγόντων που οδήγησαν στην κρίση χρέους θα βοηθήσουν στην κατανόηση του προβλήματος, που αποτελεί την βάση για την αλλαγή.

1.3 Διάρθρωση εργασίας

Η εργασία αναπτύσσεται σε έξι κεφάλαια εκ των οποίων τα τρία πρώτα αποτελούν τη θεωρητική προσέγγιση του θέματος και τα δύο επόμενα την πρακτική προσέγγιση. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποια εισαγωγικά στοιχεία που εισάγουν τον αναγνώστη στο θέμα. Επίσης αναφέρονται ο σκοπός και η σημαντικότητα του θέματος καθώς και οι βασικές υποθέσεις. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται βασικές έννοιες που σχετίζονται με τον Δημόσιο Προϋπολογισμό, τη Δημοσιονομική Πολιτική, το Δημόσιο Χρέος και την κρίση χρέους. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται η βιβλιογραφική επισκόπηση, που αποτελεί τη βάση για την διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση γίνεται διακεκριμένα σε προγενέστερες έρευνες/μελέτες που σχετίζονται με το ύψος των δημόσιων δαπανών και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και με το ύψος του δημόσιου χρέους.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας της εργασίας. Πιο συγκεκριμένα αναφέρονται, ο σκοπός της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, η πηγή άντλησης και το είδος των δεδομένων καθώς και ο τρόπος ανάλυσης των δεδομένων. Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται, αναλύονται και σχολιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας. Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται η σύνοψη των αποτελεσμάτων και παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

2.1 Δημόσιος προϋπολογισμός

2.1.1 Το ισοζύγιο του δημόσιου προϋπολογισμού

Στον προϋπολογισμό όταν τα έσοδα είναι ίσα με τα έξοδα τότε ο προϋπολογισμός αναφέρεται ως ισοσκελισμένος. Αν τα έσοδα υπερβαίνουν τα έξοδα τότε ο προϋπολογισμός είναι πλεονασματικός. Στην αντίθετη περίπτωση, όπου δηλαδή τα έξοδα είναι μεγαλύτερα από τα έσοδα ο προϋπολογισμός είναι ελλειμματικός (Καραγιάννη, 2008). Όπως προαναφέρθηκε στο παραπάνω κεφάλαιο, όταν ο προϋπολογισμός εμφανίζει έλλειμμα τότε αυξάνει την ενεργό ζήτηση στην οικονομία και όταν εμφανίζει πλεόνασμα τη μειώνει. Η αύξηση της ενεργού ζήτησης που προέρχεται από τις δημόσιες δαπάνες (όταν υπερβαίνουν τα έσοδα) είναι μεγαλύτερη από τη μείωση των εισοδημάτων στον ιδιωτικό τομέα. Από την άλλη μεριά όταν ο προϋπολογισμός είναι πλεονασματικός, οι δαπάνες είναι μικρότερες από τα έσοδα και η αύξηση της ενεργού ζήτησης που προέρχεται από τις δαπάνες του δημοσίου είναι μικρότερη από τη μείωση των εσόδων στον ιδιωτικό τομέα. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι επιδράσεις του δημόσιου τομέα στην ενεργό ζήτηση καθορίζονται από τους πολλαπλασιαστές των επιμέρους κατηγοριών δαπανών (Γεωργακόπουλος, 1997).

Σε κάθε περίπτωση όμως ο προϋπολογισμός είναι ισοσκελισμένος, καθώς θα ήταν άτοπο να προγραμματίζονται δαπάνες χωρίς να υπάρχουν τα αντίστοιχα έσοδα για να καλυφθούν αυτές οι δαπάνες. Όμως η εικόνα αυτή του προϋπολογισμού είναι τεχνητή, χωρίς ιδιαίτερη οικονομική αξία, αφού ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχέση μεταξύ των εσόδων και των εξόδων (με εξαίρεση των εσόδων που προέρχονται από σύναψη δανείων και εκποίηση δημόσιας περιουσίας και δαπανών για την παροχή ή την εξόφληση δανείων). Το ισοζύγιο αυτό καλείται πραγματικό και έτσι καθορίζεται αν ο προϋπολογισμός είναι πλεονασματικός ή ελλειμματικός, δηλαδή αν υπάρχει ανισοζύγιο ή ο προϋπολογισμός είναι ανισοσκελής. Το πραγματικό ισοζύγιο υπάρχει όταν από συγκεκριμένες κατηγορίες εσόδων του προϋπολογισμού καλύπτονται οι δαπάνες του. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι εξής: α) απολήψεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση, β) η φορολογία και γ) η επιχειρηματική δραστηριότητα του Δημοσίου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχέση μεταξύ τρεχόντων εσόδων (συνολικών εσόδων χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα δάνεια και τα έσοδα από την εκποίηση δημόσιας περιουσίας, διότι κάτι τέτοιο αφορά

λύσεις οι οποίες λαμβάνονται όταν δεν επαρκούν οι προαναφερθείσες πηγές εσόδων) και των συνολικών δαπανών, χωρίς τις δαπάνες που αφορούν την εξυπηρέτηση των χρέους (χρεολύσια και τόκοι), που αποτελούν τις πρωτογενείς δαπάνες. Στην περίπτωση που αυτές οι δαπάνες είναι μικρότερες από ότι τα έσοδα, έχουμε έναν προϋπολογισμό που εμφανίζει πρωτογενές πλεόνασμα. Στον αντίποδα, μεγαλύτερες πρωτογενείς δαπάνες από τα έσοδα συνεπάγονται πρωτογενές έλλειμμα στον προϋπολογισμό (Καραγιάννη, 2008).

2.1.2 Είδη Προϋπολογισμού

Ο ετήσιος Κρατικός Προϋπολογισμός είναι ο νόμος στον οποίο προσδιορίζονται τα δημόσια έσοδα τα οποία προβλέπεται ότι θα εισπραχθούν και καθορίζονται τα όρια των εξόδων του κράτους, όπως επίσης και οι πηγές χρηματοδότησης κάθε οικονομικού έτους. Δηλαδή αποτελείται από ένα σύνολο εγγραφών οι οποίες περιέχουν τις δαπάνες του προϋπολογισμού και τους τρόπους με τους οποίους θα χρηματοδοτηθούν αυτές. Τα ανώτατα όρια των συνολικών δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού είναι δεσμευτικά και ορίζονται στο εκάστοτε ισχύον Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ)¹. Η σχέση του Κρατικού Προϋπολογισμού με το ΜΠΔΣ είναι μείζονος σημασίας, διότι καταρτίζεται σύμφωνα με τους δεσμευτικούς και ενδεικτικούς στόχους που έχουν τεθεί στο εκάστοτε εν ισχύ ΜΠΔΣ.

Ο Ν.4270/2014 ορίζει ως Γενική Κυβέρνηση την α) Κεντρική Κυβέρνηση (Κ.Κ.), β) την Τοπική Αυτοδιοίκηση (Τ.Α.) και γ) τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (Ο.Κ.Α). Ο Κρατικός Προϋπολογισμός αφορά εκείνο το τμήμα της Κεντρικής Κυβέρνησης, αναφερόμενο ως Κεντρική Διοίκηση, στο οποίο περιλαμβάνονται τα Υπουργεία, οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, η Προεδρία της Δημοκρατίας και οι Ανεξάρτητες Αρχές.

Ό,τι κονδύλια γράφονται, σαν καθορίζονται τα έξοδα, μόνο αυτά θα δαπανηθούν, κάτι που συνεπάγεται ότι τα έξοδα έχουν ένα όριο. Στην αντίθετη όψη, τα έσοδα δεν έχουν όριο, καθώς για παράδειγμα καθίσταται αδύνατο να ορίσουμε πόσο Φ.Π.Α. θα

¹ Νόμος 4270/2014, (ΦΕΚ Α' 143/28-6-2014), Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/85/ΕΕ) – δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις, άρθρο 52 «Περιεχόμενα και δομή του νόμου για τον ετήσιο Κρατικό Προϋπολογισμό», ανακτήθηκε από: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/81633/nomos-4270-2014>

εισπράξουμε. Από του φορείς της Κεντρικής Διοίκησης, μόνο το Υπουργείο Οικονομικών καταρτίζει προϋπολογισμό εσόδων. Ο προϋπολογισμός εξόδων αφορά τα λοιπά Υπουργεία, τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις και τις περιφερειακές υπηρεσίες των Υπουργείων.

Ο Τακτικός Προϋπολογισμός και ο Προϋπολογισμός των Δημοσίων Επενδύσεων είναι οι δύο προϋπολογισμοί που καταρτίζονται στην Ελλάδα. Για να προκύψει ο Γενικός προϋπολογισμός του Κράτους, οι δύο ανωτέρω προϋπολογισμοί ενοποιούνται κατάλληλα, με προσάρτηση σε αυτόν προϋπολογισμούς των ημιαυτόνομων δημόσιων υπηρεσιών, των διαφόρων ειδικών ταμείων, αλλά και μεγέθη ορισμένων ειδικών λογαριασμών (Καραγιάννη, 2008).

Το σύστημα ταξινόμησης του προϋπολογισμού θα πρέπει τουλάχιστον να περιλαμβάνει ταξινόμηση των εσόδων σε διάφορες κατηγορίες και των εξόδων σε διοικητικές, οικονομικές και λειτουργικές ταξινομήσεις. Η διοικητική ταξινόμηση προσδιορίζει την οντότητα που είναι υπεύθυνη για τη διαχείριση των σχετικών δημόσιων κεφαλαίων, όπως το Υπουργείο Παιδείας και Υγείας ή σε χαμηλότερο επίπεδο, σχολεία και νοσοκομεία. Η οικονομική ταξινόμηση προσδιορίζει τον τύπο των δαπανών που πραγματοποιούνται, για παράδειγμα οι μισθοί, τα αγαθά και οι υπηρεσίες, οι μεταφορές και οι πληρωμές τόκων ή οι κεφαλαιουχικές δαπάνες. Η λειτουργική ταξινόμηση τακτοποιεί τις δαπάνες ανά κατηγορίες ώστε κάθε μία να είναι σύμφωνη με τον σκοπό και τον στόχο για τον οποίο προορίζεται. Και οι τρεις ταξινομήσεις είναι απαραίτητες για τους χρήστες πληροφοριών προϋπολογισμού (Jacobs et al., 2009).

Στην οικονομική ταξινόμηση αντανακλάται η φύση των λογαριασμών. Οι λογαριασμοί σε αυτή την ταξινόμηση αναλύονται βάσει του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών (ESA 95) και συμπληρωματικά βάσει του συστήματος Χρηματοοικονομική Στατιστικής Κυβερνήσεων (GFS). Όλες οι χρηματοοικονομικές αναφορές συντάσσονται βάσει αυτής της ταξινόμησης. Οι λογαριασμοί του ESA 95 περιγράφουν τις φάσεις μιας οικονομικής δραστηριότητας, έναν οικονομικό κύκλο (καταγραφή ροών και αποθεμάτων) από την δημιουργία του εισοδήματος, τη διανομή και την αναδιανομή του, καταλήγοντας στην παραγωγή. Όλα αυτά τα στάδια είναι επιβλεπόμενα από μία θεσμική μονάδα.

Ο κάθε λογαριασμός αποτυπώνει τις συναλλαγές που ισοσκελίζονται και έχει σχήμα T (αριστερά η χρέωση, δεξιά η πίστωση). Με αυτό τον τρόπο της διαρθρωμένης καταγραφής των συναλλαγών, παρέχονται συνολικά μεγέθη που βοηθούν στη μελέτη

ενός θεσμικού τομέα ή υποτομέα, ενός κλάδου ή ακόμη και του συνόλου της οικονομίας. Έτσι έχουμε διαχωρισμό των λογαριασμών σε τρεις κατηγορίες:

α) Τρέχοντες λογαριασμοί, οι οποίοι είναι εκείνοι που παρέχουν στοιχεία σχετικά με τη διανομή και την αναδιανομή του εισοδήματος και την κατάληξή του ως μορφή τελικής κατανάλωσης. Συν αυτού, βοηθάνε στον υπολογισμό της αποταμίευσης.

β) Λογαριασμοί συσσώρευσης, οι οποίοι χρησιμεύουν στο να αναλύουν τις μεταβολές των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού και έτσι καταγράφουν τις μεταβολές της καθαρής θέσης (διαφορά μεταξύ στοιχείων ενεργητικού και στοιχείων παθητικού).

γ) Ισολογισμοί, είναι εκείνοι που αποτυπώνουν την εικόνα του συνόλου του ενεργητικού και του παθητικού (κατά την αρχή και το τέλος μιας λογιστικής περιόδου των διαφόρων μονάδων) και την καθαρή τους θέση.

Η ανάπτυξη των λογαριασμών γίνεται κατ' ελάχιστον έως και τον πέμπτο βαθμό. Με τον πρώτο βαθμό δηλώνεται η ομάδα λογαριασμών και με τους επόμενους γίνεται περαιτέρω ανάλυση σε κατηγορίες, ανάλογα με τη φύση των λογαριασμών και την ανάγκη συγκέντρωσης πληροφοριών². Τόσο ο Τακτικός Προϋπολογισμός όσο και ο Προϋπολογισμός Δημόσιων Επενδύσεων έχει ενιαία οικονομική ταξινόμηση³. Στην συνέχεια παρουσιάζεται η οικονομική κατάταξη των εσόδων έως και τον 2^ο βαθμό (Υπουργείο Οικονομικών, 2023).

Πίνακας 1: Οικονομική ταξινόμηση κρατικού προϋπολογισμού (ανάλυση 2^{ου} βαθμού) - Έσοδα

1ος βαθμός	2ος βαθμός	Περιγραφή
1	1	ΕΣΟΔΑ
1	11	Φόροι
1	12	Κοινωνικές εισφορές
1	13	Μεταβιβάσεις
1	14	Πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών
1	15	Λοιπά τρέχοντα έσοδα
3	3	Ενσώματα πάγια, άυλα πάγια και αποθέματα
3	31	Πάγια περιουσιακά στοιχεία

² Προεδρικό Διάταγμα 54/2018, (ΦΕΚ Α' 103/13-6-2018), Ορισμός του περιεχομένου και του χρόνου έναρξης της εφαρμογής του Λογιστικού Πλαισίου της Γενικής Κυβέρνησης, ανακτήθηκε από: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/386346/p.d.-54-2018>

³ Υπουργική Απόφαση 2/181062/ΔΠΓΚ/17-11-2022, (ΦΕΚ Β' 5881/21-11-2022), Οικονομική ταξινόμηση του κρατικού προϋπολογισμού και ανάπτυξη του βασικού σχεδίου λογαριασμών του λογιστικού πλαισίου της Γενικής Κυβέρνησης, ανακτήθηκε από: <https://www.taxheaven.gr/circulars/41436/2-181062-dpgk-17-11-2022>

3	32	Αποθέματα
3	33	Τιμαλφή
4	4	Χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία
4	41	Ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα (SDRs)
4	43	Χρεωστικοί τίτλοι
4	44	Δάνεια
4	45	Συμμετοχικοί τίτλοι και μερίδια επενδυτικών κεφαλαίων
4	49	Προκαταβολές και λοιπές απαιτήσεις
5	5	Χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις
5	51	Ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα (SDRs)
5	52	Υποχρεώσεις από Νόμισμα και καταθέσεις
5	53	Χρεωστικοί τίτλοι (Υποχρεώσεις)
5	54	Δάνεια
5	57	Χρηματοοικονομικά παράγωγα
5	59	Ληφθείσες προκαταβολές και λοιπές υποχρεώσεις (εισπράξεις υπέρ τρίτων)

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, (2023), Οικονομική Ταξινόμηση 2022 – Έσοδα

Αντίστοιχα βάσει της οικονομικής κατάταξης οι δαπάνες διακρίνονται (2^{ου} βαθμού ανάλυση) σε:

Πίνακας 2: Οικονομική ταξινόμηση κρατικού προϋπολογισμού (ανάλυση 2^{ου} βαθμού) - Έξοδα

1ος βαθμός	2ος βαθμός	Περιγραφή
2	2	Δαπάνες
2	21	Παροχές σε εργαζομένους
2	22	Κοινωνικές Παροχές
2	23	Μεταβιβάσεις
2	24	Αγορές αγαθών και υπηρεσιών
2	25	Επιδότησεις
2	26	Τόκοι
2	27	Λοιπές Δαπάνες
2	29	Πιστώσεις υπό κατανομή
3	3	Ενσώματα πάγια, άυλα πάγια και αποθέματα
3	31	Πάγια περιουσιακά στοιχεία
3	32	Αποθέματα
3	33	Τιμαλφή
4	4	Χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία
4	41	Ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα (SDRs)
4	43	Χρεωστικοί τίτλοι
4	44	Δάνεια
4	45	Συμμετοχικοί τίτλοι και μερίδια επενδυτικών κεφαλαίων
4	49	Προκαταβολές και λοιπές απαιτήσεις
5	5	Χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις
5	51	Ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα (SDRs)

5	52	Υποχρεώσεις από Νόμισμα και καταθέσεις
5	53	Χρεωστικοί τίτλοι (υποχρεώσεις)
5	54	Δάνεια
5	57	Χρηματοοικονομικά παράγωγα
5	59	Ληφθείσες προκαταβολές και λοιπές υποχρεώσεις (εισπράξεις υπέρ τρίτων)

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, (2023), Οικονομική Ταξινόμηση 2022 – Έξοδα

Με τη διοικητική ταξινόμηση ο προϋπολογισμός αντανακλά την οργανωτική και ιεραρχική δομή των δημόσιων οντοτήτων και καθορίζει τις διοικητικές θέσεις οι οποίες είναι υπεύθυνες από νομικής άποψης για τη διαχείριση των εσόδων, εξόδων, περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων. Ο προϋπολογισμός βάσει της διοικητικής ταξινόμησης αναλύεται σε κατ' ελάχιστον τρία επίπεδα πληροφοριών⁴. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η ανάλυση του πρώτου επιπέδου ενός δημόσιου προϋπολογισμού με βάση τη διοικητική ταξινόμηση.

Πίνακας 3: Διοικητική ταξινόμηση κρατικού προϋπολογισμού (ανάλυση 1^{ου} βαθμού)

Επίπεδο 1	Ονομασία
1001	ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
1003	ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
1004	ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ
1007	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
1009	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
1011	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
1015	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ
1017	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
1019	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
1021	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
1023	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
1029	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ
1031	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
1033	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
1035	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΕΝΔΥΣΕΩΝ
1039	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΠΟΔΟΜΩΝ & ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ
1041	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ & ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
1045	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

⁴ Προεδρικό Διάταγμα 54/2018, (ΦΕΚ Α' 103/13-6-2018), Ορισμός του περιεχομένου και του χρόνου έναρξης της εφαρμογής του Λογιστικού Πλαισίου της Γενικής Κυβέρνησης, ανακτήθηκε από: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/386346/p.d.-54-2018>

1053	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ
1055	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ
1057	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
1059	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
1901	ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
1902	ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
1903	ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΗΠΕΙΡΟΥ - ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
1904	ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ - ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΙΟΝΙΟΥ
1905	ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΑΙΓΑΙΟΥ
1906	ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΡΗΤΗΣ
1907	ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, (2023), Παράρτημα της Διοικητικής Ταξινόμησης του Κρατικού Προϋπολογισμού 2022

Η λειτουργική ταξινόμηση του Προϋπολογισμού καθορίζει τους τομείς ανάλωσης των δαπανών και η ανάπτυξή του γίνεται σύμφωνα με τις αρχές που καθορίζονται από τα Διεθνή Πρότυπα για την Ταξινόμηση Λειτουργιών της Κυβέρνησης COFOG (Classification of the Functions of Government), η έκδοση των οποίων γίνεται από τα Ηνωμένα Έθνη. Στην λειτουργική ταξινόμηση η ανάλυση θα πρέπει να γίνεται κατ' ελάχιστον σε δύο επίπεδα πληροφοριών⁵. Η ταξινόμηση των λογαριασμών (2^ο επίπεδου) του κρατικού προϋπολογισμού είναι:

Πίνακας 4: Ταξινόμηση των κρατικών λειτουργιών (COFOG 1999)

1ο επίπεδο	2ο επίπεδο	Ονομασία
01		Γενικές δημόσιες υπηρεσίες
	01.1	Εκτελεστικά και νομοθετικά όργανα, χρηματοπιστωτικές και δημοσιονομικές υποθέσεις, εξωτερικές υποθέσεις
	01.2	Οικονομική βοήθεια στην αλλοδαπή
	01.3	Γενικές υπηρεσίες
	01.4	Βασική έρευνα
	01.5	E&A για τις γενικές δημόσιες υπηρεσίες
	01.6	Γενικές δημόσιες υπηρεσίες
	01.7	Συναλλαγές σχετικές με το δημόσιο χρέος
	01.8	Μεταβιβάσεις γενικού χαρακτήρα μεταξύ διαφόρων επιπέδων διακυβέρνησης

⁵ Προεδρικό Διάταγμα 54/2018, (ΦΕΚ Α' 103/13-6-2018), Ορισμός του περιεχομένου και του χρόνου έναρξης της εφαρμογής του Λογιστικού Πλαισίου της Γενικής Κυβέρνησης, ανακτήθηκε από: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/386346/p.d.-54-2018>

02		Άμυνα
	02.1	Στρατιωτική άμυνα
	02.2	Πολιτική άμυνα
	02.3	Στρατιωτική βοήθεια αλλοδαπής
	02.4	E&A για την άμυνα
	02.5	Άμυνα π.δ.κ.α.
03		Δημόσια τάξη και ασφάλεια
	03.1	Αστυνομικές υπηρεσίες
	03.2	Πυροσβεστικές υπηρεσίες
	03.3	Δικαστήρια
	03.4	Φυλακές
	03.5	E&A για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια
	03.6	Δημόσια τάξη και ασφάλεια π.δ.κ.α.
04		Οικονομικές υποθέσεις
	04.1	Γενικές οικονομικές, εμπορικές και εργασιακές υποθέσεις
	04.2	Γεωργία, δασοκομία, αλιεία και θήρα
	04.3	Καύσιμα και ενέργεια
	04.4	Εξόρυξη, μεταποίηση και κατασκευές
	04.5	Μεταφορές
	04.6	Επικοινωνίες
	04.7	Άλλες βιομηχανίες
	04.8	E&A για τις οικονομικές υποθέσεις
	04.9	Οικονομικές υποθέσεις π.δ.κ.α.
05		Προστασία του περιβάλλοντος
	05.1	Διαχείριση αποβλήτων
	05.2	Διαχείριση λυμάτων
	05.3	Καταπολέμηση της ρύπανσης
	05.4	Προστασία της βιοποικιλομορφίας και του τοπίου
	05.5	E&A για την προστασία του περιβάλλοντος
	05.6	Προστασία του περιβάλλοντος π.δ.κ.α.
06		Στέγαση και υποδομή κοινής ωφελείας
	06.1	Στεγαστική ανάπτυξη
	06.2	Ανάπτυξη υποδομής κοινής ωφελείας
	06.3	Υδρευση
	06.4	Φωτισμός οδών
	06.5	E&A για τη στέγαση και την υποδομή κοινής ωφελείας
	06.6	Στέγαση και υποδομή κοινής ωφελείας π.δ.κ.α.
07		Υγεία
	07.1	Προϊόντα, συσκευές και εξοπλισμός ιατρικής
	07.2	Υπηρεσίες για εξωτερικούς ασθενείς
	07.3	Νοσοκομειακές υπηρεσίες
	07.4	Υπηρεσίες δημόσιας υγείας
	07.5	E&A για την υγεία
	07.6	Υγεία π.δ.κ.α.

08		Αναψυχή, πολιτισμός και θρησκεία
	08.1	Ψυχαγωγικές και αθλητικές υπηρεσίες
	08.2	Πολιτιστικές υπηρεσίες
	08.3	Υπηρεσίες ραδιοφωνικής ή τηλεοπτικής μετάδοσης και εκδοτικές υπηρεσίες
	08.4	Θρησκευτικές υπηρεσίες και άλλες υπηρεσίες για το κοινωνικό σύνολο
	08.5	E&A για την αναψυχή, τον πολιτισμό και τη θρησκεία
	08.6	Αναψυχή, πολιτισμός και θρησκεία π.δ.κ.α.
09		Εκπαίδευση
	09.1	Προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση
	09.2	Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
	09.3	Μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση μη τριτοβάθμιου επιπέδου
	09.4	Τριτοβάθμια εκπαίδευση
	09.5	Εκπαίδευση που δεν μπορεί να ταξινομηθεί βάση του επιπέδου
	09.6	Επικουρικές προς την εκπαίδευση υπηρεσίες
	09.7	E&A για την εκπαίδευση
	09.8	Εκπαίδευση π.δ.κ.α.
10		Κοινωνική προστασία
	10.1	Ασθένεια και αναπηρία
	10.2	Γήρας
	10.3	Επιζώντες
	10.4	Οικογένεια και τέκνα
	10.5	Ανεργία
	10.6	Στέγαση
	10.7	Κοινωνικός αποκλεισμός π.δ.κ.α.
	10.8	E&A για την κοινωνική προστασία
	10.9	Κοινωνική προστασία π.δ.κ.α.

Πηγή: Eurostat, Statistics explained, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Beginners:Statistical_concept_-_Classifications/el

Ο Προϋπολογισμός των Δημόσιων Επενδύσεων, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί διακριτό σχέδιο λογαριασμών εσόδων από την εκμετάλλευση των δημόσιων επενδύσεων και από δανεισμό και των δαπανών για δημόσιες επενδύσεις, από τον Τακτικό Προϋπολογισμό. Αλλά για την κατάρτισή του ακολουθείται ενιαία οικονομική ταξινόμηση. Βασικές πηγές εσόδων για την χρηματοδότηση των δημόσιων επενδύσεων είναι τα ίδια έσοδα, τα έσοδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα δάνεια από το εξωτερικό. Στο μέρος των δαπανών εκτός από τις δαπάνες για τις δημόσιες επενδύσεις

περιλαμβάνεται και το αποθεματικό (Καραγιάννη, 2008). Το αποθεματικό σχηματίζεται και χρησιμοποιείται μόνο για να καλυφθούν άμεσες, αναπόφευκτες και επείγουσες δαπάνες οι οποίες είναι αδύνατο να προβλεφθούν κατά το χρόνο ψήφισης του Κρατικού Προϋπολογισμού ή των συμπληρωματικών προϋπολογισμών. Σαφέστατα, μια πιθανή μελλοντική πλημύρα ή ένας καταστροφικός σεισμός (γενικότερα τα φυσικά γεγονότα) είναι ανέφικτο να γνωρίζονται εκ των προτέρων, καθώς και οι οικονομικές ανάγκες που θα μπορούσαν αυτά να προκαλέσουν.

Το ύψος του αποθεματικού κυμαίνεται μεταξύ 1% και 2% των συνολικών δαπανών του ετήσιου κρατικού προϋπολογισμού χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα τοκοχρεολύσια⁶. Τα έσοδα και τα έξοδα του Γενικού Προϋπολογισμού του Κράτους προκύπτουν από την άθροιση των εσόδων και των εξόδων που περιλαμβάνονται στον Τακτικό Προϋπολογισμό και τον Προϋπολογισμό Δημόσιων Επενδύσεων (Καραγιάννη, 2008).

2.1.3 Η σημασία του δημόσιου προϋπολογισμού

Η έκταση των δραστηριοτήτων ενός κράτους καθώς και οι πολλαπλοί κοινωνικό-οικονομικοί στόχοι που καλείται να εκπληρώσει επιτάσσουν τον προγραμματισμό των εσόδων και των εξόδων. Αυτός ο προγραμματισμός που στην απλή μορφή του αποτελεί ένα πίνακα εσόδων εξόδων, για ένα κράτος παρουσιάζεται στον δημόσιο προϋπολογισμό. Πιο συγκεκριμένα ο δημόσιος προϋπολογισμός είναι ένα σύνολο πολύ αναλυτικών λογαριασμών, οι οποίοι περιέχουν τα ποσά των δημόσιων δαπανών, που έχουν προγραμματιστεί για μια μελλοντική χρονική περίοδο (που στην πράξη συμπίπτει με ένα έτος) καθώς και τα ποσά των δημόσιων εσόδων, που εκτιμάται ότι θα πραγματοποιηθούν μέσα στην ίδια περίοδο και τα οποία προορίζονται να χρηματοδοτήσουν τις δημόσιες δαπάνες (Καραγιάννη, 2008, p.372).

Σε πρώτη ανάγνωση ο δημόσιος προϋπολογισμός έχει πληροφοριακό χαρακτήρα σχετικά με τα μελλοντικά έσοδα και έξοδα. Στην ουσία αποτελεί βασικό δημοσιονομικό θεσμό, μέσω του οποίου ασκείται ο έλεγχος και η αξιολόγηση της αποτελεσματικής ή μη

⁶ Νόμος 4270/2014, (ΦΕΚ Α' 143/28-6-2014), Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/85/ΕΕ) – δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις, άρθρο 59 «Αποθεματικό Κρατικού Προϋπολογισμού», ανακτήθηκε από: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/81633/nomos-4270-2014>

διαχείρισης των δημόσιων πόρων, του τρόπου κατανομής των φορολογικών βαρών και του βαθμού προώθησης των οικονομικών στόχων που έχουν τεθεί. Τυπικά ο δημόσιος προϋπολογισμός είναι νόμος, παρά το γεγονός ότι δεν θεσπίζει κανόνες δικαίου, καθώς ψηφίζεται από την Βουλή. Παρόλα αυτά, περιλαμβάνει κάτω από την ομπρέλα του άλλους νόμους (π.χ. του Φ.Π.Α).

Τα στάδια του προϋπολογισμού είναι τα εξής;

- α) Κατάρτιση
- β) Ψήφιση
- γ) Εκτέλεση
- δ) Έλεγχος

Έτσι η εκτελεστική εξουσία του κράτους με την ψήφιση του προϋπολογισμού, εξουσιοδοτείται από την νομοθετική εξουσία, για την εκτέλεση των πράξεων που αφορούν την είσπραξη και την πληρωμή των αναφερόμενων σε αυτόν εσόδων και εξόδων, χωρίς να επιτρέπεται η υπέρβασή τους αν δεν έχει υπάρξει προγενέστερη έγκρισή τους (Καραγιάννη, 2008).

Ο προϋπολογισμός ανάλογα με την σχέση των εσόδων και των εξόδων μπορεί να είναι ισοσκελισμένος, πλεονασματικός ή ελλειμματικός. Στην πρώτη περίπτωση τα έσοδα είναι ίσα με τα έξοδα, στην δεύτερη τα έσοδα υπερτερούν ενώ στην τρίτη τα έσοδα υπολείπονται των εξόδων. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η μελέτη του τακτικού προϋπολογισμού, δηλαδή της σχέσης των τρεχόντων εσόδων, πλην όσων προέρχονται από δάνεια και εκποίηση δημόσιας περιουσίας και των πρωτογενών δαπανών δηλαδή των εξόδων, πλην των εξόδων εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους. Από την σχέση τους καθορίζεται το πρωτογενές πλεόνασμα όταν τα τρέχοντα έσοδα είναι μεγαλύτερα από τις πρωτογενείς δαπάνες ή το πρωτογενές έλλειμμα, όταν ισχύει το αντίθετο. Επίσης ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο προϋπολογισμός των δημόσιων επενδύσεων που παρουσιάζει τα έσοδα από δανεισμό και την εκμετάλλευση των δημόσιων επενδύσεων και τα σχετικές δαπάνες. Βασικές πηγές εσόδων στον προϋπολογισμό δημόσιων επενδύσεων είναι τα έσοδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο δανεισμός από το εξωτερικό, τα ίδια έσοδα, οι αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίων των ΔΕΚΟ, κλπ. Το σύνολο του τακτικού προϋπολογισμού, του προϋπολογισμού δημόσιων επενδύσεων και του προϋπολογισμού του ειδικού λογαριασμού εγγυήσεων γεωργικών προϊόντων απαρτίζουν τον γενικό προϋπολογισμό του κράτους (Καραγιάννη, 2008).

2.1.4 Αρχές Κρατικού Προϋπολογισμού

Στο Δημοσιονομικό Δίκαιο αναφέρονται οι αρχές με τις οποίες πρέπει να διέπεται ο Κρατικός Προϋπολογισμός. Η αρχή της καθολικότητας σημαίνει πως όλα τα έξοδα και τα έσοδα του κράτους πρέπει να εγγράφονται στον προϋπολογισμό. Αναλύεται σε δυο επιμέρους αρχές, την αρχή του μη συμψηφισμού εσόδων-εξόδων και του μη ειδικού προσδιορισμού των εσόδων.

Η προαναφερόμενη αρχή πάει συνδυαστικά με την αρχή της ενότητας κατά την οποία απαιτείται όλα τα έσοδα και τα έξοδα να εγγράφονται σε ένα ενιαίο κείμενο, με σκοπό να υποβληθεί για έγκριση στο Κοινοβούλιο. Τα χρονικά όρια του Προϋπολογισμού είναι ένα ενιαίο οικονομικό έτος, το οποίο συμπίπτει με το ημερολογιακό έτος και αυτό έχει να κάνει με την αρχή του ενιασίου (ή αλλιώς της ετήσιας διάρκειας). Σε ορισμένες περιπτώσεις δύναται να υπάρξουν παρεκκλίσεις από αυτή την αρχή, όπως αν ο προϋπολογισμός δεν εγκριθεί έγκαιρα ή αν δεν επαρκέσουν οι πιστώσεις κατά την διάρκεια της εκτέλεσής του.

Η αρχή της ειδικότητας μας λέει πως κάθε πίστωση διατίθεται για να εκπληρωθεί μόνο ο σκοπός για τον οποίο αυτή προορίζεται. Το ποσό της, το οποίο αναγράφεται στον προϋπολογισμό, προβλέπεται να καλύψει μόνο συγκεκριμένη δαπάνη. Δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιηθεί, για παράδειγμα, για την αγορά μιας υπηρεσίας διαφορετικής από εκείνη που ορίζεται εξ αρχής. Στις περιπτώσεις που τα ποσά μιας πίστωσης εξαντλούνται, δύναται να γίνουν αναμορφώσεις προϋπολογισμού (μεταφορές ποσών από πίστωση σε πίστωση) με σκοπό να καλυφθούν οικονομικές ανάγκες.

Η αρχή της ακρίβειας περιγράφει ότι οι προβλέψεις των εξόδων πρέπει να είναι ακριβείς και σε ένα οριοθετημένο εφικτό πλαίσιο, για να μπορούν οι φορείς να τις πραγματοποιήσουν. Εκτός από αυτό, οφείλουν να είναι ξεκάθαρες και αληθινές, κάτι που μπορεί να εκτιμηθεί λαμβάνοντας στοιχεία από τους προϋπολογισμούς των προηγούμενων ετών (αρχή σαφήνειας και αλήθειας). Καταλήγοντας έτσι στην αρχή της προβλεψιμότητας, βάση της οποίας ο οικονομικός φορέας οφείλει να ελέγχει τα έσοδα και τα έξοδα του προηγούμενου οικονομικού έτους ώστε να μπορέσει να προβλέψει επακριβώς τα έσοδα και τις δαπάνες του επόμενου έτους.

Στην αρχή της ισοσκελίσης τα έσοδα και τα έξοδα πρέπει να είναι ισοσκελισμένα, δηλαδή ίσα. Τέλος, βασική αρχή είναι η δημοσίευση του προϋπολογισμού, η οποία είναι απαραίτητη μετά την έγκρισή του, αλλιώς ακόμη και να έχει εγκριθεί ο προϋπολογισμός, αν δεν δημοσιευθεί (π.χ. στην ΔΙΑΥΓΕΙΑ) δεν μπορεί να εκτελεσθεί.

2.2 Δημοσιονομική πολιτική

Η δημοσιονομική πολιτική αναφέρεται στις μεταβολές στις δημόσιες δαπάνες και στα έσοδα που έχουν ως στόχο τον επηρεασμό της οικονομίας. Μια κυβέρνηση μπορεί να χρησιμοποιήσει δημοσιονομικά κίνητρα για να τονώσει την οικονομική δραστηριότητα αυξάνοντας τις κρατικές δαπάνες, μειώνοντας τα φορολογικά έσοδα ή με συνδυασμό των δύο. Αναλύοντας καλύτερα τα δύο είδη άσκησης της δημοσιονομικής πολιτικής που αναφέρθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο, παρατηρείται ότι η αύξηση των κρατικών δαπανών τείνει να ενθαρρύνει την οικονομική δραστηριότητα, είτε άμεσα μέσω της αγοράς πρόσθετων αγαθών και υπηρεσιών από τον ιδιωτικό τομέα, είτε έμμεσα με τη μεταφορά κεφαλαίων σε άτομα που μπορούν στη συνέχεια να δαπανήσουν αυτά τα χρήματα. Η μείωση των φορολογικών εσόδων τείνει να ενθαρρύνει την οικονομική δραστηριότητα έμμεσα αυξάνοντας το διαθέσιμο εισόδημα των ατόμων, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει αυτά τα άτομα στο να καταναλώνουν περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες. Αυτό το είδος επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής μπορεί να είναι ωφέλιμο όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση, καθώς μειώνει τις αρνητικές επιπτώσεις μιας ύφεσης, όπως η αυξημένη ανεργία και οι στάσιμοι μισθοί. Ωστόσο, η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των επιτοκίων, αυξανόμενα εμπορικά ελλείμματα και επιτάχυνση του πληθωρισμού, ιδιαίτερα εάν εφαρμοστεί κατά τη διάρκεια υγιών οικονομικών επεκτάσεων. Αυτές οι παρενέργειες από την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική τείνουν να αντισταθμίζουν εν μέρει τα τονωτικά της αποτελέσματα (Weinstock, 2021).

Από την άλλη μεριά, μια κυβέρνηση μπορεί να χρησιμοποιήσει συσταλτική δημοσιονομική πολιτική για να επιβραδύνει την οικονομική δραστηριότητα μειώνοντας τις κρατικές δαπάνες, αυξάνοντας τα φορολογικά έσοδα ή να επιλέξει έναν συνδυασμό των δύο. Η μείωση των κρατικών δαπανών τείνει να επιβραδύνει την οικονομική δραστηριότητα καθώς η κυβέρνηση αγοράζει λιγότερα αγαθά και υπηρεσίες από τον ιδιωτικό τομέα. Η αύξηση των φορολογικών εσόδων τείνει επίσης να επιβραδύνει την οικονομική δραστηριότητα μειώνοντας το διαθέσιμο εισόδημα των ατόμων, προκαλώντας πιθανότατα με αυτό τον τρόπο την μείωση των δαπανών για αγαθά και υπηρεσίες. Καθώς μια οικονομία βγαίνει από την ύφεση και αρχίζει να αναπτύσσεται με υγιή ρυθμό, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής μπορεί να επιλέξουν να μειώσουν τα δημοσιονομικά κίνητρα για να αποφύγουν ορισμένες από τις αρνητικές συνέπειες της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, όπως η αύξηση των επιτοκίων, η αύξηση των

εμπορικών ελλειμμάτων και η επιτάχυνση του πληθωρισμού ή διαχείριση του επιπέδου του δημόσιου χρέους (Weinstock, 2021).

Βασικό πλεονέκτημα της δημοσιονομικής πολιτικής, ως μέσο άσκησης της οικονομικής πολιτικής ενός κράτους, είναι ότι επιδρά επί της συνολικής ζήτησης έτσι είναι σίγουρο ότι θα υπάρξει αποτέλεσμα. Βέβαια η έκταση της επίδρασης κάθε μέτρου που λαμβάνεται, αλλά και το τελικό αποτέλεσμα, εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες που εντέλει καθορίζουν την αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής. Από την άλλη μεριά, η δημοσιονομική πολιτική μειονεκτεί στο γεγονός πως η εφαρμογή της απαιτεί χρόνο, παράγοντας ιδιαίτερα σημαντικός καθώς από την απόφαση των μέτρων έως και την εκτέλεσή τους μπορεί οι συνθήκες να έχουν μεταβληθεί σημαντικά και έτσι να μειωθεί η αποτελεσματικότητά τους (Λιανός & Ψειρίδου, 2015).

Η έκταση της δημοσιονομικής πολιτικής, δηλαδή η αναλογία των κρατικών δαπανών και των φορολογικών εσόδων ή των μεταβολών τους για την επίτευξη των επιθυμητών στόχων, εξαρτάται από τη δομή της οικονομίας. Η διαμόρφωση και η άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής θα πρέπει να γίνεται στο πλαίσιο της Συνθήκης Σταθερότητας και Ανάπτυξης που ισχύει για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βάσει αυτής το ετήσιο έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 3% του ΑΕΠ, ενώ και το δημόσιο χρέος δεν μπορεί να ξεπερνά το 60% του ΑΕΠ. Τα δύο αυτά κριτήρια ένταξης στην ΕΕ θέτουν περιορισμούς ως προς την έκταση των δημόσιων δαπανών και το ύψος του δημόσιου δανεισμού (Λιανός & Ψειρίδου, 2015), με σκοπό τη διασφάλιση μιας υγιούς δημοσιονομικής πολιτικής για τα κράτη μέλη της ΕΕ (Τράπεζα της Ελλάδος, 2017). Το παραπάνω περιγράφει τον σκοπό της Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος, κατά το οποίο οι χώρες προσπαθούν να διορθώσουν το υπερβολικό έλλειμά τους και να ρίξουν τα επίπεδα του χρέους τους. Με βάση το άρθρο 104 της συνθήκης του Μάαστριχ τα κράτη μέλη υποχρεούνται να αποφεύγουν τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείματα, αλλιώς έρχονται αντιμέτωπα με χρηματοπιστωτικές κυρώσεις.

Σύμφωνα με τον κανόνα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού τα φορολογικά έσοδα κάθε περιόδου θα πρέπει να είναι ίσα με τις κρατικές δαπάνες, έτσι κατά συνέπεια δεν θα υπάρχει η ανάγκη κρατικού δανεισμού για την κάλυψη ελλειμμάτων. Η εφαρμογή του φαίνεται να δίνει αποτελεσματική λύση στο πρόβλημα του δημόσιου χρέους, όμως μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στις διακυμάνσεις της αγοράς. Για παράδειγμα όταν υπάρξει μείωση του εισοδήματος και κατ' επέκταση των φορολογικών εσόδων, η ανάλογη μείωση των δημόσιων δαπανών για να διατηρηθεί η ισότητα, θα επιδεινώσει

ακόμα περαιτέρω το εισόδημα. Η δράση του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού είναι προκυκλική, δηλαδή υπάρχει μείωση στις δημόσιες δαπάνες όταν πρέπει να αυξηθούν και αύξηση όταν πρέπει να μειωθούν, με αποτέλεσμα την ένταση των οικονομικών διακυμάνσεων (Λιανός & Ψειρίδου, 2015).

Εκτός από τον κανόνα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού για την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής υπάρχει και ένας δεύτερος κανόνας που δρα αντικυκλικά. Σύμφωνα με αυτόν όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση το ισοζύγιο του προϋπολογισμού παρουσιάζει έλλειμμα, ενώ σε περιόδους ανάκαμψης της οικονομίας το ισοζύγιο είναι πλεονασματικό. Βάσει αυτού του κανόνα, όταν το πραγματικό εισόδημα είναι μικρότερο του δυνητικού και υπάρχει υψηλή ανεργία με την αύξηση των κρατικών δαπανών και/ή με την μείωση των φόρων, οδηγούμαστε σε τόνωση της ζήτησης. Και για να συμβεί αυτό σημαίνει πως ο προϋπολογισμός είναι ελλειμματικός. Αντίθετα όταν η οικονομία βρίσκεται στο επίπεδο του δυνητικού εισοδήματος και υπάρχουν πληθωριστικές πιέσεις, θα πρέπει ο προϋπολογισμός να παρουσιάζει πλεόνασμα για να μειωθεί η ζήτηση. Επίσης ένας ελλειμματικός προϋπολογισμός μπορεί να συμβάλει στη μελλοντική οικονομική ανάπτυξη, αν μέρος των δημόσιων δαπανών χρηματοδοτήσει επενδυτικά έργα, τα οποία αναμένεται να αποφέρουν εισοδήματα και φορολογικά έσοδα στο μέλλον. Έτσι το σημερινό έλλειμμα του προϋπολογισμού θα αντισταθμιστεί με μελλοντικά πλεονάσματα λόγω της ανάπτυξης της οικονομίας (Λιανός & Ψειρίδου, 2015).

Φαινομενικά η διαχείριση των κρατικών εσόδων και των κρατικών δαπανών, δηλαδή η επιλογή επεκτατικής ή περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής μπορεί να φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα ή εναλλακτικά οι μεταβολές στο ισοζύγιο του προϋπολογισμού δείχνουν την νομισματική πολιτική. Όμως θα πρέπει να επισημανθεί ότι δύο μεταβολές στην δημοσιονομική πολιτική ακόμα κι αν έχουν τον ίδιο οικονομικό αντίκτυπο στο ισοζύγιο, μπορούν να έχουν άνισες επιδράσεις στην οικονομία. Από την άλλη μεριά είναι πιθανό οι μεταβολές στο ισοζύγιο του προϋπολογισμού να μην είναι η αιτία αλλά το αποτέλεσμα των διακυμάνσεων στην οικονομία (Krugman & Wells, 2013).

Μια ακόμα παράμετρος που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την άσκηση της οικονομικής πολιτικής είναι το είδος του ελλείμματος, δηλαδή αν είναι διαρθρωτικό ή κυκλικό. Όταν η οικονομία βρίσκεται στο σημείο όπου το πραγματικό εισόδημα είναι ίσο με το δυνητικό και υπάρχει πλήρης απασχόληση, τότε το έλλειμμα είναι διαρθρωτικό. Η διαφορά μεταξύ του διαρθρωτικού ελλείμματος και του πραγματικού ελλείμματος

αποτελεί το κυκλικό έλλειμμα. Στην περίπτωση μιας οικονομίας η οποία βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης και παρόλα αυτά οι κρατικές δαπάνες υπερβαίνουν τα φορολογικά έσοδά της, τότε υπάρχει διαρθρωτικό έλλειμμα. Γεγονός που μπορεί να έχει δυσμενείς συνέπειες στην διαχείριση του δημόσιου χρέους (Λιανός & Ψειρίδου, 2015).

2.3 Χρέος και κρίση χρέους

Οι αποταμιεύσεις μιας οικονομίας μοιράζονται μεταξύ της χρηματοδότησης του κεφαλαίου των επόμενων περιόδων και του δανεισμού (δημόσιου χρέους) που τίθεται σε κυκλοφορία από την κυβέρνηση. Η έκδοση δημόσιου χρέους μειώνει το επίπεδο κεφαλαίου των επόμενων ετών, επηρεάζοντας τόσο την ανάπτυξη όσο και τα επιτόκια (χαμηλότερα επίπεδα ανάπτυξης οδηγούν σε αύξηση των επιτοκίων). Από την άλλη πλευρά, η έκδοση δημόσιου χρέους επιτρέπει στην τρέχουσα γενιά να απολαμβάνει υψηλότερα επίπεδα κατανάλωσης που δεν θα μπορούσε εάν η κυβέρνηση εξισορροπούσε τον προϋπολογισμό της κάθε περιόδου. Με αυτό τον τρόπο η σημερινή γενιά επίσης μπορεί να ξοδέψει περισσότερα για την εκπαίδευση των παιδιών της, κάτι που έχει θετική επίδραση στον ρυθμό ανάπτυξης μέσω της συσσώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου (Fernández-Huertas Moraga & Vidal, 2004).

Καθοριστικοί παράγοντες για την εξέλιξη του δημόσιου χρέους είναι η διάρκεια του δανεισμού, το επιτόκιο που ένα κράτος δανείζεται και το ύψος του πρωτογενούς πλεονάσματος ή ελλείμματος. Όπως προαναφέρθηκε το συνολικό πλεόνασμα ή έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού διαμορφώνεται από το πρωτογενές πλεόνασμα / έλλειμμα συν την πληρωμή των τόκων από τον δανεισμό, αλλά και του κεφαλαίου που εξοφλείται. Η εξέλιξη του δημόσιου χρέους μπορεί να λάβει τρεις τροπές ανάλογα από τον χειρισμό του. Στην πρώτη περίπτωση, το πρωτογενές έλλειμμα ενός έτους που καλύπτεται από δανεισμό, εξοφλείται το επόμενο έτος, συν τους τόκους που αναλογούν από πλεόνασμα το οποίο έχει επέλθει είτε από αύξηση των φορολογικών εσόδων, είτε από μείωση των δημόσιων δαπανών. Έτσι το τρίτο έτος το δημόσιο χρέος είναι μηδενικό. Στην δεύτερη περίπτωση, το δάνειο που λαμβάνεται ένα έτος για την κάλυψη του ελλείμματος, αποφασίζεται να εξοφληθεί στο δεύτερο έτος μόνο το μέρος των τόκων που του αναλογούν. Έτσι θα πρέπει να δημιουργηθεί πρωτογενές πλεόνασμα ίσο με το ύψος των τόκων και το δημόσιο χρέος παραμένει σταθερό. Στην τρίτη περίπτωση, που συνήθως ισχύει στην πράξη, είναι η ανάγκη για δανεισμό (ύπαρξη πρωτογενών ελλειμμάτων) να

μην υπάρχει μόνο ένα έτος αλλά για μια σειρά ετών. Σε αυτή την περίπτωση ο δανεισμός κάθε έτους προστίθεται στο χρέος του προηγούμενου έτους και έτσι οδηγούμαστε σε αύξηση του δημόσιου χρέους. Για την σταθεροποίηση ή την μείωση του δημόσιου χρέους απαραίτητη προϋπόθεση είναι η δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων (Λιανός & Ψειρίδου, 2015).

Όταν μια οικονομία παρουσιάζει δημοσιονομικά ελλείμματα για μεγάλα χρονικά διαστήματα εγείρονται δύο λόγοι ανησυχίας. Αρχικά όταν η οικονομία βρίσκεται σε πλήρη απασχόληση και η κυβέρνηση δανείζεται κεφάλαια από τις χρηματοπιστωτικές αγορές, ανταγωνίζεται επιχειρήσεις που σχεδιάζουν να δανειστούν κεφάλαια για επενδυτικές δαπάνες. Έτσι ο δημόσιος δανεισμός μπορεί να παραγκωνίσει τις ιδιωτικές επενδυτικές δαπάνες, οδηγώντας σε αύξηση των επιτοκίων και μειώνοντας τον μακροπρόθεσμο ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι τα σημερινά ελλείμματα που αυξάνουν το δημόσιο χρέος ασκούν οικονομική πίεση στους μελλοντικούς προϋπολογισμούς, καθώς στο μέλλον θα πρέπει να γίνει η αποπληρωμή του δανεισμού και των τόκων για το συσσωρευμένο χρέος. Όταν μια κυβέρνηση έχει υψηλό χρέος να διαχειριστεί, οι πληρωμές των τόκων μπορεί να είναι πολύ μεγάλες (Krugman & Wells, 2013). Ως προς αυτό σημαντική παράμετρος είναι το ύψος των επιτοκίων που δανείζεται ένα κράτος. Όσο υψηλότερο είναι το επιτόκιο δανεισμού, τόσο μεγαλύτερη είναι η συσσώρευση του χρέους και η δυσκολία εξυπηρέτησής του. Μια ακόμα σημαντική παράμετρος για την εξέλιξη του δημόσιου χρέους είναι ο πληθωρισμός, καθώς σε περιόδους υψηλού πληθωρισμού η ταχύτητα αύξησης του ονομαστικού χρέους είναι μεγάλη. Στην ουσία δεν έχει τόσο μεγάλη σημασία το απόλυτο μέγεθος του δημόσιου χρέους αλλά ο βαθμός ευκολίας αποπληρωμής του, δηλαδή πιο είναι το ύψος του σε σχέση με το εισόδημα της οικονομίας, που συνήθως μετράται με το ΑΕΠ (Λιανός & Ψειρίδου, 2015).

Όταν μια κυβέρνηση δανείζεται για να πληρώσει τους τόκους του δημόσιου χρέους τότε η κατάσταση επιβαρύνεται σημαντικά, καθώς εύκολα μπορεί να αμφισβητηθεί η ικανότητά της για την αποπληρωμή του χρέους. Αυτή η πιθανότητα μπορεί να δημιουργήσει χάος στις χρηματοπιστωτικές αγορές μιας χώρας και κλονίζει την εμπιστοσύνη του κοινού τόσο προς την κυβέρνηση όσο και προς την οικονομία. Σε μια τέτοια κατάσταση η συνήθης πρακτική είναι η εφαρμογή μέτρων δημοσιονομικής λιτότητας. Σκοπός αφενός είναι η μείωση της ανάγκης δανειακών κεφαλαίων και αφετέρου για να δείξει η κυβέρνηση ότι έχει την αποφασιστικότητα να πράξει τα δέοντα,

ώστε να εξυπηρετηθούν οι δανειστές και έτσι να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη των δανειστών. Όμως σε μια οικονομία που βρίσκεται ήδη σε ύφεση, η επιβολή συσταλτικής δημοσιονομικής πολιτικής θα πλήξει περαιτέρω την οικονομία (Krugman & Wells, 2013).

Η δημοσιονομική πολιτική στις χώρες της νομισματικής ένωσης εξαρτάται θετικά και σημαντικά από το πώς προσδοκούν οι αγορές να πορευθούν τα δημοσιονομικά μεγέθη και από την προσπάθεια σταθεροποίησης του δημόσιου χρέους. Η δημοσιονομική αντίδραση στην αύξηση του δημόσιου χρέους για τις χώρες με μικρότερο λόγο χρέους/ΑΕΠ είναι η λήψη μέτρων δημοσιονομικής πειθαρχίας. Ενώ για τις χώρες με μεγαλύτερο λόγο χρέους/ΑΕΠ τα περιοριστικά δημοσιονομικά μέτρα συνιστάται να είναι χαμηλότερης κλίμακας. Έτσι επιδιώκεται η μείωση των πιέσεων από τις αγορές που οδηγούν σε αύξηση του κόστους δανεισμού. Παρόλα αυτά στην δεύτερη περίπτωση η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών αμφισβητείται. Στις χώρες της ΟΝΕ η αλληλεπίδραση της δημοσιονομικής πολιτικής με τις αγορές είναι μεγάλη (Θεοφιλάκου & Στουρνάρας, 2011).

Οι συμφωνίες που επέβαλαν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκάλεσαν μεγάλη δυσφορία στον ελληνικό λαό, με τους πολίτες να φτάσουν σε σημείο να υποφέρουν. Συμφωνίες που αποδείχτηκαν άκυρες, μιας και όπως παρουσιάστηκαν από την επιτροπή Αλήθειας Δημόσιου Χρέους, συνδυασμένες με σημαντικά στοιχεία, βγήκε το πόρισμα ότι το χρέος είναι παράνομο, απεχθές και μη βιώσιμο. Θα μπορούσε η Ελλάδα να αποκηρύξει το χρέος και να αναστείλει την υποχρέωση εξυπηρέτησής του, αλλά δεν το έκανε. Το ΔΝΤ παρόλο που μπορούσε να προβλέψει το μέγεθος της καταστροφής στην βιωσιμότητα του χρέους ενήργησε με βάση την προστασία των συμφερόντων των δανειστών (Επιτροπή Αλήθειας Δημόσιου Χρέους, 2015).

Το προκαταρκτικό πόρισμα της Επιτροπής Αλήθειας Δημόσιου χρέους περιγράφει αναλυτικά το χρέος της Ελλάδας σε εννέα κεφάλαια από το 1980 έως το 2009, κάνοντας αναφορές στις επιπτώσεις που έχουν τα μνημόνια. Η άνοδος των επιτοκίων συνέβαλε στην αύξηση του χρέους την περίοδο 1980-2007. Με εξαίρεση τις αμυντικές δαπάνες, εκείνη την περίοδο οι δημόσιες δαπάνες της Ελλάδας ήταν χαμηλότερες από τον μέσο όρο των δαπανών των υπόλοιπων κρατών. Οι επιχειρήσεις απέφευγαν την φορολόγηση με έξοδο κεφαλαίων, η φοροδιαφυγή και η εισφοροδιαφυγή ήταν στο ζενίθ, με αποτέλεσμα το κράτος εκείνη την περίοδο να στερείται έσοδα και να αυξάνεται το χρέος.

Παρόλα αυτά, η κυβέρνηση δεν στάθηκε στα πορίσματα της Επιτροπής της Αλήθειας Δημόσιου Χρέους, αλλά συμφώνησε και τέταρτο μνημόνιο, με φόβο την όξυνση της φτώχειας. Στο συγκεκριμένο μνημόνιο, ο κίνδυνος της χώρας για υπερχρέωση εντάθηκε περισσότερο, έτσι η πρόβλεψη για το 2021 (που περιλαμβανόταν στο Μεσοπρόθεσμο) έδειξε χρέος διπλάσιο των δύο προηγούμενων ετών. Με λίγα λόγια τα μέτρα της πολύ βαριάς λιτότητας, δεν είναι τρόπος βοήθειας προς το ελληνικό κράτος για να μειώσει το χρέος του, αλλά επιδιωκόμενη εξαθλίωση και υποδούλωση του Ελληνικού λαού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

3.1 Το ύψος των δημόσιων δαπανών και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων

Το μέγεθος των δημόσιων δαπανών είναι ένα φαινόμενο πολλαπλών αιτιών. Οικονομετρικές αναλύσεις για τον προσδιορισμό των παραγόντων που επιδρούν στο μέγεθος των δημόσιων δαπανών καταλήγουν σε διαφορετικά αποτελέσματα, καταδεικνύοντας ότι δεν υπάρχουν σταθερές. Έτσι διαφορετικές είναι οι εξηγήσεις για διαφορετικές οικονομίες και διαφορετικές χρονικές περιόδους, χωρίς να μπορεί να γίνει κάποια γενίκευση.

Παρόλα αυτά σύμφωνα με τον Facchini (2019), σε σημαντικό ποσοστό εμπειρικών ερευνών το μέγεθος του δημόσιου τομέα σχετίζεται από την «πολιτική ιδεολογία». Σύμφωνα με την θεωρία της πολιτικής ιδεολογίας, οι δημόσιες δαπάνες σχετίζονται με την αντίληψη των πολιτών σχετικά με τις απολαβές που θεωρούν ότι θα πρέπει να έχουν από τις κυβερνήσεις ή εναλλακτικά με τον ανταγωνισμό μεταξύ των κομμάτων για την επίτευξη των στόχων τους. Χωρίς να είναι σαφές ποια είναι η αιτία και ποιο το αποτέλεσμα, βάσει της πολιτικής ιδεολογίας οι δημόσιες δαπάνες αποτελούν ένα μέσο για την επίτευξη «ειρήνης» στην κοινωνία και σχετίζονται με την διαφορετικότητα της κουλτούρας μεταξύ των πολιτών, τα ατομικά συμφέροντα, τις οικονομικές ανισότητες, κλπ. Με άλλα λόγια οι δημόσιες δαπάνες αποτελούν την πολιτική ανταλλαγή μεταξύ κυβερνήσεων και πολιτών και είναι ένα φαινόμενο με δυναμικό χαρακτήρα. Σε κάθε περίπτωση όμως η αύξηση των δημόσιων δαπανών έχει δύο συνέπειες, την αύξηση της κατανάλωσης και τον παραγκωνισμό των ιδιωτικών επενδύσεων, με δυσμενείς συνέπειες στα δημοσιονομικά ελλείμματα και την οικονομική ανάπτυξη (Facchini, 2019).

Σε έρευνα του 2010, σε 33 κοινοβουλευτικές δημοκρατίες την περίοδο 1972-2000, αναζητήθηκε η σχέση του ύψους των δημόσιων δαπανών και του είδους της κυβέρνησης (αυτοδύναμες κυβερνήσεις ή κυβερνήσεις συνασπισμού). Η έρευνα έδειξε ότι οι αυτοδύναμες κυβερνήσεις είναι ικανές να τροποποιούν τον προϋπολογισμό σύμφωνα με την τρέχουσα δημοσιονομική κατάσταση, η οποία τους επιτρέπει να αυξάνουν ή να μειώνουν τις δαπάνες με πιο ευέλικτο τρόπο. Αντίθετα, οι κυβερνήσεις συνασπισμού δυσκολεύονται όχι μόνο να μειώσουν τις δαπάνες υπό δύσκολες δημοσιονομικές συνθήκες αλλά και ακόμη και σε ευνοϊκότερες συνθήκες τις αυξάνουν, επειδή κάθε μέλος του συνασπισμού έχει το δικαίωμα άσκησης βέτο (Blais et al., 2010). Σε παρεμφερή έρευνα των Artes and Jurado, το 2018 σε Δήμους στην Ισπανία την περίοδο 2003-2010

διαπιστώθηκε ότι μονοκομματικές πλειοψηφικές κυβερνήσεις διαθέτουν προϋπολογισμούς με 1,5% μεγαλύτερο πρωτογενές πλεόνασμα από αυτό των κυβερνήσεων συνασπισμού. Ο λόγος των χαμηλότερων ελλειμμάτων είναι η ικανότητα των μονοκομματικών κυβερνήσεων να αντλούν περισσότερα έσοδα (κατά μέσο όρο 2% υψηλότερα κατά κεφαλήν φορολογικά έσοδα), καθώς διαπιστώθηκε ότι στην ουσία δαπανούν περισσότερο (Artés & Jurado, 2018).

Εκτός από τους πολιτικούς παράγοντες και την ποιότητα των δημοσιονομικών θεσμών, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που σχετίζονται με το ύψος των δημόσιων δαπανών και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Αυτοί οι παράγοντες είναι ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης, το δημόσιο χρέος, τα ποσοστά ανεργίας, το άνοιγμα του εμπορίου, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ο βαθμός αστικοποίησης, τα ακραία καιρικά φαινόμενα, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ο πληθωρισμός, οι στρατιωτικές δαπάνες. Παράγοντες των οποίων ο βαθμός επίδρασης είναι διαφορετικός ανά χώρα (Mawejje & Odhiambo, 2020).

Στις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μελετήθηκαν οι καθοριστικοί παράγοντες των πρωτογενών δημοσιονομικών ελλειμμάτων την περίοδο 1991-2011. Η έρευνα εστίασε στην επίδραση της αποτελεσματικότητας των δημοσιονομικών κανόνων και των δημοσιονομικών συμβουλίων, αλλά και της «δημιουργικής» λογιστικής στα δημοσιονομικά ελλείμματα. Αρχικά από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, τα αυξημένα ποσοστά πληθυσμού άνω των 65 ετών σε σχέση με τον συνολικό πληθυσμό, καθώς και οι εκλογές επιδρούν αρνητικά στα δημοσιονομικά ελλείμματα. Επίσης διαπιστώθηκε ότι οι ισχυροί δημοσιονομικοί κανόνες επιδρούν θετικά στους δημοσιονομικούς προϋπολογισμούς. Η επίδραση αυτή ενισχύεται και οι ισχυροί δημοσιονομικοί κανόνες γίνονται πιο αποτελεσματικοί όταν στις χώρες λειτουργούν και δημοσιονομικά συμβούλια. Όταν τα δημοσιονομικά συμβούλια λειτουργούν σε χώρες χωρίς ισχυρούς δημοσιονομικούς κανόνες, τότε η ύπαρξή τους δεν επιδρά με κάποιο τρόπο στα δημοσιονομικά αποτελέσματα. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι οι προσαρμογές ροών-αποθεμάτων, ως μέσο δημιουργικής λογιστικής, αυξάνουν τα πρωτογενή ελλείμματα (Maltritz & Wüste, 2015).

Η θετική επίδραση των ισχυρών δημοσιονομικών κανόνων στους δημόσιους προϋπολογισμούς επιβεβαιώθηκε σε έρευνα σε 74 χώρες την περίοδο 1985-2012. Πιο συγκεκριμένα οι ισχυροί δημοσιονομικοί κανόνες, μετρούμενοι από διάφορους σύνθετους δείκτες και μεταβλητές (για το ισοζύγιο των προϋπολογισμών, του χρέους και

γενικά για το δημοσιονομικό πλαίσιο) οδηγούν σε υψηλότερα δημοσιονομικά πλεονάσματα ή σε μεγαλύτερη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Επίσης διαπιστώθηκε ότι μειώνουν τα επιτόκια των κρατικών ομολόγων και την μεταβλητότητα του ΑΕΠ. Οι προϋπολογισμοί των κρατών βελτιώνονται, καθώς τα μειωμένα επιτόκια ομολόγων μειώνουν το κόστος του κρατικού δανεισμού και συνολικά οι οικονομίες αποκτούν μεγαλύτερη ευελιξία στην αντιμετώπιση πιθανών σοκ στην οικονομία (Badinger & Reuter, 2017). Οι ισχυροί δημοσιονομικοί κανόνες επίσης μειώνουν τις αποκλίσεις μεταξύ των πραγματικών δημοσιονομικών αποτελεσμάτων και των κυβερνητικών σχεδίων (Cimadomo, 2016).

3.2 Το ύψος του δημόσιου χρέους και η αντιμετώπισή του

Η αύξηση του δημόσιου χρέους είναι ένα διαχρονικό ζήτημα η μελέτη του οποίου εντάθηκε με την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Την περίοδο 1996-2020 στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη υπήρξαν σημαντικές μειώσεις στο δημόσιο χρέος. Οι δημοσιονομικές προσαρμογές, που στηρίχθηκαν σε περικοπές των δημόσιων δαπανών, ήταν πιο επιτυχημένες για την μείωση του δημόσιου χρέους από αυτές που στόχευαν στην αύξηση των φορολογικών εσόδων. Μεταξύ των δημόσιων δαπανών οι περικοπές σε κοινωνικά επιδόματα και στις αποδοχές των κρατικών υπαλλήλων ήταν πιο αποτελεσματικές για τον περιορισμό του δημόσιου χρέους. Η πιθανότητα σημαντικής μείωσης του δημόσιου χρέους είναι αυξημένη όταν στην οικονομία επικρατούν ευνοϊκοί ρυθμοί ανάπτυξης (Semik & Zimmermann, 2022).

Όταν όμως στην οικονομία επικρατούν χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, η εύρεση του κατάλληλου ύψους δημοσιονομικής προσαρμογής είναι δύσκολο να προσδιοριστεί εκ των προτέρων, καθώς μπορεί να υπάρξουν αντίθετα αποτελέσματα στην διαχείριση του χρέους. Όταν οι προοπτικές δανεισμού μιας χώρας από τις αγορές το επιτρέπουν, θα πρέπει να γίνονται δημοσιονομικές προσαρμογές που να μην υπονομεύουν την οικονομική ανάκαμψη. Το χρονικό σημείο όπου μια χώρα έχει ή δεν έχει πρόσβαση στις αγορές είναι αβέβαιο και δύσκολο να προσδιοριστεί εκ των προτέρων. Ακόμα και σε χώρες όπου υπάρχουν δημοσιονομικά περιθώρια θα πρέπει να αντισταθμίζονται οι κίνδυνοι προς την ανάπτυξη μιας ταχύτερης οικονομικής προσαρμογής με τα χαμηλότερα επίπεδα χρέους. Σημαντικός παράγοντας για την δημοσιονομική εξυγίανση είναι η

διατήρηση της αξιοπιστίας, η οποία θα πρέπει να συνοδεύεται από ισχυρά δημοσιονομικά θεσμικά πλαίσια και αξιόπιστες μακροοικονομικές στρατηγικές. Τέλος, όσον αφορά τη σύνθεση της προσαρμογής είναι σημαντικό η μείωση των κρατικών δαπανών να μην αφορά τις επενδυτικές δαπάνες και την στήριξη των ευάλωτων που θα πλήξουν την οικονομική ανάπτυξη. Ενώ σχετικά με την αύξηση των εσόδων, αυτή θα πρέπει να προέρχεται από την μείωση των φορολογικών δαπανών, την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, την μεγαλύτερη φορολόγηση της ακίνητης περιουσίας και της κατανάλωσης σε σχέση με την μισθωτή εργασία (Abbas et al., 2013).

Κάθε κυβέρνηση αντιμετωπίζει ένα ευρύ φάσμα πολιτικών πιέσεων και καλείται να ανταποκριθεί αποτελεσματικά σε πολλούς στόχους (αποτελεσματική κατανομή, αναδιανομή, σταθεροποίηση της οικονομίας και του χρέους, διαθρωτικές μεταρρυθμίσεις, κλπ). Παρόλα αυτά για κάθε χώρα οι δημοσιονομικές προκλήσεις είναι διαφορετικές. Οι περισσότερες χώρες έχουν περιορισμένο δημοσιονομικό χώρο, ο οποίος περιορίζεται ακόμα περισσότερο στις χώρες με αυξημένο δημόσιο χρέος ως προς το ΑΕΠ. Κυβερνήσεις με υψηλότερο δημόσιο χρέος αυξάνουν περισσότερο τις δημόσιες δαπάνες τους σε περιόδους ανάκαμψης και τις μειώνουν πιο απότομα σε περιόδους ύφεσης, σε σχέση με τις χώρες με χαμηλότερο χρέος. Για την μείωση των αρνητικών επιπτώσεων σε περιόδους ύφεσης και μακροπρόθεσμη άμβλυση της εισοδηματικής ανισότητας, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να δημιουργούν ένα δίκτυο ασφαλείας. Πιο συγκεκριμένα μπορούν να εκμεταλλευτούν τις περιόδους ανάκαμψης και να δημιουργήσουν δημοσιονομικά πλεονάσματα, ενδεχομένως μέσω της αύξησης των φορολογικών εσόδων. Οι χώρες μπορούν επίσης να επωφεληθούν επενδύοντας σε αντικυκλικά δημοσιονομικά αποθέματα ασφαλείας, συμπεριλαμβανομένης της συσσώρευσης κρατικών επενδυτικών κεφαλαίων σε καλούς καιρούς, για τον μετριασμό της επίδρασης που προκαλείται από την έλλειψη φορολογικών εσόδων σε κακές περιόδους. Επίσης σε περιόδους σημαντικής αύξησης των επιτοκίων οι αυξήσεις στις δημόσιες δαπάνες έχουν ως συνέπεια μεγαλύτερη αύξηση του δημόσιου χρέους ως προς το ΑΕΠ (Aizenman et al., 2019).

Σε μία έρευνα που έγινε σε 55 χώρες αναζητήθηκαν οι καθοριστικοί παράγοντες, τόσο διαχρονικά όσο και μεταξύ των κρατών, της δημοσιονομικής πολιτικής σε αυξήσεις του δημόσιου χρέους ως προς το ΑΕΠ. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές της έρευνας ήταν τα φορολογικά έσοδα, οι πρωτογενείς δαπάνες, οι τόκοι δανεισμού, ο πληθωρισμός και ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ. Αρχικά διαπιστώθηκε ότι ως απάντηση στην αύξηση του

χρέους τα μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής ποικίλουν σημαντικά τόσο μεταξύ των κρατών όσο και διαχρονικά για κάθε κράτος. Ένα γενικό εύρημα της έρευνας έδειξε ότι οι αναπτυγμένες οικονομίες διαχρονικά παρουσιάζουν πιο ισορροπημένα δημοσιονομικά αποτελέσματα από τις αναπτυσσόμενες οικονομίες και παρατηρήθηκε μια τάση απόκλισης από τη δημοσιονομική σύνεση στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Στις οικονομίες της Λατινικής Αμερικής, μετά τις χρεοκοπίες που υπήρξαν στις δεκαετίες του 1970 και 1980, παρατηρήθηκε μείωση των δημόσιων δαπανών για τον έλεγχο του δημόσιου χρέους. Επίσης διαπιστώθηκε ότι σε χώρες με δεξιές κυβερνήσεις σε περιόδους αύξησης του δημόσιου χρέους επιτυγχάνονται υψηλότερα πρωτογενή δημοσιονομικά αποτελέσματα, αλλά μικρότερες μειώσεις του χρέους. Ενώ σε κράτη με αριστερές κυβερνήσεις, κατά την αύξηση του δημόσιου χρέους υπάρχει η τάση μικρότερων πρωτογενών δημοσιονομικών ισοζυγίων και καλύτερων προσαρμογών. Τέλος όταν το δημόσιο χρέος αυξάνει, οι αυξήσεις στο πρωτογενές δημοσιονομικό ισοζύγιο είναι ασθενέστερες σε περιόδους χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης, σε περιόδους με αυξημένο κόστος δημόσιου δανεισμού και σε περιόδους όπου επικρατούν υψηλοί ρυθμοί πληθωρισμού (Mauro et al., 2015).

Σε έρευνα σε δέκα πέντε οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας) αναζητήθηκαν οι παράγοντες που οδήγησαν σε σημαντική μείωση του δημόσιου χρέους (μείωση περισσότερο από 10% στον δείκτη δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ σε πέντε συνεχόμενα έτη) την περίοδο 1985-2009. Αρχικά διαπιστώθηκε ότι μεταξύ των χωρών αλλά και διαχρονικά υπήρξε ανομοιομορφία στην εξέλιξη του δημόσιου χρέους. Έτσι ενώ αρχικά σε κάποιες χώρες (Βέλγιο, Ιρλανδία και Φιλανδία) τα πρώτα έτη υπήρξε σημαντική αύξηση του δημόσιου χρέους, από το 1995 και μετά υπήρξαν μεγάλες μειώσεις. Για άλλες χώρες όπως η Γαλλία και η Γερμανία καθ' όλη την περίοδο δεν είχαν σημαντικές μεταβολές στο ύψος του δημόσιου χρέους ως προς το ΑΕΠ. Σε δέκα από τις δεκαπέντε χώρες την περίοδο 1985-2009 υπήρξε τουλάχιστον μια σημαντική μείωση του δημόσιου χρέους. Συνολικά οι περιπτώσεις μεγάλης μείωσης του δημόσιου χρέους ήταν 59, ενώ υπήρξαν και 132 περιπτώσεις μικρότερης μείωσης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως την περίοδο 1994-2006 το δημόσιο χρέος ως προς το ΑΕΠ της Ιρλανδίας μειώθηκε κατά 69,2% (το οποίο αφορά το παράδειγμα με την μεγαλύτερη μείωση) (Nickel et al., 2010).

Οι μεταβολές στον δείκτη δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ διερευνήθηκαν σε σχέση με το μέγεθος του πρωτογενούς πλεονάσματος, την μεταβολή στις πρωτογενείς δημόσιες

δαπάνες, το ύψος των τόκων δανεισμού, την μεταβολή των φορολογικών εσόδων, τον ρυθμό μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ, την τάση ανάπτυξης του πραγματικού ΑΕΠ, το πραγματικό παραγωγικό κενό και τα πραγματικά επιτόκια. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι καθοριστικοί παράγοντες για τη σημαντική μείωση του δημόσιου χρέους ήταν η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ και το ύψος της επιβάρυνσης από τόκους. Επίσης οι μεγάλες μειώσεις του δημόσιου χρέους προκλήθηκαν από αποφασιστικές και διαρκείς προσπάθειες δημοσιονομικής εξυγίανσης που επικεντρώθηκαν στην μείωση των δημόσιων δαπανών, κυρίως μέσω της μείωσης των κοινωνικών παροχών και των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων. Από την άλλη μεριά, προσαρμογές στα φορολογικά έσοδα δεν έδειξαν ότι μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην μείωση του δημόσιου χρέους. Από τα αποτελέσματα της έρευνας συμπεραίνεται ότι ακόμα και μια μεγάλη αύξηση στο ΑΕΠ δεν συνεπάγεται μείωση του δημόσιου χρέους. Χρειάζεται ένας διαρκής θετικός ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας για να επιτευχθεί σημαντική μείωση του δημόσιου χρέους. Προς αυτή την κατεύθυνση δρα υποστηρικτικά η μείωση των δημόσιων δαπανών, καθώς σε περιόδους σοβαρών δημοσιονομικών ανισορροπιών ενθαρρύνεται η ανάπτυξη. Τέλος το υψηλό κόστος εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην δημοσιονομική εξυγίανση, καθώς απαιτεί από τις κυβερνήσεις την κατάρτιση αξιόπιστων σχεδίων για την αντιστροφή αυξανόμενων δεικτών χρέους. Δεδομένου ότι οι χρηματοπιστωτικές αγορές είναι πρόθυμες να δανείσουν περαιτέρω μόνο όταν λαμβάνουν υψηλότερες αποδόσεις, οι κυβερνήσεις έχουν ένα ισχυρό κίνητρο για δημοσιονομική εξυγίανση (Nickel et al., 2010).

Οι Alesina et al. (2019) εξέτασαν ποια μέτρα λιτότητας (επιθετικής μείωσης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων) μπορούν να λειτουργήσουν πιο αποτελεσματικά στην δημοσιονομική εξυγίανση μιας οικονομίας. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 16 χώρες υψηλού εισοδήματος του ΟΟΣΑ την περίοδο από το τέλος της δεκαετίας του 1970 έως το 2014. Οι ερευνητές διέκριναν τα μέτρα σε αυτά που σχετίζονται με τις δημόσιες δαπάνες και σε αυτά που σχετίζονται με τα φορολογικά έσοδα. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι μέτρα λιτότητας που περιλαμβάνουν την περικοπή των κρατικών δαπανών προς το ΑΕΠ κατά 1% συνεπάγονται μείωση του ΑΕΠ κατά 0,25%, ενώ τα αποτελέσματα διαρκούν λιγότερο από δύο χρόνια. Αντίθετα μέτρα λιτότητας που σχετίζονται με την αύξηση των φορολογικών εσόδων και συγκεκριμένα αύξηση των εσόδων/ΑΕΠ κατά 1%, προκαλούν μείωση του ΑΕΠ κατά περισσότερο από 2% και το αποτέλεσμα διαρκεί τρία με τέσσερα έτη. Ειδικά σε περιπτώσεις όπου τα μέτρα

εφαρμόζονται για πολλά έτη, διαπιστώθηκε ότι οι στρεβλώσεις στην οικονομία είναι μεγαλύτερες όταν υπάρχει αύξηση στη φορολογική επιβάρυνση των πολιτών, ενώ τα προγράμματα που βασίζονται περισσότερο στην περικοπή των δαπανών προκαλούν χαμηλότερο βαθμό ύφεσης. Σχετικά με την επίδραση των δύο κατηγοριών μέτρων λιτότητας οι ερευνητές διέκριναν τις οικονομίες σε δύο κατηγορίες: α) σε αυτές με χαμηλό δημόσιο χρέος ως προς το ΑΕΠ και β) σε αυτές με υψηλό δημόσιο χρέος. Στην πρώτη περίπτωση η εφαρμογή μέτρων λιτότητας, με βάση τις δημόσιες δαπάνες, προκαλεί τη μείωση του δημόσιου χρέους από το πρώτο έτος και μετά ακολουθεί μια σταθερή πορεία μείωσης. Αντίθετα τα μέτρα λιτότητας που σχετίζονται με την φορολογία αργούν να επιδράσουν στο δημόσιο χρέος και έχει διαπιστωθεί πως έχουν μικρότερη αποτελεσματικότητα. Από την άλλη μεριά στις χώρες με υψηλό δημόσιο χρέος σε σχέση με το ΑΕΠ, τα μέτρα μείωσης των δημόσιων δαπανών επίσης λειτουργούν από το πρώτο έτος και σταθερά καταφέρνουν να μειώσουν το χρέος τα επόμενα έτη (αν και με μικρότερη ένταση από ότι στις χώρες με χαμηλότερο δημόσιο χρέος). Όμως όταν επιλέγονται μέτρα λιτότητας τα οποία προκαλούν αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης, τα πρώτα έτη το δημόσιο χρέος τείνει να αυξάνεται και αθροιστικά αρχίζει να μειώνεται από το τρίτο έτος και σε μικρότερο βαθμό (Alesina et al., 2019).

Η έρευνα των Baldacci et al. (2013) εστίασε στις περιπτώσεις μείωσης του δημόσιου χρέους, έπειτα από την λήψη μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής σε συνθήκες όπου επικρατούν περιορισμοί στην πίστωση. Το δείγμα της έρευνας ήταν 160 περιπτώσεις μείωσης χρέους (η οποία ίσχυσε για τουλάχιστον δύο διαδοχικά έτη) σε συνολικά 107 αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες την περίοδο 1980-2012. Αρχικά από την έρευνα επιβεβαιώθηκε ότι οι δημοσιονομικές προσαρμογές, που βασίζονται σε εστιασμένες περικοπές δημόσιων δαπανών και διαφυλάσσουν τις δημόσιες επενδύσεις, συμβάλλουν θετικά στην μεσοπρόθεσμη αύξηση του ΑΕΠ. Κατά την διάρκεια των περιόδων μείωσης του δημόσιου χρέους σταδιακές δημοσιονομικές προσαρμογές είχαν θετικά αποτελέσματα στην παραγωγή, ενώ μεγάλες δημόσιες περικοπές οδήγησαν σε μείωση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ. Η διατήρηση των θετικών ρυθμών ανάπτυξης, εκτός από τη μέτρια και ισορροπημένη επιβολή μέτρων, μεγιστοποιείται όταν συνδυάζεται από το κατάλληλο μίγμα μέτρων αύξησης των εσόδων και μείωσης των δαπανών. Ενδεικτικά η αύξηση του μεριδίου των άμεσων φόρων, σε σχέση με τα συνολικά φορολογικά έσοδα, επηρεάζει θετικά την αύξηση της παραγωγής σε αντίθεση με την αύξηση των έμμεσων φόρων που δεν επιδρά στην αύξηση της παραγωγής. Από

τη μεριά των δαπανών, η αύξηση της αναλογίας των δημόσιων επενδύσεων και των μεταβιβάσεων στο σύνολο των δημόσιων δαπανών, επίσης οδηγεί σε επέκταση της παραγωγής. Στην περίπτωση όπου στην οικονομία δεν υπάρχει διαθέσιμη πίστωση σε καταναλωτές και επενδυτές, η ιδιωτική ζήτηση δεν μπορεί να αντισταθμίσει τις περικοπές της δημόσιας ζήτησης και οι μεγάλες δημοσιονομικές προσαρμογές μπορεί να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη. Συγκεκριμένα όταν το ιδιωτικό χρέος στην οικονομία παραμένει σε υψηλά επίπεδα και ο δανεισμός προς τον ιδιωτικό τομέα είναι υποτονικός, μετά από μια κρίση η διατήρηση των θετικών ρυθμών ανάπτυξης εξαρτάται από το δημοσιονομικό μίγμα των μέτρων. Οι περικοπές δαπανών μπορεί να μειώσουν τη συνολική ζήτηση και να επιδεινώσουν τις πραγματικές πιέσεις του χρέους, προκαλώντας αποπληθωρισμό των τιμών. Ενώ η προστασία των δημόσιων επενδύσεων, κατά τη διάρκεια περιόδων μείωσης του ελλείμματος μπορεί να υποστηρίξει τη μεσοπρόθεσμη αύξηση της παραγωγής. Από την άλλη μεριά, οι αυξήσεις των εσόδων μπορεί να είναι λιγότερο επιζήμιες για την οικονομική ανάπτυξη, στο βαθμό που έχουν λιγότερο αρνητικές επιπτώσεις στην κατανάλωση μεσοπρόθεσμα. Τα μέτρα μείωσης του ελλείμματος που επιτυγχάνουν την αύξηση των εσόδων από άμεσους φόρους με τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης μπορεί να είναι επωφελή για τη μεσοπρόθεσμη ανάπτυξη (Baldacci et al., 2013).

3.3 Ελλάδα: Δημοσιονομική πολιτική, δημοσιονομικά ελλείμματα και κρίση χρέους

Στην έρευνα των Angelopoulos & Philippopoulos (2007) μελετήθηκε η σχέση της δημοσιονομικής πολιτικής και της οικονομικής ανάπτυξης στην Ελλάδα την περίοδο 1960-2000. Ορίζοντας τον δημόσιο τομέα, βάσει της αναλογίας της δημόσιας δαπάνης ως προς το ΑΕΠ, διαπιστώθηκε ότι μεγάλες αυξήσεις στον δημόσιο τομέα οδηγούν σε μείωση του ΑΕΠ. Συγκεκριμένα μια αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης ως προς το ΑΕΠ κατά 7,66%, οδηγεί σε μείωση του ΑΕΠ κατά 1,38%. Εξετάζοντας επιμέρους μεγέθη της δημοσιονομικής πολιτικής αρχικά διαπιστώθηκε ότι η αύξηση των μισθών στον δημόσιο τομέα μειώνει την ανάπτυξη. Συγκεκριμένα την περίοδο 1972-1998 η αύξηση των αμοιβών και των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων κατά 9,7% είχε ως συνέπεια την μείωση του ΑΕΠ κατά 1,72%. Επίσης και οι μεταβιβάσεις επέδρασαν αρνητικά στο ΑΕΠ. Όμως παρατηρήθηκε πως η αύξηση των δημόσιων επενδύσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ βοήθησε την ανάπτυξη. Επιπρόσθετα διαπιστώθηκε ότι η αύξηση του

δημόσιου τομέα δεν οδηγεί απαραίτητα σε μείωση της ανάπτυξης. Αν η αύξηση συνοδεύεται από βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας του δημόσιου τομέα τότε η ανάπτυξη δεν επιβραδύνεται. Οι συγγραφείς κατέληξαν ότι η προώθηση της ανάπτυξης στην χώρα θα πρέπει να βασίζεται σε ισχυρούς δημοσιονομικούς κανόνες, που αφενός θα διασφαλίσουν την συρρίκνωση του δημόσιου τομέα και αφετέρου θα συμπληρώνονται με ανακατανομή κεφαλαίων μεταξύ των κατηγοριών των διάφορων δαπανών και αποτελεσματικότερη χρήση αυτών των μειωμένων κεφαλαίων (Angelopoulos & Philippopoulos, 2007).

Οι Karlanoglou & Rapanos (2011) μελέτησαν τη σχέση της δημοσιονομικής διακυβέρνησης με τη δημοσιονομική κρίση στην χώρα και επικεντρώθηκαν στο πως μπορούν να βρεθούν τρόποι ενίσχυσης των εγχώριων δημοσιονομικών πλαισίων. Σύμφωνα με τους συγγραφείς για μια χώρα έχουν τεράστια σημασία οι θεσμικές ρυθμίσεις της, σχεδόν πρωταρχική, ώστε να ασκούνται οι δημοσιονομικές πολιτικές με υγιή τρόπο. Αυτές οι ρυθμίσεις δημιουργούν ένα περιβάλλον, μια ομπρέλα κινήτρων και περιορισμών έτσι ώστε κάτω από αυτά να εφαρμόζεται σωστά η λήψη αποφάσεων δημοσιονομικής πολιτικής. Η ολοκλήρωση αυτής της μελέτης οδήγησε στην διαπίστωση ότι η συσσώρευση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων δεν ήταν ένα ατυχές αποτέλεσμα δυσμενών μακροοικονομικών συνθηκών, αλλά ήταν μια κυβερνητική επιλογή, η οποία δεν συνοδεύτηκε από αποτελεσματικούς μηχανισμούς (εσωτερικούς ή εξωτερικούς) ώστε να εντοπιστούν αποτελεσματικά οι συστημικές αποκλίσεις των δημόσιων εσόδων και εξόδων από τους στόχους και να ληφθούν μέτρα για τον περιορισμό τους. Οι δημοσιονομικοί θεσμοί της Ελλάδας χαρακτηρίστηκαν εντελώς αδύναμοι, ενώ παράλληλα η χώρα δεν μπορούσε να διαχειριστεί τα δημόσια οικονομικά της σε επαρκές βαθμό, με όλα αυτά να αποτελούν τους θεμελιώδεις λόγους της κάκιστης δημοσιονομικής απόδοσης της χώρας. Η δημοσιονομική διακυβέρνηση στην Ελλάδα φυτοζωούσε, ενώ το πιθανό ενδεχόμενο να μεταρρυθμιστεί το εθνικό δημοσιονομικό πλαίσιο έδινε ελπίδες για μεγαλύτερα οφέλη που θα μπορούσε να δώσουν καρπούς στη χώρα. Τα οφέλη αυτά, ναι μεν σχετίζονταν με μια θετική επίδραση στο να μειωθεί αριθμητικά το δημοσιονομικό έλλειμα, αλλά επέφεραν και άλλου είδους κέρδη, όπως το να ενισχυθεί σημαντικά η οικονομική ανάπτυξη η οποία προκύπτει από την αντιμετώπιση ζητημάτων ποιότητας των δημόσιων οικονομικών. Επίσης, με την αποτελεσματική αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, προωθείται μια κατανομή της φορολογικής επιβάρυνσης σε δίκαια πλαίσια (Karlanoglou & Rapanos, 2011).

Τα αίτια της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης χρέους μελετήθηκαν μεταξύ άλλων στην έρευνα των Kouretas & Vlamis (2010). Οι ερευνητές διέκριναν τα αίτια της κρίσης σε δύο απλές κατηγορίες 2) σε ενδογενή και β) σε εξωγενή. Αρχικά η κρίση χρέους της Ελλάδας πρωτίστως βαρύνει τις κυβερνήσεις, που σε συνδυασμό με το αδύναμο πολιτικό σύστημα οδήγησαν σε μια πολύ λανθασμένη και χειρίστη διαχείριση της οικονομίας για παρατεταμένο διάστημα. Έτσι, χρόνο με το χρόνο, η κακή αυτή διαχείριση προκάλεσε μια γιγάντια συσσώρευση χρέους. Δεύτερον, η μυωπική ματιά των οίκων αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας οδήγησε σε αποτυχία πρόβλεψης της κρίση του 2007 στις ΗΠΑ, κάτι στο οποίο απέτυχαν και οι χρηματοπιστωτικές αγορές. Μια τέτοια αποτυχία προκάλεσε υπερβολικές αντιδράσεις, σε μια προσπάθεια να αποτραπεί κάθε περίπτωση πιθανής κρίσης κρατικού χρέους. Εξαιτίας των διογκωμένων δημοσιονομικών ελλειμμάτων που παρέμεναν για μεγάλα χρονικά διαστήματα να σπιλώνουν την Ελλάδα, αλλά και άλλες χώρες της ΟΝΕ, τα κράτη-μέλη αυτά χαρακτηρίστηκαν ως φυσικοί στόχοι. Η συνέχεια των πράγματων δεν παρουσιάστηκε θετική και η Ελλάδα υποβαθμίστηκε, αναγκασμένη πλέον να αποσυρθεί από τις διεθνείς αγορές ομολόγων. Το φταίξιμο της κρίσης χρέους που ξέσπασε, δεν βάραινε αποκλειστικά και μόνο την Ελλάδα. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι κυβερνήσεις της Ευρωζώνης είχαν από ένα μερίδιο ευθύνης μιας και αντέδρασαν με καθυστέρηση. Ο λόγος αυτής της καθυστέρησης είχε να κάνει με το ότι ορισμένες χώρες της ευρωζώνης, ειδικότερα η Γερμανία, δεν έδωσαν σαφές το μήνυμα και την προθυμία να στηρίζουν οικονομικά όποια χώρα αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα, παρέχοντάς της πολιτική στήριξη (Kouretas & Vlamis, 2010).

Το κατά πόσον προγράμματα δημοσιονομικής τόνωσης μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο μεγάλα βάρη δημόσιου χρέους είναι ένα σημαντικό ερώτημα. Για ένα δείγμα ανεπτυγμένων χωρών, οι Auerbach & Gorodnichenko (2017) διαπίστωσαν ότι αυξήσεις των κρατικών δαπανών δεν οδηγούν σε μεγάλες αυξήσεις της αναλογίας χρέους προς ΑΕΠ ή του κόστους δανεισμού, ειδικά σε περιόδους οικονομικής ύφεσης. Η δημοσιονομική τόνωση σε μια αδύναμη οικονομία μπορεί να βελτιώσει τη δημοσιονομική βιωσιμότητα. Ακόμη και σε χώρες με υψηλό δημόσιο χρέος, η επιβάρυνση για τη διακριτική δημοσιονομική πολιτική φαίνεται να είναι μικρή (Auerbach & Gorodnichenko, 2017).

Η Athanassiou (2009) διαπίστωσε ότι η αποτελεσματική υιοθέτηση μιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής από άλλες χώρες που βρίσκονται αντιμέτωπες με κρίση,

φαντάζει ως καλή λύση για την ελληνική οικονομία στο να καταφέρει ουσιαστικά να περιορίσει τις μακροχρόνιες και έντονες δημοσιονομικές και εξωτερικές της ανισορροπίες.

Καθώς ο ελληνικός δημόσιος τομέας παρουσιάζει υψηλά ελλείμματα, το κόστος ενός πακέτου δημοσιονομικών κινήτρων θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί κυρίως από την έκδοση νέου δημόσιου χρέους. Δεδομένου ότι ο ιδιωτικός τομέας της Ελλάδας χαρακτηρίζεται από ένα πολύ χαμηλό ποσοστό αποταμίευσης, ένα πολύ μεγάλο μέρος αυτού του χρέους θα αγοραζόταν από ξένους. Επομένως, στην περίπτωση της Ελλάδας, μια σημαντική δημοσιονομική επέκταση θα είχε ως αποτέλεσμα σημαντική αύξηση του εξωτερικού χρέους της, αλλά και των επιτοκίων δανεισμού. Δεδομένου του σημαντικού μεγέθους του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας, τα υψηλότερα επιτόκια θα οδηγήσουν μεγάλη πρόσθετη εκροή εσόδων από τη χώρα με τη μορφή πληρωμών τόκων στο συνολικό ποσό του δημόσιου και ιδιωτικού εξωτερικού χρέους της χώρας. Για τον δημόσιο τομέα, η αύξηση αυτών των πληρωμών θα απαιτούσε την υιοθέτηση περιοριστικών δημοσιονομικών μέτρων που θα έτειναν να έχουν σημαντική μείωση της ζήτησης. Για τον ιδιωτικό τομέα, οι αυξημένες πληρωμές τόκων στο εξωτερικό θα αντιστοιχούσαν σε ισοδύναμη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος που θα οδηγούσε σε περαιτέρω μείωση της ζήτησης. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση μιας χώρας με αυξημένο εξωτερικό χρέος, όπως η Ελλάδα, τα υψηλότερα επιτόκια που συνδέονται με μια δημοσιονομική επέκταση τείνουν να έχουν σημαντική αρνητική επίδραση στην ανάπτυξη (Athanassiou, 2009).

Η προσέλκυση ξένων επενδύσεων θεωρείται ότι αυξάνει την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Οι Kasselaki & Tagkalakis (2016) διερεύνησαν τις επιπτώσεις της δημοσιονομικής πολιτικής στη ροή ξένων ιδιωτικών επενδύσεων και στην παραγωγή στην Ελλάδα την περίοδο 2000-2014. Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι μια δημοσιονομική εξυγίανση, που προέρχεται κυρίως από αυξήσεις φόρων, οδηγεί σε μείωση στις ιδιωτικές επενδύσεις και την παραγωγή σε μεγαλύτερο βαθμό σε σύγκριση με μια δημοσιονομική εξυγίανση που βασίζεται στις κρατικές δαπάνες. Επιπλέον, οι αρνητικές επιπτώσεις ενός σοκ φορολογικής επιβάρυνσης στην παραγωγή και τις ιδιωτικές επενδύσεις είναι πολύ πιο παρατεταμένες. Οι αυξήσεις φόρων (άμεσων και έμμεσων), ακολουθούμενες από περικοπές στην κρατική ενδιάμεση κατανάλωση, τις επενδύσεις, τους μισθούς και τις τρέχουσες μεταβιβάσεις έχουν την πιο σημαντική και παρατεταμένη αρνητική επίδραση στις επενδύσεις. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι

μια δημοσιονομική εξυγίανση με βάση τις κρατικές δαπάνες (ιδιαίτερα εστιάζοντας στις τρέχουσες μεταβιβάσεις και στο μισθολογικό κόστος) βελτιώνει τις χρηματοπιστωτικές αγορές, καθώς και το οικονομικό κλίμα και μειώνει τις διαφορές στις αποδόσεις των κρατικών ομολόγων. Αυτός ο διάυλος εμπιστοσύνης μετριάσει τις αρνητικές επιπτώσεις της δημοσιονομικής εξυγίανσης στις ιδιωτικές επενδύσεις και στην αύξηση της παραγωγής, προκαλώντας ταχύτερη ανάκαμψη. Τέλος ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης είναι πιο πιθανό να δημιουργήσει θετικά αποτελέσματα στην εμπιστοσύνη όταν βασίζεται κυρίως στον περιορισμό των κρατικών δαπανών, παρά σε αύξηση της φορολογίας (Kasselaki & Tagkalakis, 2016).

Πίνακας 5: Σύνοψη συμπερασμάτων εμπειρικών ερευνών βιβλιογραφικής ανασκόπησης

Συγγραφείς	Έτος	Τίτλος	Συμπεράσματα
Το ύψος των δημόσιων δαπανών και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων			
Facchini	2019	What Are the Determinants of Public Spending? An Overview of the Literature	Οι δημόσιες δαπάνες αποτελούν την πολιτική ανταλλαγή μεταξύ κυβερνήσεων και πολιτών και είναι ένα φαινόμενο με δυναμικό χαρακτήρα.
Blais et al.	2010	Public Spending, Public Deficits and Government Coalitions	Οι αυτοδύναμες κυβερνήσεις είναι ικανές να τροποποιούν τον προϋπολογισμό σύμφωνα με την τρέχουσα δημοσιονομική κατάσταση, η οποία τους επιτρέπει να αυξάνουν ή να μειώνουν τις δαπάνες με πιο ευέλικτο τρόπο.
Artés & Jurado	2018	Government fragmentation and fiscal deficits: a regression discontinuity approach	Κυβερνήσεις που σχηματίζονται με την αυτοδυναμία ενός κόμματος παρουσιάζουν πρωτογενή πλεονάσματα 1,5% υψηλότερα από αυτά κυβερνήσεων συνασπισμού. Οι κυβερνήσεις με μονοκομματική πλειοψηφία έχουν την ικανότητα να αντλούν περισσότερα έσοδα.
Mawejje & Odhiambo	2020	The determinants of fiscal deficits: a survey of literature	Παράγοντες που σχετίζονται με το ύψος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων: ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης, το δημόσιο χρέος, τα ποσοστά ανεργίας, το άνοιγμα του εμπορίου, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ο βαθμός αστικοποίησης, τα ακραία καιρικά φαινόμενα, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ο πληθωρισμός, οι στρατιωτικές δαπάνες, παράγοντες των οποίων ο βαθμός επίδρασης είναι διαφορετικός ανά χώρα.

Maltritz - Wüste	2015	Determinants of budget deficits in Europe: The role and relations of fiscal rules, fiscal councils, creative accounting and the Euro	Τα δημοσιονομικά ελλείμματα αυξάνουν με υψηλά ποσοστά ανεργίας, γήρανση του πληθυσμού, εκλογές και τις προσαρμογές ροών-αποθεμάτων. Θετικά ως προς τα δημοσιονομικά ελλείμματα επιδρούν οι ισχυροί δημοσιονομικοί κανόνες και ενισχύεται το αποτέλεσμα όταν συνδυάζονται με την ύπαρξη δημοσιονομικών συμβουλίων.
Badinger-Reuter	2017	The case for fiscal rules	Οι ισχυροί δημοσιονομικοί κανόνες βελτιώνουν τους δημόσιους προϋπολογισμούς. Επίσης μειώνουν το κόστους του κρατικού δανεισμού και μειώνουν την μεταβλητότητα του ΑΕΠ.
Το ύψος του δημόσιου χρέους			
Semik & Zimmermann	2022	Determinants of substantial public debt reductions in Central and Eastern European Countries	Η μείωση του δημόσιου χρέους (δημοσιονομικές προσαρμογές) είναι πιθανότερο να επιτευχθούν όταν βασίζονται σε περικοπές δαπανών παρά σε αυξήσεις φορολογικών εσόδων. Ιδιαίτερα αποτελεσματικές είναι οι περικοπές σε κοινωνικά επιδόματα και αποδοχές δημόσιων υπαλλήλων. Σημαντική μείωση του δημόσιου χρέους είναι πιθανότερη σε περιόδους όπου επικρατούν θετικοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης.
Abbas et al.	2013	Dealing with High Debt in an Era of Low Growth	Σε περιόδους βραδείας οικονομικής ανάπτυξης η δημοσιονομική προσαρμογή θα πρέπει να γίνεται με τρόπο που να μην υπονομεύει την οικονομική ανάπτυξη. Κατά συνέπεια δεν θα πρέπει να περικόπτονται οι επενδυτικές δαπάνες και οι δαπάνες για την στήριξη των ευάλωτων. Ενώ η αύξηση των φορολογικών εσόδων μπορεί να προέλθει από την μείωση των φορολογικών δαπανών, την πάταξη της φοροδιαφυγής και τη μεγαλύτερη αύξηση της

φορολογίας των ακινήτων και της κατανάλωσης έναντι της μισθωτής εργασίας.

Aizenman et al.	2019	Fiscal space and government-spending and tax-rate cyclicality patterns: A cross-country comparison, 1960–2016	Συνήθως χώρες με πιο υψηλό δείκτης χρέους/ΑΕΠ ξοδεύουν περισσότερα σε περιόδους ανάπτυξης και περικόπτουν απότομα τις δημόσιες δαπάνες σε περιόδους ύφεσης από τις χώρες με χαμηλό δείκτη. Σε περιόδους μεγάλης αύξησης των επιτοκίων, οι αυξήσεις στις δημόσιες δαπάνες έχουν ως συνέπεια την μεγαλύτερη αύξηση του δείκτη Χρέους/ΑΕΠ.
Mauro et al.	2015	A modern history of fiscal prudence and profligacy	Όταν το δημόσιο χρέος αυξάνει, οι αυξήσεις στο πρωτογενές δημοσιονομικό ισοζύγιο είναι ασθενέστερες σε περιόδους χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης, σε περιόδους με αυξημένο κόστος δημόσιου δανεισμού και σε περιόδους όπου επικρατούν υψηλοί ρυθμοί πληθωρισμού.
Nickel et al.	2010	Major Public Debt Reductions: Lessons from the Past, Lessons for the Future	Σημαντική μείωση στο δημόσιο χρέος μπορεί να επιτευχθεί με μεγάλες και μακροχρόνιες μειώσεις κρατικών δαπανών (κυρίως κοινωνικών παροχών και αμοιβές δημόσιων υπαλλήλων). Επίσης με ισχυρή αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ. Τέλος το υψηλό κόστος εξυπηρέτησης του χρέους οδηγεί σε αυξανόμενους δείκτες χρέους.

Alesina et al.	2019	Effects of Austerity: Expenditure- and Tax-based Approaches	Τα μέτρα λιτότητας για την οικονομική εξυγίανση μιας οικονομίας είναι περισσότερο αποτελεσματικά όταν στηρίζονται στην περικοπή των δημόσιων δαπανών από ότι στην αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης. Ειδικά σε χώρες με υψηλό δημόσιο χρέος, η επίτευξη μείωσής του γίνεται όταν εφαρμόζονται αυστηρά μέτρα περικοπής των δημόσιων δαπανών.
Baldacci et al.	2013	Debt Reduction, Fiscal Adjustment, and Growth in Credit-Constrained Economies	Όταν το ιδιωτικό χρέος στην οικονομία παραμένει σε υψηλά επίπεδα και ο δανεισμός προς τον ιδιωτικό τομέα είναι υποτονικός, μετά από μια κρίση η διατήρηση των θετικών ρυθμών ανάπτυξης εξαρτάται από το δημοσιονομικό μίγμα μέτρων. Η διατήρηση των θετικών ρυθμών ανάπτυξης, εκτός από τη μέτρια και ισορροπημένη επιβολή μέτρων μεγιστοποιείται όταν συνδυάζεται από το κατάλληλο μίγμα μέτρων αύξησης των εσόδων (άμεσων και όχι έμμεσων) και μείωσης των δαπανών (πλην των επενδυτικών δαπανών και μεταβιβάσεων).
Ελλάδα: Δημοσιονομική πολιτική και κρίση χρέους			
Angelopoulos & Philippopoulos	2007	The growth effects of fiscal policy in Greece 1960–2000	Η αύξηση του δημόσιου τομέα (πλην των επενδύσεων) μειώνει την ανάπτυξη. Ακόμα και αν υπάρχει αύξηση του δημόσιου τομέα αν συνοδεύεται από ισχυρούς δημοσιονομικούς κανόνες και βελτιωμένη αποτελεσματικότητα, τότε δεν επηρεάζεται αρνητικά η ανάπτυξη.
Kaplanoglou & Rapanos	2011	The Greek Fiscal Crisis and the Role of Fiscal Governance	Ο θεμελιώδης λόγος για την κακή δημοσιονομική απόδοση στην Ελλάδα ήταν οι αδύναμοι δημοσιονομικοί θεσμοί και η ανεπαρκής διαχείριση των δημόσιων οικονομικών.

Kouretas & Vlamis	2010	The Greek Crisis: Causes and Implications	Η κρίση χρέους της Ελλάδας πρωτίστως βαρύνει τις κυβερνήσεις που σε συνδυασμό με το αδύναμο πολιτικό σύστημα, οδήγησαν σε μια παρατεταμένη κακή διαχείριση της οικονομίας και σε γιγάντωση του χρέους της χώρας. Για την κρίση χρέους, επίσης μερίδιο ευθύνης φέρουν οι διεθνείς αγορές και η καθυστερημένη αντίδραση, λόγω ανεπαρκών μηχανισμών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ΕΚΤ.
Auerbach & Gorodnichenko	2017	Fiscal Stimulus and Fiscal Sustainability	Η δημοσιονομική τόνωση σε μια αδύναμη οικονομία μπορεί να βελτιώσει τη δημοσιονομική βιωσιμότητα.
Athanassiou	2009	Fiscal Policy and the Recession: The Case of Greece	Στην περίπτωση μιας χώρας με αυξημένο εξωτερικό χρέος, όπως η Ελλάδα, τα υψηλότερα επιτόκια που συνδέονται με μια δημοσιονομική επέκταση τείνουν να έχουν σημαντική αρνητική επίδραση στην ανάπτυξη.
Kasselaki & Tagkalakis	2016	Fiscal policy and private investment in Greece	Η δημοσιονομική εξυγίανση που βασίζεται σε μείωση των κρατικών δαπανών, αντί σε αύξηση της φορολογίας, μπορεί να βελτιώσει το κλίμα εμπιστοσύνης και να προσελκύσει ξένες ιδιωτικές επενδύσεις που θα οδηγήσουν σε αύξηση της παραγωγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Αντικείμενο της έρευνας

Τα δημόσια οικονομικά και η διαχείρισή τους έχουν κυρίαρχο ρόλο στην καθημερινή ζωή των πολιτών, καθώς την επηρεάζουν με πολλούς τρόπους (φορολογία, κοινωνικές παροχές, υγεία, εκπαίδευση, κλπ). Όταν οι κρατικές δαπάνες υπερβαίνουν τα φορολογικά έσοδα, τότε υπάρχει δημοσιονομικό έλλειμμα, το οποίο αθροιστικά, από έτος σε έτος, δημιουργεί το δημόσιο χρέος. Αυτό θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί με δανεισμό είτε από το εσωτερικό είτε από το εξωτερικό. Το μέγεθος των ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους μπορεί να έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες στην αποταμίευση, στις επενδύσεις και στον ρυθμό ανάπτυξης μιας χώρας. Η δημοσιονομική πολιτική μπορεί να καθορίσει την οικονομική πορεία μιας χώρας (Gruber, 2011).

Η σχέση μεταξύ των δημόσιων οικονομικών, των κοινωνικών αποτελεσμάτων και της χρηστής διακυβέρνησης είναι μεγάλη και καθοριστική για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ενός κράτους. Η διαφάνεια (σχετικά με τις προθέσεις πολιτικής, τη διαμόρφωση και την εφαρμογή) είναι βασικό στοιχείο της χρηστής διακυβέρνησης. Ο προϋπολογισμός είναι το μοναδικό έγγραφο πολιτικής των κυβερνήσεων, όπου οι στόχοι πολιτικής συμβιβάζονται και εφαρμόζονται με συγκεκριμένους όρους. Η δημοσιονομική διαφάνεια ορίζεται ως η πλήρης αποκάλυψη όλων των σχετικών δημοσιονομικών πληροφοριών έγκαιρα και συστηματικά (Hillman, 2009).

Ο προϋπολογισμός είναι μια θεμελιώδης δραστηριότητα της κυβέρνησης, που συμβολίζει μια ρητή συμφωνία μεταξύ των πολιτών και της κυβέρνησης, ιδιωτικοί πόροι σε αντάλλαγμα για τις δημόσιες υπηρεσίες και τα οφέλη που εκπληρώνουν εθνικές προτεραιότητες και στόχους. Δικαίως οι πολίτες περιμένουν από τις κυβερνήσεις να τηρήσουν αυτή την υπόσχεση, με δικαιοσύνη και διαφάνεια. Εάν οι πολίτες πιστεύουν ότι η διαχείριση των κυβερνητικών οικονομικών υπόκειται σε διαφθορά, αναποτελεσματικότητα και σπατάλη, αμφισβητούν τα κίνητρα των ηγετών τους και είναι λιγότερο πρόθυμοι να δεχτούν σκληρές επιλογές πολιτικής όπως μεταρρυθμίσεις διαρθρωτικών προγραμμάτων, αυξήσεις φόρων και περικοπές δαπανών. Η αντίστασή τους σκληραίνει ακόμη περισσότερο εάν αισθάνονται ότι η κυβέρνηση δεν εκπροσωπεί τα συμφέροντά τους, ή δεν σέβεται τις απόψεις τους σχετικά με τον τρόπο κατανομής των δημοσίων πόρων (Tanaka, 2007).

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη των δημοσιονομικών μεγεθών της χώρας την περίοδο 2000-2010 (από την είσοδο της χώρας στο ευρώ έως και το ξέσπασμα της κρίσης χρέους). Πιο συγκεκριμένα μελετώνται το ύψος και η πορεία των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, τα οποία αποτελούν βασικά στοιχεία της δημοσιονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε και το δημόσιο χρέος της χώρας την συγκεκριμένη περίοδο.

4.2 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της έρευνας είναι η μελέτη της εξέλιξης των μεγεθών του κρατικού προϋπολογισμού και του δημόσιου χρέους της Ελλάδας την περίοδο 2000-2010 και της επίδρασής τους στην κρίση χρέους που ακολούθησε. Για την εκπλήρωση αυτού του σκοπού τίθενται τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια ήταν η εξέλιξη του πλεονάσματος / ελλείμματος του δημόσιου προϋπολογισμού στην Ελλάδα την περίοδο 2000-2010;
2. Ποια ήταν η δημοσιονομική πολιτική που υιοθετήθηκε στην Ελλάδα την περίοδο 2000-2010;
3. Ποιος παράγοντας επέδρασε περισσότερο στην διαμόρφωση του δημοσιονομικού ελλείμματος στην Ελλάδα, την περίοδο 2000-2010, το πρωτογενές έλλειμμα ή το κόστος του δημόσιου χρέους;
4. Ποια ήταν η επίδραση της διαχρονικής μεταβολής του δημοσιονομικού ελλείμματος στο ύψος του δημόσιου χρέους ως προς το ΑΕΠ στην Ελλάδα την περίοδο 2000-2010;

Με την συλλογή και την ανάλυση δεδομένων που πραγματοποιήθηκε κατά την διεξαγωγή της παρούσας μελέτης, κατάφεραν να βγουν κάποια συμπεράσματα που μπορούν να δώσουν απάντηση στα ανωτέρω ερωτήματα.

4.3 Συλλογή δεδομένων

Οτιδήποτε γίνεται μέσω συλλογής πληροφοριών για μια μελέτη ονομάζεται «εργαλείο έρευνας». Με τη χρήση δευτερογενών δεδομένων (πληροφορίες που έχουν ήδη συλλεχθεί για άλλους σκοπούς), θα πρέπει να προσδιοριστεί ποιες πληροφορίες χρειάζονται και στη συνέχεια να αναπτυχθεί μια φόρμα για την εξαγωγή των απαιτούμενων δεδομένων (Kumar, 2011). Η έρευνα βασίζεται σε δευτερογενή δεδομένα

που αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων της Eurostat και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (για το πρωτογενές έλλειμμα) (Eurostat, 2022; IMF, 2023). Για την εκπόνηση της έρευνας δεδομένα για τον δημόσιο προϋπολογισμό και το δημόσιο χρέος της Ελλάδας συλλέχθηκαν για την περίοδο 2000-2010. Συγκεκριμένα για την περίοδο 2000-2010 συλλέχθηκαν στοιχεία για:

- Τα έσοδα της κυβέρνησης
- Τις δημόσιες δαπάνες
- Το πρωτογενές ισοζύγιο
- Τους τόκους δανεισμού
- Το δημοσιονομικό έλλειμμα
- Το ύψος του δημόσιου χρέους

Τα στοιχεία παρουσιάζονται τόσο σε νομισματικές μονάδες (ευρώ) όσο και ως ποσοστά επί του ΑΕΠ.

4.4 Ανάλυση δεδομένων

Η κατάλληλη μέθοδος έρευνας για την χαρτογράφηση των αλλαγών από τη μια περίοδο στην άλλη είναι η μελέτη τάσης. Η συλλογή διαχρονικών παρατηρήσεων σχετικά με την τάση που υπάρχει σε διαφορετικές χρονικές στιγμές στο παρελθόν-παρόν, μπορεί να βοηθήσει στην διεξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το μοτίβο της αλλαγής. Οι μελέτες τάσεων είναι χρήσιμες για την πραγματοποίηση προβλέψεων με παρέκταση των τάσεων του παρόντος και του παρελθόντος, συμβάλλοντας έτσι πολύτιμα στον προγραμματισμό. Οι τάσεις σχετικά με ένα φαινόμενο μπορούν να συσχετιστούν με άλλα χαρακτηριστικά της μελέτης (Kumar, 2011).

Η ανάλυση των δεδομένων γίνεται με τη χρήση της περιγραφικής στατιστικής, σκοπός της οποίας είναι η συγκέντρωση, η ταξινόμηση και η συνοπτική παρουσίαση δεδομένων σε κατανοητή μορφή (Χαλικιάς et al., 2015). Η συγκέντρωση των δεδομένων έγινε σε υπολογιστικά φύλλα excel. Στο ίδιο λογισμικό πραγματοποιήθηκε η επεξεργασία των δεδομένων. Για την μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης των μεγεθών υπολογίστηκαν οι ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές καθώς και δείκτες τάσεως θέτοντας ως έτος βάσης το 2000. Επίσης υπολογίστηκε ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής για όλο την εξεταζόμενη περίοδο.

Ο κύριος σκοπός της χρήσης τεχνικών εμφάνισης δεδομένων είναι να γίνουν τα ευρήματα εύκολα και ξεκάθαρα στην κατανόηση και να παρέχονται εκτενείς και περιεκτικές πληροφορίες με συνοπτικό και αποτελεσματικό τρόπο. Υπάρχουν πολλοί τρόποι παρουσίασης πληροφοριών. Η επιλογή μιας μεθόδου θα πρέπει να καθορίζεται πρωτίστως από την πιθανή εξοικείωση του αναγνωστικού κοινού με το θέμα και με τη μεθοδολογία της έρευνας και τις στατιστικές διαδικασίες. Λόγω της φύσης και του σκοπού σε μια ποιοτική έρευνα, το κείμενο είναι ο κυρίαρχος και συνήθως ο μοναδικός τρόπος επικοινωνίας των ευρημάτων της έρευνας. Στις ποσοτικές μελέτες το κείμενο συνδυάζεται πολύ συχνά με άλλες μορφές μεθόδων εμφάνισης δεδομένων, η έκταση των οποίων εξαρτάται από την εξοικείωση του ερευνητή με αυτές, τον σκοπό της μελέτης και το τι θα διευκόλυνε το αναγνωστικό κοινό να κατανοήσει το περιεχόμενο και να διατηρήσει το ενδιαφέρον του για αυτό (Kumar, 2011).

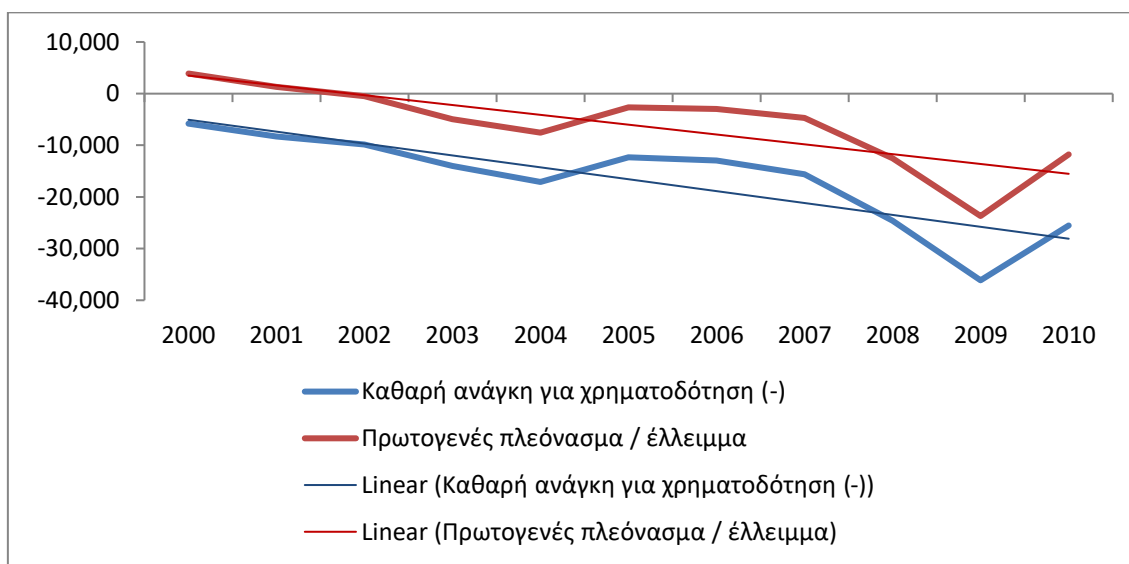
Τα δεδομένα και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται με τη μορφή πινάκων και διαγραμμάτων. Εκτός από το κείμενο, οι πίνακες είναι η πιο κοινή μέθοδος παρουσίασης αναλυόμενων δεδομένων. Η ικανότητα ερμηνείας των δεδομένων με ακρίβεια και η επικοινωνία των ευρημάτων αποτελεσματικά είναι σημαντικές δεξιότητες για έναν ερευνητή. Για ακριβή και αποτελεσματική ερμηνεία δεδομένων, ενδεχομένως χρειάζεται ο υπολογισμός μέτρων όπως ποσοστά, σωρευτικά ποσοστά ή δείκτες. Η χρήση ποσοστών είναι μια κοινή διαδικασία στην ερμηνεία των δεδομένων. Τέλος οι γραφικές παρουσιάσεις αποτελούν έναν ακόμα τρόπο επικοινωνίας αναλυόμενων δεδομένων. Οι γραφικές παρουσιάσεις μπορούν να κάνουν πιο κατανοητά τα αναλυόμενα δεδομένα και να μεταδώσουν αποτελεσματικά αυτό που δείχνουν. Μία από τις επιλογές που θα πρέπει να γίνουν είναι εάν ένα σύνολο πληροφοριών παρουσιάζεται καλύτερα ως πίνακας, γράφημα ή ως κείμενο. Ο κύριος στόχος ενός γραφήματος είναι να παρουσιάσει δεδομένα με τρόπο που να είναι εύκολο να κατανοηθεί και να ερμηνευτεί και να είναι ενδιαφέρον. Τα γραφήματα μπορούν να κατασκευαστούν για κάθε τύπο δεδομένων (ποσοτικά και ποιοτικά) και για κάθε τύπο μεταβλητής. Υπάρχουν διάφοροι τύποι γραφημάτων και η απόφαση για την επιλογή ενός συγκεκριμένου τύπου θα πρέπει να ληφθεί με βάση την κλίμακα μέτρησης που χρησιμοποιείται στη μέτρηση μιας μεταβλητής. Ο τύπος γραφήματος που επιλέγεται εξαρτάται από τον τύπο των δεδομένων. Ο αριθμός των μεταβλητών που εμφανίζονται σε ένα γράφημα είναι επίσης σημαντικός για τον προσδιορισμό του τύπου του γραφήματος (Kumar, 2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

5.1 Δημοσιονομικό έλλειμμα 2000-2010

Την περίοδο 2000-2010 η ανάγκη χρηματοδότησης του προϋπολογισμού πενταπλασιάστηκε, καθώς από 5,9 δις έλλειμμα το 2000 έως το 2010 αυξήθηκε σε 25,5 δις ευρώ. Το έλλειμμα του 2010 προήλθε έπειτα από μείωση από την προηγούμενη χρονιά, περίπου 30%, αφού το 2009 το γενικό έλλειμμα είχε ανέλθει σε 36,1 δις ευρώ. Σημαντική επιδείνωση υπήρξε από το 2007 και μετά, ενώ μείωση του ελλείμματος παρατηρείται (εκτός του 2010) το 2005. Η διαχρονική πορεία του πρωτογενούς ελλείμματος ήταν η ίδια με αυτή της συνολικής ανάγκης χρηματοδότησης. Στην χώρα υπήρξε πρωτογενές πλεόνασμα μόνο το 2000 και 2001 και τα υπόλοιπα έτη υπάρχει έλλειμμα. Ειδικά μετά το 2008 υπήρξε μεγάλη αύξηση που κορυφώθηκε το 2009, φθάνοντας στα 23,7 δις. Το 2010 το πρωτογενές έλλειμμα μειώθηκε σε 11,8 δις ευρώ. Την εξεταζόμενη δεκαετία η καθαρή ανάγκη χρηματοδότησης αυξήθηκε ετησίως κατά μέσο όρο 19,9%.

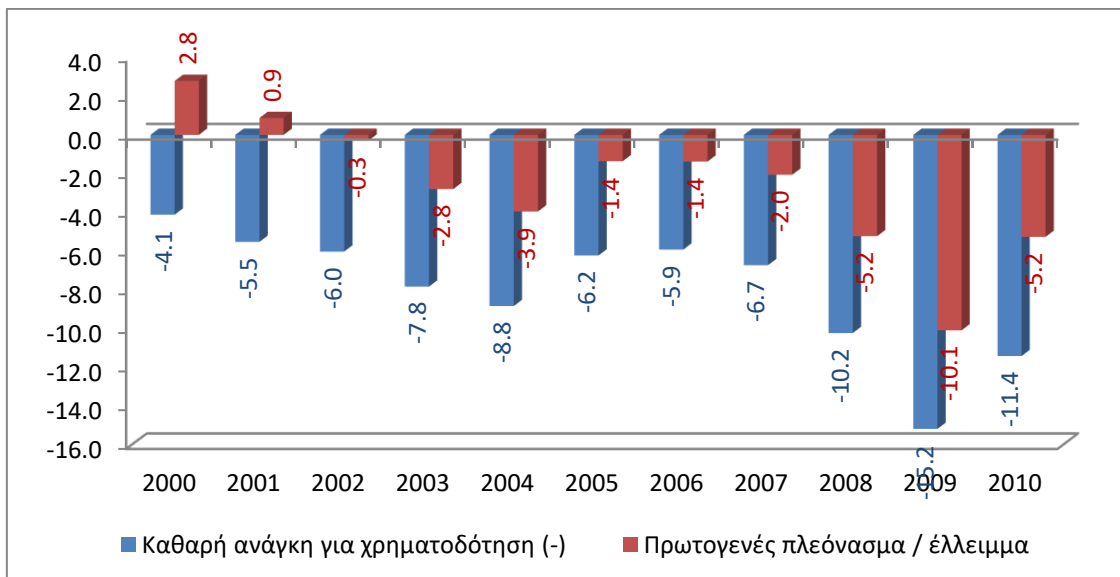
Γράφημα 1: Καθαρή ανάγκη για χρηματοδότηση και πρωτογενές πλεόνασμα/έλλειμμα (εκ. €) 2000-2010

Σε σχέση με το ΑΕΠ η καθαρή ανάγκη για χρηματοδότηση κυμάνθηκε από 4,1% έως 15,2%. Το χαμηλότερο ποσοστό παρατηρείται το 2000, ενώ έως το 2005 υπήρξε σταδιακή αύξηση. Ακολούθησαν δύο έτη όπου το έλλειμμα μειώθηκε αλλά εκ νέου άρχισε να σταδιακά αυξάνει από το 2007 έως 2009 όπου κορυφώθηκε. Το 2010 ενώ

υπήρξε σημαντική μείωση στο έλλειμμα διατηρήθηκε σε επίσης υψηλά επίπεδα και συγκεκριμένα 11,4% του ΑΕΠ, έχοντας μέση ετήσια αύξηση την δεκαετία 14,1%.

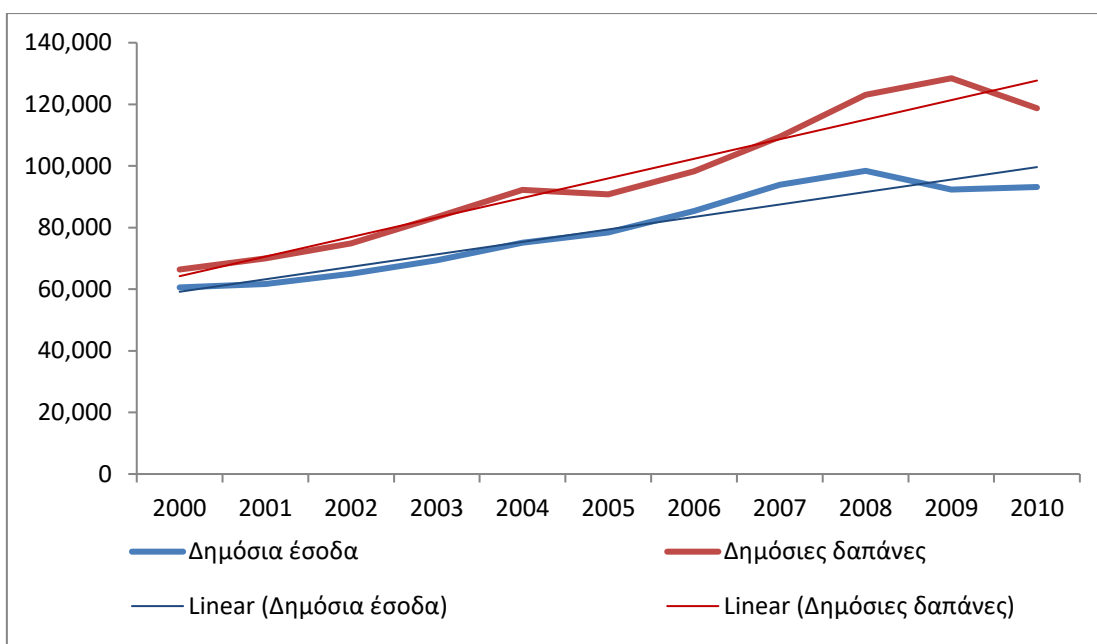
Γράφημα 2: Καθαρή ανάγκη για χρηματοδότηση και πρωτογενές πλεόνασμα/έλλειμμα (% ΑΕΠ) 2000-2010

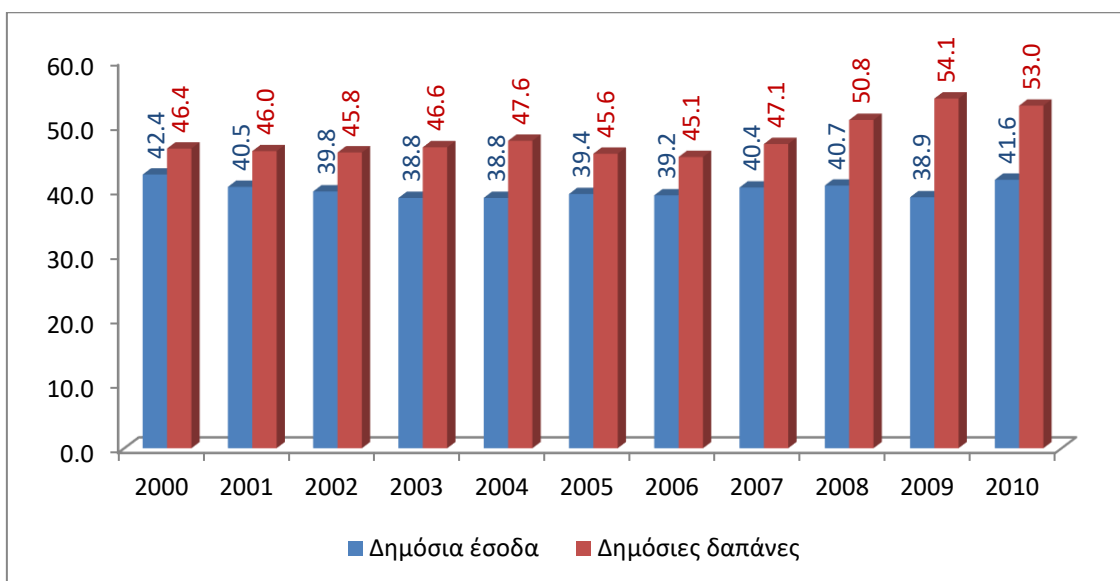
5.2 Δημόσια έσοδα και δημόσια έξοδα 2000-2010

Με το δημοσιονομικό αποτέλεσμα της χώρας να είναι ελλειμματικό τα συνολικά έσοδα της χώρας υστερούσαν των συνολικών δημόσιων δαπανών όλα τα έτη. Τα δημόσια έσοδα την περίοδο είχαν σταθερά ανοδική πορεία έως το 2008. Συγκεκριμένα από 60,6 δις το 2000 σταδιακά αυξήθηκαν σε 98,4 δις έως το 2008. Το 2009 υπήρξε μείωση των φορολογικών εσόδων κατά 6,2%, ενώ μικρή αύξηση παρατηρείται το επόμενο έτος, κατά 0,9%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των εσόδων την δεκαετία ήταν 4,5%. Από την άλλη μεριά και τα δημόσια έξοδα είχαν σταθερά ανοδική πορεία έως και το 2009. Το 2000 τα δημόσια έξοδα ήταν 66,4 δις και έως το 2009 αυξήθηκαν σε 128,5 δις, δηλαδή σχεδόν διπλασιάστηκαν. Το 2010 υπήρξε σημαντική μείωση των εξόδων, που ανήλθε σε περίπου 10 δις, δηλαδή μείωση από το προηγούμενο έτος κατά -7,6%.

Γράφημα 3: Δημόσια έσοδα και έξοδα (εκ. €) 2000-2010

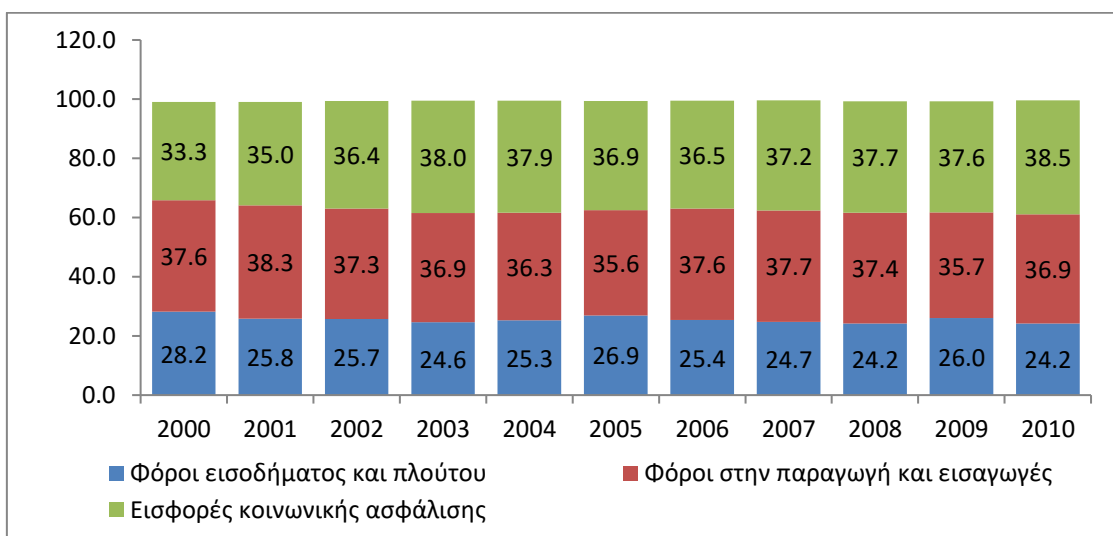
Γράφημα 4: Δημόσια έσοδα και έξοδα (% ΑΕΠ) 2000-2010

Ενώ σε απόλυτες τιμές τα δημόσια έσοδα είχαν σημαντική αύξηση την περίοδο 2000-2010, σε σχέση με το ΑΕΠ, υπήρξε μείωση (με μέση ετήσια μείωση -0,1%). Το 2000 τα έσοδα της κυβέρνησης αποτελούσαν το 42,4% του ΑΕΠ, τα επόμενα δύο έτη μειώθηκαν και την περίοδο 2003-2006 αποτελούσαν το περίπου 39% του ΑΕΠ. την διετία 2007-2008 υπήρξε μικρή αύξηση της αναλογίας τους (άνω του 40% του ΑΕΠ), αλλά το 2009 η αναλογία μειώθηκε πάλι. Το 2010 τα έσοδα αποτελούσαν το 41,6% του ΑΕΠ,

προφανώς κυρίως λόγω της μεγαλύτερης μείωσης του ΑΕΠ, αφού η αξία τους είχε οριακή αύξηση. Επίσης χωρίς έντονες αποκλίσεις ήταν και η αναλογία των δημόσιων δαπανών ως προς το ΑΕΠ την περίοδο 2000-2006, αν και την διετία 2003-2004 υπήρξε αύξηση. Την τετραετία 2007-2010 οι δημόσιες δαπάνες ήταν στα υψηλότερα επίπεδα της εξεταζόμενης περιόδου, με κορύφωση το 2009 που ανήλθαν στο 54,1% του ΑΕΠ.

Γράφημα 5: Αναλογία εσόδων από φόρων και εισφορές στο σύνολο 2000-2010

Από το σύνολο των εσόδων από φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, την μεγαλύτερη συνεισφορά στα έσοδα έχουν οι φόροι. Το 2000 είχαν την μεγαλύτερη συνεισφορά φθάνοντας στο 66,7% των εσόδων. Όμως διαχρονικά η συνεισφορά τους μειώθηκε φθάνοντας το 2010 στο 61,5%. Μεγαλύτερη μείωση στο σύνολο των φόρων είχε η αναλογία των φόρων εισοδήματος και πλούτου, που ενώ το 2000 αποτελούσαν το 28,2% των εσόδων, το 2010 μειώθηκαν στο 24,2% των εσόδων. Μικρότερη ήταν η διαχρονική μείωση, αλλά με μεγαλύτερη συνεισφορά, ήταν η αναλογία των φόρων παραγωγής και εισαγωγών. Το 2000 οι φόροι στη παραγωγή και τις εισαγωγές αποτελούσαν το 37,6% των εσόδων (φορολογικών και εισφορών), ενώ το 2010 η αναλογία μειώθηκε σε 36,9%. Αντίθετα η συνεισφορά των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης αυξήθηκε διαχρονικά κατά περίπου πέντε ποσοστιαίες μονάδες φθάνοντας στο 38,5% των εσόδων.

Πίνακας 6: Φορολογικά έσοδα και Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (σε εκ. € και % ΑΕΠ) 2000-2010

σε εκ. €	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Έσοδα από φόρους	33.106,3	32.890,0	35.858,0	36.447,0	38.386,0	41.904,0	45.022,0	48.743,0	50.667,0	48.642,0	47.386,0
Φόροι εισοδήματος και πλούτου	13.985,1	13.079,0	14.481,0	14.476,0	15.618,0	17.878,0	18.009,0	19.199,0	19.640,0	20.292,0	18.682,0
Φόροι στην παραγωγή και εισαγωγές	18.680,9	19.383,0	21.001,0	21.680,0	22.444,0	23.632,0	26.688,0	29.241,0	30.413,0	27.826,0	28.454,0
Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	16.539,0	17.732,0	20.520,0	22.301,0	23.440,0	24.537,0	25.891,0	28.892,0	30.641,0	29.344,0	29.700,0
% ΑΕΠ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Έσοδα από φόρους	23,2	21,6	21,9	20,4	19,8	21,0	20,7	20,9	20,9	20,5	21,1
Φόροι εισοδήματος και πλούτου	9,8	8,6	8,9	8,1	8,1	9,0	8,3	8,3	8,1	8,5	8,3
Φόροι στην παραγωγή και εισαγωγές	13,1	12,7	12,8	12,1	11,6	11,9	12,2	12,6	12,6	11,7	12,7
Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	11,6	11,7	12,6	12,5	12,1	12,3	11,9	12,4	12,7	12,4	13,3

Τα έσοδα από φόρους το 2000 ήταν 33,1 δις, εκ των οποίων τα 18,7 δις προέρχονταν από φόρους στην παραγωγή και τις εισαγωγές. Ενώ την περίοδο 2000-2010 τα συνολικά έσοδα από φόρους είχαν μέση ετήσια αύξηση κατά 3,8%, τα έσοδα από φόρους στην παραγωγή αυξήθηκαν με μεγαλύτερο ρυθμό και συγκεκριμένα 4,4%, σε αντίθεση με τα έσοδα από φόρους εισοδήματος που είχαν μικρότερη μέση αύξηση κατά 3,2%.

Παράλληλα τόσο στο σύνολο όσο και στις επιμέρους κατηγορίες η αναλογία τους ως προς το ΑΕΠ είχε αρνητικό ρυθμό μεταβολής κατά μέσο όρο. Έτσι ενώ το 2020 η αναλογία των εσόδων από φόρους αποτελούσε το 23,2% του ΑΕΠ το 2010 μειώθηκε σε 21,1%, με μέση ετήσια μείωση κατά 0,9%. Η αναλογία των φόρων εισοδήματος το 2000 ήταν το 9,8% του ΑΕΠ και το 2010 μειώθηκε σε 8,3%, με μέση ετήσια μείωση κατά -1,4%. Τέλος η αναλογία των φόρων στην παραγωγή το 2000 ήταν 13,1% του ΑΕΠ και το 2010 μειώθηκε σε 12,7% με μέση ετήσια μείωση 0,2%.

Αντίθετα αύξηση τόσο σε αξία όσο και σε αναλογία ως προς το ΑΕΠ είχαν οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Συγκεκριμένα οι εισφορές το 2000 ήταν 16,5 δις ευρώ και το 2010 αυξήθηκαν σε 29,7 δις, έχοντας μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 6,2%. Παρόλο που ο ρυθμός αύξησης των εισφορών ως προς το ΑΕΠ ήταν μικρότερος (1,4%) η αναλογία ως προς το ΑΕΠ των εισφορών διαχρονικά αυξήθηκε φθάνοντας στο 13,3% από 11,6% στην αρχή της εξεταζόμενης περιόδου.

Όσον αφορά τις δημόσιες δαπάνες όπως φαίνεται από τον πίνακα 7, το μεγαλύτερο μέρος των συνολικών δαπανών αφορά κοινωνικές παροχές και παροχές σε εργαζόμενους της γενικής κυβέρνησης. Διαχρονικά η δαπάνη και για τις δύο κατηγορίες αυξήθηκε, όπως και των υπόλοιπων κατηγοριών δαπάνης, πλην των επενδύσεων. Αν εξαιρεθούν οι επιδοτήσεις, των οποίων η αναλογία στο σύνολο των δαπανών είναι εξαιρετικά μικρή (κανένα έτος δεν ξεπερνά το 0,3% των συνολικών δαπανών), όλες οι κατηγορίες δαπανών διαχρονικά αυξήθηκαν με την μεγαλύτερη μέση ετήσια αύξηση 8,8% στις κοινωνικές παροχές. Ειδικά την περίοδο 2006-2008 υπήρξαν οι μεγαλύτερες διαδοχικές αυξήσεις των κοινωνικών παροχών. Οι κοινωνικές παροχές και οι παροχές σε εργαζόμενους ήταν οι δύο κατηγορίες που μειώθηκαν μόνο το 2010, κατά -3,3% και -9,6% αντίστοιχα.

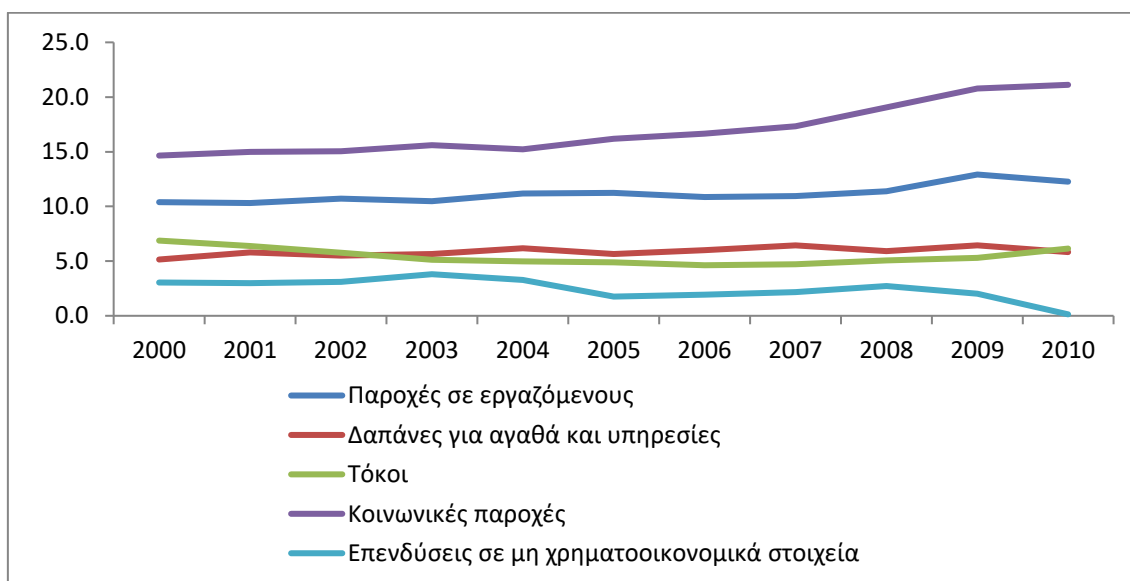
Πίνακας 7: Διάρθρωση δημόσιων δαπανών (σε εκ. € και επί του συνόλου) 2000-2010

σε εκ. €	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Παροχές σε εργαζόμενους	14.561,2	15.560,8	17.383,1	18.567,6	21.455,2	22.205,7	23.474,5	25.237,0	27.350,2	30.424,9	27.491,9
Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες	7.209,1	8.765,0	8.900,4	10.002,7	11.842,7	11.180,4	12.971,9	14.851,6	14.188,7	15.171,3	13.075,6
Κατανάλωση πάγιου κεφαλαίου	3.965,7	4.323,2	4.677,4	5.038,7	5.504,1	5.763,9	6.265,6	6.681,4	7.163,1	7.661,8	8.008,5
Τόκοι	9.629,0	9.627,0	9.368,0	9.064,0	9.536,0	9.661,0	9.987,0	10.880,0	12.127,0	12.450,0	13.792,0
Επιχορηγήσεις	13,0	39,0	52,0	251,0	189,0	169,0	80,0	195,0	99,0	234,0	343,0
Κοινωνικές παροχές	20.518,0	22.623,0	24.403,0	27.662,0	29.257,0	31.968,0	35.966,0	39.996,0	45.718,0	48.928,0	47.328,0
Επενδύσεις σε μη χρηματοοικονομικά στοιχεία	4.264,0	4.503,0	5.009,0	6.747,0	6.323,0	3.464,0	4.150,0	5.013,0	6.532,0	4.727,0	297,0
Λοιπές δαπάνες	6.217,6	4.547,0	5.067,0	6.022,0	8.130,0	6.366,0	5.397,0	6.674,0	9.863,0	8.872,0	8.354,0
Σύνολο δημόσιων δαπανών	66.377,6	69.988,0	74.860,0	83.355,0	92.237,0	90.778,0	98.292,0	109.528,0	123.041,0	128.469,0	118.690,0
Παροχές σε εργαζόμενους	21,9%	22,2%	23,2%	22,3%	23,3%	24,5%	23,9%	23,0%	22,2%	23,7%	23,2%
Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες	10,9%	12,5%	11,9%	12,0%	12,8%	12,3%	13,2%	13,6%	11,5%	11,8%	11,0%
Κατανάλωση πάγιου κεφαλαίου	6,0%	6,2%	6,2%	6,0%	6,0%	6,3%	6,4%	6,1%	5,8%	6,0%	6,7%
Τόκοι	14,5%	13,8%	12,5%	10,9%	10,3%	10,6%	10,2%	9,9%	9,9%	9,7%	11,6%
Επιχορηγήσεις	0,0%	0,1%	0,1%	0,3%	0,2%	0,2%	0,1%	0,2%	0,1%	0,2%	0,3%

Κοινωνικές παροχές	30,9%	32,3%	32,6%	33,2%	31,7%	35,2%	36,6%	36,5%	37,2%	38,1%	39,9%
Επενδύσεις σε μη χρηματοοικονομικά στοιχεία	6,4%	6,4%	6,7%	8,1%	6,9%	3,8%	4,2%	4,6%	5,3%	3,7%	0,3%
Λοιπές δαπάνες	9,4%	6,5%	6,8%	7,2%	8,8%	7,0%	5,5%	6,1%	8,0%	6,9%	7,0%
Σύνολο δημόσιων δαπανών	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Όπως αναφέρθηκε μόνο οι δαπάνες για επενδύσεις την περίοδο 2000-2010 είχαν αρνητικό μέσο ρυθμό μεταβολής. Ενώ υπήρξαν κάποιες χρονιές όπου σημειώθηκαν μεγάλες αυξήσεις, υπήρξαν άλλες με επίσης μεγάλες μειώσεις. Ειδικά την τελευταία τριετία η μείωση στις επενδύσεις ήταν τεράστια καθώς από 6,5 δις το 2008 έως το 2010 είχαν μειωθεί σε 297 εκ ευρώ.

Γράφημα 6: Διαχρονική εξέλιξη βασικών κατηγοριών δημόσιων δαπανών ως % ΑΕΠ (2000-2010)

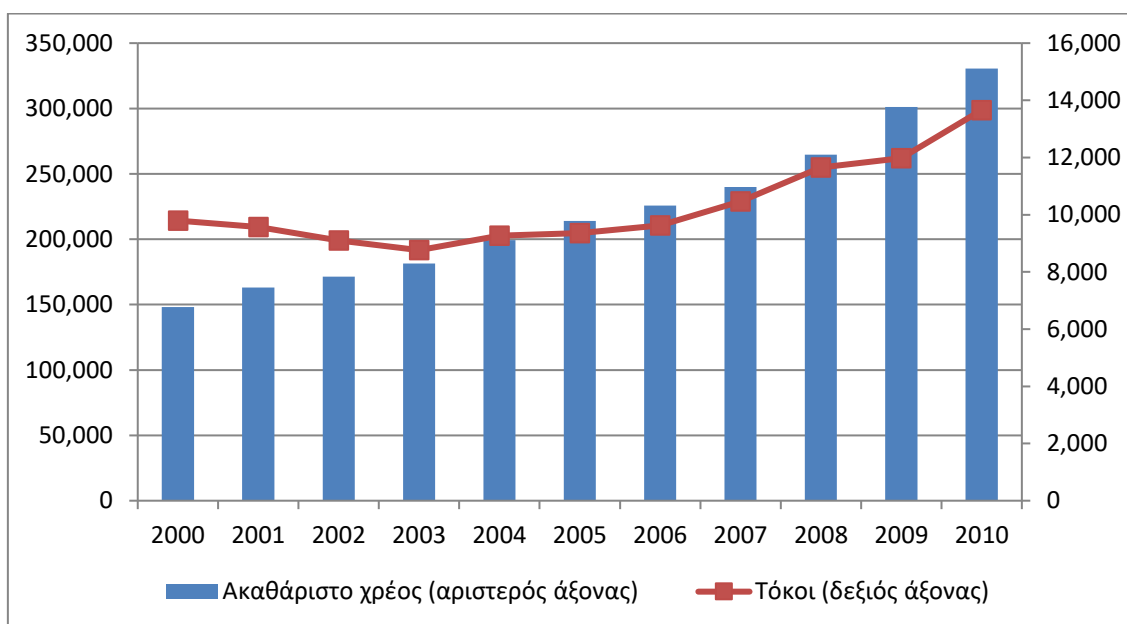
Αντίθετα από τα έσοδα από φόρους που ενώ την περίοδο 2000-2010 αυξήθηκαν σε χρηματική αξία αλλά το ποσοστό τους ως προς το ΑΕΠ μειώθηκε, στις βασικές κατηγορίες δημόσιων δαπανών (παροχές σε εργαζόμενους και κοινωνικές παροχές αυξήθηκε και η αναλογία τους ως προς το ΑΕΠ. Το 2008 οι δαπάνες για τους εργαζόμενους του δημοσίου αποτελούσαν το 10,4 του ΑΕΠ και το 2010 είχαν αυξηθεί σε 12,3% του ΑΕΠ, καταδεικνύοντας ότι η μείωση του ΑΕΠ ήταν μεγαλύτερη από την μείωση των αμοιβών των εργαζόμενων το ίδιο έτος. Ακόμα μεγαλύτερη ήταν η αναλογία και η αύξηση των δαπανών για κοινωνικές παροχές, καθώς αυξήθηκαν από 14,6% σε 21,1%. Η αναλογία των δαπανών για αγαθά και υπηρεσίες δεν μεταβλήθηκε σημαντικά ως προς το ΑΕΠ την εξεταζόμενη περίοδο και κυμάνθηκε περίπου στο 5% με 6%. Στους τόκους έως το 2016 υπήρχε τάση μείωσης της σχέσης τους ως προς το ΑΕΠ, όμως την επόμενη τετραετία υπήρξε σταδιακή αύξηση. Το 2010 οι τόκοι αποτελούσαν το 6,2% του ΑΕΠ. Όπως φαίνεται από το γράφημα 6 οι δαπάνες για επενδύσεις ήταν σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με το ΑΕΠ όλα τα έτη. Παρόλα αυτά έως το 2004 δεν είχαν σημαντικές

αυξομειώσεις και κυμαίνονται περίπου στο 3% του ΑΕΠ. Σε χαμηλότερα επίπεδα ήταν τα επόμενα έτη, ενώ το 2010 μειώθηκαν στο 0,1% του ΑΕΠ.

5.3 Δημόσιο χρέος 2000-2010

Την περίοδο 2000-2010 το χρέος της χώρας υπερδιπλασιάστηκε, καθώς από 148,2 δις αυξήθηκε σε 330,6 δις ευρώ. Η μέση ετήσια αύξηση του ακαθάριστου χρέους ήταν 8,4%. Σημαντικές αυξήσεις του δημόσιου χρέους παρατηρούνται τα έτη 2001, 2004 και την τριετία 2008-2010. Τα πρώτα έτη, έως το 2003, ενώ το δημόσιο χρέος άξανε οι τόκοι μειώθηκαν. Όμως από το 2007 και μετά, υπήρξαν μεγάλες αυξήσεις και στο κόστος εξυπηρέτησης του δανεισμού. Ειδικά το 2010 οι τόκοι αυξήθηκαν κατά 14,1% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

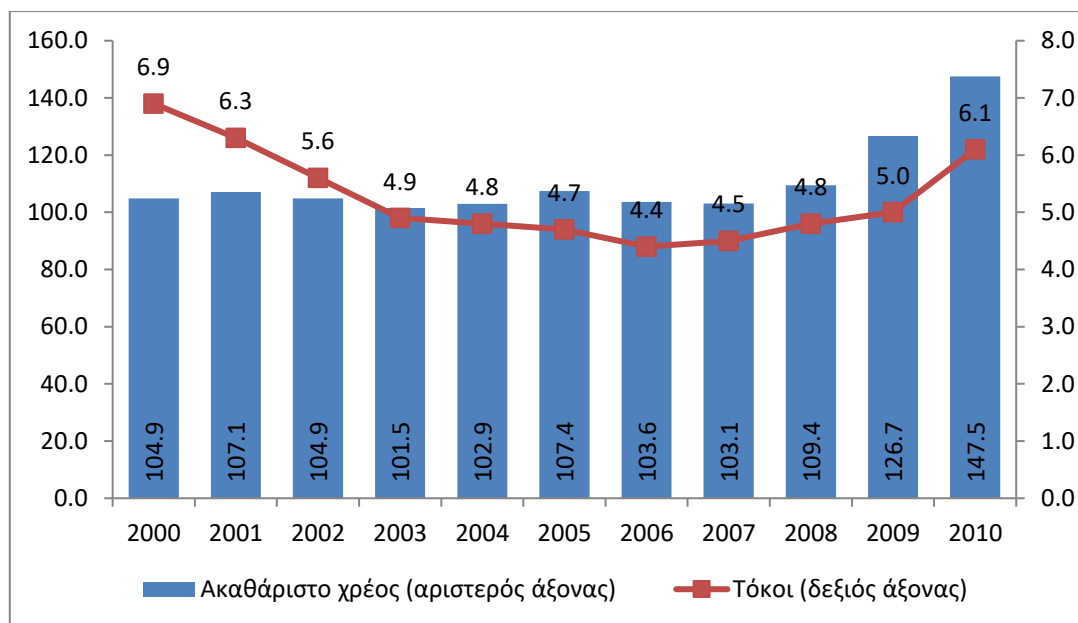
Γράφημα 7: Ακαθάριστο χρέος και τόκοι (σε εκ. €) 2000-2010

Ενώ το δημόσιο χρέος της χώρας βρίσκεται σε πολύ υψηλά επίπεδα (που ξεπερνά το ύψος του ΑΕΠ) όλα τα έτη έως το 2007 δεν υπάρχουν πολύ έντονες μεταβολές. Από το 2008 και ειδικά την διετία 2009-2010, το δημόσιο χρέος μεγεθύνθηκε, φθάνοντας το 2010 στο 147,5% του ΑΕΠ. Η πορεία αυτή φαίνεται ότι αποτυπώνεται και στο κόστος δανεισμού, καθώς έως το 2007, παρά την αύξηση του δημόσιου χρέους και των τόκων, η αναλογία των τόκων στο ΑΕΠ έφθινε. Έτσι την περίοδο 2000-2007 από 6,9% μειώθηκε σε 4,5% του ΑΕΠ. Την τελευταία τριετία σημαντική ήταν η αύξηση των τόκων προς το

ΑΕΠ, καθώς αυξήθηκε σε 6,1%. Ειδικά το 2010 η αύξηση ήταν μεγαλύτερη από μια ποσοστιαία μονάδα του ΑΕΠ.

Γράφημα 8: Ακαθάριστο χρέος και τόκοι (% ΑΕΠ) 2000-2010

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Η περίοδος 2000-2009 ήταν για την Ελλάδα ιδιαίτερα καλή όσον αφορά την αύξηση του ΑΕΠ, την αξιοπιστία της χώρας στο εξωτερικό με συνεπακόλουθα την μείωση των επιτοκίων και την άντληση ρευστότητας (Τσάκλογλου et al., 2016). Σε αντίθεση με την αντίληψη ότι σε περιόδους ανάκαμψης απαιτείται μια συστατική δημοσιονομική πολιτική, ώστε να μειωθούν τα ελλείμματα και το χρέος (Weinstock, 2021; Semik & Zimmermann, 2022) στην Ελλάδα ακολουθήθηκε επεκτατική πολιτική, με σημαντική αύξηση των δημόσιων δαπανών, αλλά όχι ανάλογη αύξηση των φορολογικών εσόδων. Η αδυναμία στην είσπραξη φορολογικών εσόδων, λόγω της υψηλής φοροδιαφυγής αλλά και αναποτελεσματικών πρακτικών είσπραξης, σε συνδυασμό με την αύξηση των δημοσίων δαπανών και την χαμηλή ανταγωνιστικότητα της χώρας (Deroose, 2010) είχαν σαν συνέπεια την αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και την δημιουργία πρωτογενών ελλειμμάτων από το 2002 και μετά. Προς απάντηση του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος το έλλειμμα του προϋπολογισμού της χώρας μεγεθύνθηκε σημαντικά την περίοδο 2000-2010 και ειδικά την τελευταία τριετία. Επίσης ενώ στην αρχή της περιόδου η χώρα παρουσίαζε πρωτογενές πλεόνασμα, από το 2002 και μετά είχε έλλειμμα το οποίο κορυφώθηκε επίσης την τελευταία τριετία. Σε αυτή την εξέλιξη συνέβαλαν οι αδύναμοι δημοσιονομικοί κανόνες και η χαμηλή δημοσιονομική αποτελεσματικότητα (Angelopoulos & Philippopoulos, 2007; Maltritz & Wüste, 2015; Badinger & Reuter, 2017). Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο ρυθμός αύξησης των συνολικών δημόσιων δαπανών, αλλά και των επιμέρους κατηγοριών δημόσιας δαπάνης, ήταν μεγαλύτερος του ρυθμού αύξησης των τόκων και φυσικά η ύπαρξη πρωτογενών ελλειμμάτων από το 2002 και μετά, δείχνουν ότι η αύξηση των πρωτογενών ελλειμμάτων επέδρασε περισσότερο στην αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και την γιγάντωση του δημόσιου χρέους, ειδικά μετά το ξέσπασμα της διεθνούς οικονομικής κρίσης, που δημιούργησε συνθήκες χαμηλής ρευστότητας και υψηλότερων επιτοκίων.

Η κάλυψη των ελλειμμάτων πραγματοποιήθηκε από δανεισμό. Γεγονός που οδήγησε σε συσσώρευση του χρέους της χώρας. Παρόλα αυτά όσο υπήρχε άνοδος του ΑΕΠ το ύψος του δημόσιου χρέους δεν είχε σημαντικές μεταβολές σε σχέση με το ΑΕΠ. Όμως το δημόσιο χρέος της Ελλάδας ήταν σε πολύ υψηλά επίπεδα όλα τα έτη, καθώς ξεπερνούσε το ύψος του ΑΕΠ. Όπως φαίνεται ακολουθήθηκε η πρακτική αύξησης των δημόσιων δαπανών σε περιόδους ανάπτυξης (Aizenman et al., 2019), ενδεχομένως ως μέσω πολιτικής ανταλλαγής μεταξύ κυβερνήσεων και πολιτών (Facchini, 2019). Η χώρα

την περίοδο της ανάπτυξης δεν μπόρεσε να εκμεταλλευτεί την ευνοϊκή συγκυρία και με την μείωση των δημόσιων δαπανών, και ειδικά των περικοπών σε κοινωνικές παροχές και αμοιβές των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα, σε συνδυασμό με αύξηση των εσόδων (κυρίως με βελτίωση της αποτελεσματικότητας είσπραξης) να μπορέσει να επιτύχει βελτίωση της δημοσιονομικής κατάστασης (Abbas et al., 2013; Alesina et al., 2019) και μείωση του δημόσιου χρέους (Semik & Zimmermann, 2022; Nickel et al., 2010). Παράλληλα με την ύπαρξη της χαλαρής δημοσιονομικής πολιτικής και τους δημοσιονομικούς κανόνες (Kaplanoglou & Rapanos, 2011; Kouretas & Vlamis, 2010; Athanassiou, 2009), δεν αναγνωρίστηκε η σημασία των επενδύσεων για την διατήρηση των θετικών ρυθμών ανάπτυξης (Abbas et al., 2013; Baldacci et al., 2013; Angelopoulos & Philippopoulos, 2007; Kasselaki & Tagkalakis, 2016). Εκ των υστέρων είναι γνωστό ότι οι παραπάνω παράγοντες σε συνδυασμό με την εφαρμογή ακατάλληλων μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης (Baldacci et al., 2013; Alesina et al., 2019; Auerbach & Gorodnichenko, 2017; Kasselaki & Tagkalakis, 2016), αλλά και άλλων εξωγενών παραγόντων (Kouretas & Vlamis, 2010), οδήγησαν τη χώρα σε βαθιά και παρατεταμένη κρίση χρέους και ύφεσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η δημοσιονομική διαχείριση είναι πολυσύνθετη και είναι δύσκολο να καθοριστεί εκ των προτέρων η έκταση των υιοθετούμενων μέτρων. Παρόλα αυτά είναι κοινά αποδεκτό ότι η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας εξαρτάται από την χρηστή διακυβέρνηση και τον αποτελεσματικό δημοσιονομικό σχεδιασμό, ανάλογα με τους κύκλους ανάπτυξης. Εντονότερη είναι η ανάγκη αποτελεσματικής διαχείρισης στις οικονομίες με υψηλά επίπεδα χρέους ως προς το ΑΕΠ. Ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός και τα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα σε μια οικονομία όπως η Ελλάδα που στηρίζεται στον δανεισμό από το εξωτερικό και δεν θέτει βάσεις για την μελλοντική ανάπτυξη, όπως με την αύξηση των επενδύσεων, είναι πολύ εύκολο να οδηγηθεί σε μια κρίση χρέους, όταν κλονίζονται οι αγορές και χάνεται η αξιοπιστία της χώρας.

Η υπέρμετρη διόγκωση του δημόσιου χρέους και η προοπτική χρεοκοπίας καθορίστηκε και από άλλους παράγοντες που ήταν πέρα των χειρισμών της χώρας, που μεγέθυναν όχι μόνο το δημόσιο χρέος αλλά δυσχέραιναν και τις προοπτικές ανάκαμψης. Όμως είναι σημαντικό να αναγνωρίζεται ότι οι λανθασμένες δημοσιονομικές πολιτικές, οι ανεπαρκείς δημοσιονομικοί κανόνες και η αποτυχία αύξησης της ανταγωνιστικότητας της χώρας, που ήταν ήδη επιβαρυσμένη με υψηλό χρέος, αποτέλεσαν τροχοπέδη στη μείωση του δημόσιου χρέους ακόμα και στην περίοδο όπου υπήρχαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για αυτό. Είναι σημαντικό τα διδάγματα του παρελθόντος να μην λησμονούνται και θα πρέπει να θέτουν τις βάσεις για βελτίωση. Ενώ η περικοπή της δημοσιονομικής σπατάλης είναι επιβεβλημένη, η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων δεν πρέπει να στηρίζεται στην απότομη μείωση των δημόσιων δαπανών και ειδικά στην μείωση των δαπανών για επενδύσεις. Μέτρα που θα βελτιώσουν την αύξηση των φορολογικών εσόδων, πρωτίστως εστιάζοντας στην πάταξη της φοροδιαφυγής, της φοροδιαφυγής και της μεγαλύτερης εισπραξιμότητας και δευτερευόντως στην αύξηση των φόρων, μπορούν να μειώσουν τα πρωτογενή δημοσιονομικά ελλείμματα. Αν τα παραπάνω γίνονται σε ένα πλαίσιο με ισχυρούς δημοσιονομικούς κανόνες και αυξημένη αποτελεσματικότητα, αφενός θα μειώσουν τις ανάγκες σε δανεισμό και αφετέρου, σε συνδυασμό με την αύξηση της αξιοπιστίας της χώρας, μπορούν να οδηγήσουν στην μείωση του δημόσιου χρέους και σε καλύτερες προοπτικές ανάπτυξης.

Βιβλιογραφία

Abbas, A. et al., 2013. *Dealing with High Debt in an Era of Low Growth*. Washington: International Monetary Fund.

Aizenman, J., Jinjark, Y., Nguyen, H.T.K. & Park, D., 2019. Fiscal space and government-spending and tax-rate cyclical patterns: A cross-country comparison, 1960–2016. *Journal of Macroeconomics*, 60, pp.229-52.

Alesina, A., Favero, C. & Giavazzi, F., 2019. Effects of Austerity: Expenditure- and Tax-based Approaches. *Journal of Economic Perspectives*, 33(2), pp.141-62.

Angelopoulos, K. & Philippopoulos, A., 2007. The growth effects of fiscal policy in Greece 1960–2000. *Public Choice*, 131, pp.157-75.

Artés, J. & Jurado, I., 2018. Government fragmentation and fiscal deficits: a regression discontinuity approach. *Public Choice*, 185, pp.367-91.

Athanassiou, E., 2009. Fiscal Policy and the Recession: The Case of Greece. *Intereconomics*, 44(6), pp.364-71.

Auerbach, A.J. & Gorodnichenko, Y., 2017. *Fiscal Stimulus and Fiscal Sustainability*. NBER Working Papers 23789. National Bureau of Economic Research.

Badinger, H. & Reuter, W.H., 2017. The case for fiscal rules. *Economic Modelling*, 60, pp.334-43.

Baldacci, E., Gupta, S. & Mulas-Granados, C., 2013. *Debt Reduction, Fiscal Adjustment, and Growth in Credit-Constrained Economies*. IMF Working Paper 13/238. Washington: International Monetary Fund.

Blais, A., Kim, J. & Foucault, M., 2010. Public Spending, Public Deficits and Government Coalitions. *Political Studies*, 58, pp.829-46.

Cimadomo, J., 2016. Real-Time Data and Fiscal Policy Analysis: A Survey of the Literature. *Journal of Economic Surveys*, 30(2), pp.302-26.

Deroose, S., 2010. *Το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα*. Occasional Papers 61. European Commission.

Eurostat, 2022. *Eurostat Database*. [Online] Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/data/database> [Accessed 10 Μάρτιος 2023].

Facchini, F., 2019. What Are the Determinants of Public Spending? An Overview of the Literature. *Atlantic Economic Journal*, 46(1), pp.419-39.

Fernández-Huertas Moraga, J. & Vidal, J.-P., 2004. *Fiscal Sustainability and Public Debt in an Endogenous Growth Model*. Working Paper Series No 395. Frankfurt: European Central Bank.

Financial Times, 2022. *Οικονομικός Ταχυδρόμος*. [Online] Available at: <https://www.ot.gr/2022/08/10/oikonomia/ft-anadromi-stin-elliniki-krisi-xreous-me-aformi-tin-eksodo-apo-tin-enisxymeni-epopteia/> [Accessed 10 Ιανουάριος 2023].

Gruber, J., 2011. *Public Finance and Public Policy*. 3rd ed. New York: Worth Publishers.

Hillman, A.L., 2009. *Public Finance and Public Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Horton, M. & El-Ganainy, A., 2020. *International Monetary Fund*. [Online] Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/fiscpol.htm> [Accessed 10 Μάιος 2022].

IMF, 2023. *International Monetary Fund Data*. [Online] Available at: <https://data.imf.org/?sk=a0867067-d23c-4ebc-ad23-d3b015045405&sId=1544448210372> [Accessed 10 Μάρτιος 2023].

Jacobs, D., Hélias, J.-L. & Bouley, D., 2009. *Budget Classification*. TNM/09/06. Washington, DC: International Monetary Fund Fiscal Affairs Department.

Kaplanoglou, G. & Rapanos, V.T., 2011. *The Greek Fiscal Crisis and the Role of Fiscal Governance*. Discussion paper GreeSE Paper No 48. London: Hellenic Observatory.

Kasselaki, M.T. & Tagkalakis, A.O., 2016. Fiscal policy and private investment in Greece. *International Economics*, 147, pp.53-106.

Kouretas, G.P. & Vlamis, P., 2010. The Greek Crisis: Causes and Implications. *Panoeconomicus*, 4, pp.391-404.

Krugman, P. & Wells, R., 2013. *Economics*. 3rd ed. New York: Worth Publishers.

Kumar, R., 2011. *Research Methodology: A step-by-step guide for beginners*. 3rd ed. London: SAGE Publications Ltd.

Maltritz, D. & Wüste, S., 2015. Determinants of budget deficits in Europe: The role and relations of fiscal rules, fiscal councils, creative accounting and the Euro. *Economic Modelling*, 48, pp.222-36.

Mauro, P., Romeu, R., Binder, A. & Zaman, A., 2015. A modern history of fiscal prudence and profligacy. *Journal of Monetary Economics*, 76, pp.55-70.

Mawejje, J. & Odhiambo, N.M., 2020. The determinants of fiscal deficits: a survey of literature. *International Review of Economics*, 67, pp.403-17.

Nickel, C., Rother, P. & Zimmermann, L., 2010. *Major Public Debt Reductions, Lessons from the Past, Lessons for the Future*. Working Paper Series No 1241. Frankfurt: European Central Bank.

OECD, 2014. *OECD Principles of Budgetary Governance*. Paris: OECD Publishing
OECD Senior Budget Officials.

Semik, S. & Zimmermann, L., 2022. Determinants of substantial public debt reductions in Central and Eastern European Countries. *Empirica*, 49, pp.53-70.

Tanaka, S., 2007. Engaging the Public in National Budgeting: A Non-Governmental Perspective. *OECD Journal on Budgeting*, 7(2), pp.139-77.

Weinstock, L.R., 2021. *Fiscal Policy: Economic Effects*. CRS Report R45723. Congressional Research Service.

Xafa, M., 2007. Global imbalances and financial stability. *Journal of Policy Modeling*, 29, pp.783-96.

Xafa, M., 2010. Role of the IMF in the Global Financial Crisis. *Cato Journal*, 30(3), pp.475-89.

Αργεΐτης, Γ., Δαφέρμος, Γ. & Νικολαΐδη, Μ., 2011. *Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα: Αιτίες και Προοπτικές*. Επιστημονικές Εκθέσεις / 4. Αθήνα: Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Γεωργακόπουλος, Θ.Α., 1997. *Εισαγωγή στην Δημόσια Οικονομική*. Β' έκδοση ed. Αθήνα: Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ.

Δερτιλής, Γ.Β., 2016. *Επτά Πόλεμοι, Τέσσερις Εμφύλιοι, Επτά Πτωχεύσεις 1821-2016*. Αθήνα: Πόλις.

Δραγούμης, Μ., 2016. *Liberal Markets*. [Online] Available at: <https://www.liberal.gr/apopsi/miranta-xafa-o-ptd-kai-ta-aitia-tis-krisis> [Accessed 15 Ιανουάριος 2023].

Επιτροπή Αλήθειας Δημόσιου Χρέους, 2015. *Ο αθέμιτος, παράνομος και επονείδιστος χαρακτήρας του Μνημονίου και της Δανειακής Σύμβασης του Αυγούστου 2015*. Βουλή των Ελλήνων.

Θεοφιλάκου, Ν. & Στουρνάρας, Γ., 2011. Η δυναμική του χρέους στις χώρες της ΟΝΕ και οι αντιδράσεις των χρηματοπιστωτικών αγορών. In *Η κρίση στην ευρωζώνη και την Ελλάδα*. Ελληνική Ένωση Τραπεζών. pp.275-85.

Κάντζου, Α., 2019. *CNN Greece*. [Online] Available at: <https://www.cnn.gr/oikonomia/story/192465/otan-to-dnt-kanei-lathos-h-makra-lista-ton-omologion-apatyxiias> [Accessed 15 Ιανουάριος 2023].

Καραγιάννη, Σ., 2008. *Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική Τόμος Γ Αρχές Δημόσιων Οικονομικών*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Λιανός, Θ. & Ψειρίδου, Α., 2015. *Οικονομική Ανάλυση & Πολιτική Μακροοικονομική: Βασικές Αρχές & Προεκτάσεις*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Μουρμούρης, Γ., 2022. *Οικονομικός Ταχυδρόμος*. [Online] Available at: <https://www.ot.gr/2022/04/30/academia/oikonomiko-panepistimio-athinon/mnimonia-agnostes-ptyxes-ton-diapragmateyseon-se-synedrio-tou-opa/> [Accessed 15 Ιανουάριος 2023].

Στουρνάρας, Γ., 2020. *Τράπεζα της Ελλάδος*. [Online] (Ομιλία του Γιάννη Στουρνάρα, Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, την ημέρα μνήμης του Ιωάννη και της Ανθής Γενναδίου) Available at: <https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typou/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=fc915812-ab24-47ab-9e60-a566653a1f42> [Accessed 9 Φεβρουάριος 2022].

Τράπεζα της Ελλάδος, 2017. *Τράπεζα της Ελλάδος*. [Online] Available at: <https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/epeksigiseis/pente-pragmata-pou-prepei-na-gnorizete-gia-tin-synthiki-tou-maastricht> [Accessed 15 Μάιος 2022].

Τσάκλογλου, Π. et al., 2016. *διανέοσις*. [Online] Available at: https://www.dianeosis.org/2016/04/pos_ftasame_sta_mnimonia/ [Accessed 10 Μάιος 2022].

Υπουργείο Οικονομικών, 2023. *Υπουργείο Οικονομικών*. [Online] Available at: https://www.minfin.gr/web/guest/proupologismos/-/asset_publisher/qmnb5pyzdGAQ/content/oikonomike-kai-dioiketike-taxinomese-kratiku-proupologismou-oikonomikou-etous-2022?inheritRedirect=false [Accessed 10 Μάρτιος 2023].

Χαλικιάς, Μ., Μανωλέσσου, Α. & Λάλου, Π., 2015. *Μεθοδολογία Έρευνας και Εισαγωγή στη Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το IBM SPSS STATISTICS*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών ΚΑΛΛΙΠΟΣ.

Παράρτημα Α: Χρηματοοικονομικά στατιστικά κυβέρνησης

σε εκ. ευρώ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Καθαρή ανάγκη για χρηματοδότηση (-)	-5.809	-8.319	-9.847	-14.009	-17.101	-12.329	-12.954	-15.607	-24.625	-36.141	-25.544	
Τόκοι πληρωτέοι	9.798	9.566	9.103	8.761	9.269	9.353	9.623	10.469	11.653	11.972	13.659	
Ακαθάριστο χρέος	148.217	162.971	171.410	181.510	199.282	213.976	225.730	239.915	264.775	301.062	330.570	
Πρωτογενές πλεόνασμα / έλλειμμα	3.890	1.308	-479	-4.945	-7.565	-2.668	-2.967	-4.727	-12.498	-23.691	-11.752	
Δημόσια έσοδα	60.568	61.669	65.013	69.346	75.136	78.449	85.338	93.921	98.416	92.328	93.146	
Δημόσιες δαπάνες	66.378	69.988	74.860	83.355	92.237	90.778	98.292	109.528	123.041	128.469	118.690	
Δημόσιες δαπάνες - Τόκοι	56.580	60.422	65.757	74.594	82.968	81.425	88.669	99.059	111.388	116.497	105.031	
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Μέση μεταβολή
Καθαρή ανάγκη για χρηματοδότηση (-)		43,2%	18,4%	42,3%	22,1%	-27,9%	5,1%	20,5%	57,8%	46,8%	-29,3%	19,9%
Τόκοι πληρωτέοι		-2,4%	-4,8%	-3,8%	5,8%	0,9%	2,9%	8,8%	11,3%	2,7%	14,1%	3,6%
Ακαθάριστο χρέος		10,0%	5,2%	5,9%	9,8%	7,4%	5,5%	6,3%	10,4%	13,7%	9,8%	8,4%
Πρωτογενές πλεόνασμα / έλλειμμα		-66,4%	-136,6%	932,4%	53,0%	-64,7%	11,2%	59,3%	164,4%	89,6%	-50,4%	
Δημόσια έσοδα		1,8%	5,4%	6,7%	8,3%	4,4%	8,8%	10,1%	4,8%	-6,2%	0,9%	4,5%
Δημόσιες δαπάνες		5,4%	7,0%	11,3%	10,7%	-1,6%	8,3%	11,4%	12,3%	4,4%	-7,6%	6,2%
Δημόσιες δαπάνες - Τόκοι		6,8%	8,8%	13,4%	11,2%	-1,9%	8,9%	11,7%	12,4%	4,6%	-9,8%	6,6%
% ΑΕΠ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Καθαρή ανάγκη για χρηματοδότηση (-)	-4,1	-5,5	-6,0	-7,8	-8,8	-6,2	-5,9	-6,7	-10,2	-15,2	-11,4	
Τόκοι πληρωτέοι	6,9	6,3	5,6	4,9	4,8	4,7	4,4	4,5	4,8	5,0	6,1	
Ακαθάριστο χρέος	104,9	107,1	104,9	101,5	102,9	107,4	103,6	103,1	109,4	126,7	147,5	

Πρωτογενές πλεόνασμα / έλλειμμα	2,8	0,9	-0,3	-2,8	-3,9	-1,4	-1,4	-2,0	-5,2	-10,1	-5,2	
Δημόσια έσοδα	42,4	40,5	39,8	38,8	38,8	39,4	39,2	40,4	40,7	38,9	41,6	
Δημόσιες δαπάνες	46,4	46,0	45,8	46,6	47,6	45,6	45,1	47,1	50,8	54,1	53,0	
Δημόσιες δαπάνες - Τόκοι	39,5	39,7	40,2	41,7	42,8	40,9	40,7	42,6	46,0	49,1	46,9	
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Μέση μεταβολή
Καθαρή ανάγκη για χρηματοδότηση (-)		34,1%	9,1%	30,0%	12,8%	-29,5%	-4,8%	13,6%	52,2%	49,0%	-25,0%	14,1%
Τόκοι πληρωτέοι		-8,7%	-11,1%	-12,5%	-2,0%	-2,1%	-6,4%	2,3%	6,7%	4,2%	22,0%	-0,8%
Ακαθάριστο χρέος		2,1%	-2,1%	-3,2%	1,4%	4,4%	-3,5%	-0,5%	6,1%	15,8%	16,4%	3,7%
Πρωτογενές πλεόνασμα / έλλειμμα		-68,8%	-134,1%	843,2%	41,3%	-65,7%	1,7%	49,2%	154,2%	93,1%	-47,9%	
Δημόσια έσοδα		-4,5%	-1,7%	-2,5%	0,0%	1,5%	-0,5%	3,1%	0,7%	-4,4%	6,9%	-0,1%
Δημόσιες δαπάνες		-0,9%	-0,4%	1,7%	2,1%	-4,2%	-1,1%	4,4%	7,9%	6,5%	-2,0%	1,4%
Δημόσιες δαπάνες - Τόκοι		0,5%	1,3%	3,7%	2,6%	-4,4%	-0,5%	4,7%	8,0%	6,7%	-4,5%	1,8%
σε εκ. €	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Έσοδα από φόρους	33.106,3	32.890,0	35.858,0	36.447,0	38.386,0	41.904,0	45.022,0	48.743,0	50.667,0	48.642,0	47.386,0	
Φόροι εισοδήματος και πλούτου	13.985,1	13.079,0	14.481,0	14.476,0	15.618,0	17.878,0	18.009,0	19.199,0	19.640,0	20.292,0	18.682,0	
Φόροι στην παραγωγή και εισαγωγές	18.680,9	19.383,0	21.001,0	21.680,0	22.444,0	23.632,0	26.688,0	29.241,0	30.413,0	27.826,0	28.454,0	
Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	16.539,0	17.732,0	20.520,0	22.301,0	23.440,0	24.537,0	25.891,0	28.892,0	30.641,0	29.344,0	29.700,0	
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Μέση μεταβολή
Έσοδα από φόρους		-0,7%	9,0%	1,6%	5,3%	9,2%	7,4%	8,3%	3,9%	-4,0%	-2,6%	3,8%
Φόροι εισοδήματος και πλούτου		-6,5%	10,7%	0,0%	7,9%	14,5%	0,7%	6,6%	2,3%	3,3%	-7,9%	3,2%
Φόροι στην παραγωγή και εισαγωγές		3,8%	8,3%	3,2%	3,5%	5,3%	12,9%	9,6%	4,0%	-8,5%	2,3%	4,4%

Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης		7,2%	15,7%	8,7%	5,1%	4,7%	5,5%	11,6%	6,1%	-4,2%	1,2%	6,2%
% ΑΕΠ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Έσοδα από φόρους	23,2	21,6	21,9	20,4	19,8	21,0	20,7	20,9	20,9	20,5	21,1	
Φόροι εισοδήματος και πλούτου	9,8	8,6	8,9	8,1	8,1	9,0	8,3	8,3	8,1	8,5	8,3	
Φόροι στην παραγωγή και εισαγωγές	13,1	12,7	12,8	12,1	11,6	11,9	12,2	12,6	12,6	11,7	12,7	
Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	11,6	11,7	12,6	12,5	12,1	12,3	11,9	12,4	12,7	12,4	13,3	
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Μέση μεταβολή
Έσοδα από φόρους		-6,9%	1,4%	-6,8%	-2,9%	6,1%	-1,4%	1,0%	0,0%	-1,9%	2,9%	-0,9%
Φόροι εισοδήματος και πλούτου		-12,2%	3,5%	-9,0%	0,0%	11,1%	-7,8%	0,0%	-2,4%	4,9%	-2,4%	-1,4%
Φόροι στην παραγωγή και εισαγωγές		-3,1%	0,8%	-5,5%	-4,1%	2,6%	2,5%	3,3%	0,0%	-7,1%	8,5%	-0,2%
Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης		0,9%	7,7%	-0,8%	-3,2%	1,7%	-3,3%	4,2%	2,4%	-2,4%	7,3%	1,4%
% επί του συνόλου	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Έσοδα από φόρους	66,7	65,0	63,6	62,0	62,1	63,1	63,5	62,8	62,3	62,4	61,5	
Φόροι εισοδήματος και πλούτου	28,2	25,8	25,7	24,6	25,3	26,9	25,4	24,7	24,2	26,0	24,2	
Φόροι στην παραγωγή και εισαγωγές	37,6	38,3	37,3	36,9	36,3	35,6	37,6	37,7	37,4	35,7	36,9	
Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	33,3	35,0	36,4	38,0	37,9	36,9	36,5	37,2	37,7	37,6	38,5	
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Μέση μεταβολή
Έσοδα από φόρους		-2,5%	-2,2%	-2,5%	0,2%	1,6%	0,6%	-1,1%	-0,8%	0,2%	-1,4%	-0,8%

Φόροι εισοδήματος και πλούτου	-8,5%	-0,4%	-4,3%	2,8%	6,3%	-5,6%	-2,8%	-2,0%	7,4%	-6,9%	-1,4%
Φόροι στην παραγωγή και εισαγωγές	1,9%	-2,6%	-1,1%	-1,6%	-1,9%	5,6%	0,3%	-0,8%	-4,5%	3,4%	-0,1%
Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	5,1%	4,0%	4,4%	-0,3%	-2,6%	-1,1%	1,9%	1,3%	-0,3%	2,4%	1,5%
σε εκ. €	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Αμοιβές προσωπικού	14.561,2	15.560,8	17.383,1	18.567,6	21.455,2	22.205,7	23.474,5	25.237,0	27.350,2	30.424,9	27.491,9
Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες	7.209,1	8.765,0	8.900,4	10.002,7	11.842,7	11.180,4	12.971,9	14.851,6	14.188,7	15.171,3	13.075,6
Κατανάλωση σταθερού κεφαλαίου	3.965,7	4.323,2	4.677,4	5.038,7	5.504,1	5.763,9	6.265,6	6.681,4	7.163,1	7.661,8	8.008,5
Τόκοι	9.629,0	9.627,0	9.368,0	9.064,0	9.536,0	9.661,0	9.987,0	10.880,0	12.127,0	12.450,0	13.792,0
Επιχορηγήσεις	13,0	39,0	52,0	251,0	189,0	169,0	80,0	195,0	99,0	234,0	343,0
Κοινωνικές παροχές	20.518,0	22.623,0	24.403,0	27.662,0	29.257,0	31.968,0	35.966,0	39.996,0	45.718,0	48.928,0	47.328,0
Επενδύσεις σε μη χρηματοοικονομικά στοιχεία	4.264,0	4.503,0	5.009,0	6.747,0	6.323,0	3.464,0	4.150,0	5.013,0	6.532,0	4.727,0	297,0
Λοιπές δαπάνες	6.217,6	4.547,0	5.067,0	6.022,0	8.130,0	6.366,0	5.397,0	6.674,0	9.863,0	8.872,0	8.354,0
Σύνολο δημόσιων δαπανών	66.377,6	69.988,0	74.860,0	83.355,0	92.237,0	90.778,0	98.292,0	109.528,0	123.041,0	128.469,0	118.690,0
Αμοιβές προσωπικού	21,9%	22,2%	23,2%	22,3%	23,3%	24,5%	23,9%	23,0%	22,2%	23,7%	23,2%
Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες	10,9%	12,5%	11,9%	12,0%	12,8%	12,3%	13,2%	13,6%	11,5%	11,8%	11,0%
Κατανάλωση σταθερού κεφαλαίου	6,0%	6,2%	6,2%	6,0%	6,0%	6,3%	6,4%	6,1%	5,8%	6,0%	6,7%
Τόκοι	14,5%	13,8%	12,5%	10,9%	10,3%	10,6%	10,2%	9,9%	9,9%	9,7%	11,6%
Επιχορηγήσεις	0,0%	0,1%	0,1%	0,3%	0,2%	0,2%	0,1%	0,2%	0,1%	0,2%	0,3%

Κοινωνικές παροχές	30,9%	32,3%	32,6%	33,2%	31,7%	35,2%	36,6%	36,5%	37,2%	38,1%	39,9%	
Επενδύσεις σε μη χρηματοοικονομικά στοιχεία	6,4%	6,4%	6,7%	8,1%	6,9%	3,8%	4,2%	4,6%	5,3%	3,7%	0,3%	
Λοιπές δαπάνες	9,4%	6,5%	6,8%	7,2%	8,8%	7,0%	5,5%	6,1%	8,0%	6,9%	7,0%	
Σύνολο δημόσιων δαπανών	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Μέση μεταβολή
Αμοιβές προσωπικού		6,9%	11,7%	6,8%	15,6%	3,5%	5,7%	7,5%	8,4%	11,2%	-9,6%	6,8%
Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες		21,6%	1,5%	12,4%	18,4%	-5,6%	16,0%	14,5%	-4,5%	6,9%	-13,8%	6,7%
Κατανάλωση σταθερού κεφαλαίου		9,0%	8,2%	7,7%	9,2%	4,7%	8,7%	6,6%	7,2%	7,0%	4,5%	7,3%
Τόκοι		0,0%	-2,7%	-3,2%	5,2%	1,3%	3,4%	8,9%	11,5%	2,7%	10,8%	3,8%
Επιχορηγήσεις		200,0%	33,3%	382,7%	-24,7%	-10,6%	-52,7%	143,8%	-49,2%	136,4%	46,6%	80,6%
Κοινωνικές παροχές		10,3%	7,9%	13,4%	5,8%	9,3%	12,5%	11,2%	14,3%	7,0%	-3,3%	8,8%
Επενδύσεις σε μη χρηματοοικονομικά στοιχεία		5,6%	11,2%	34,7%	-6,3%	-45,2%	19,8%	20,8%	30,3%	-27,6%	-93,7%	-5,0%
Λοιπές δαπάνες		-26,9%	11,4%	18,8%	35,0%	-21,7%	-15,2%	23,7%	47,8%	-10,0%	-5,8%	5,7%
Σύνολο δημόσιων δαπανών		5,4%	7,0%	11,3%	10,7%	-1,6%	8,3%	11,4%	12,3%	4,4%	-7,6%	6,2%